

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУРАСОВА СНІЖАНА ІГОРІВНА

УДК 021:008.2 (477):004.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОХОРОНА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО
СУСПІЛЬСТВА: БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на інше джерело
_____ Сніжана КУРАСОВА

Науковий керівник:

Дубровіна Любов Андріївна

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
генеральний директор
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Курасова С. І. Охорона та збереження нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства: бібліотекознавчий аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. – Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, 2026.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-технологічних засад бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства. Актуальність дослідження зумовлена посиленням ролі цифрових технологій у процесах документування культурної спадщини, трансформацією функцій бібліотек як інституцій пам'яті та необхідністю інтеграції українського досвіду у світовий інформаційно-комунікаційний простір.

У першому розділі дисертаційного дослідження здійснено комплексний аналіз стану наукової розробленості проблематики нематеріальної культурної спадщини в бібліотекознавчому, інформаційному та культурологічному дискурсах. Встановлено, що дослідження у цій сфері характеризуються високим рівнем міждисциплінарності та поступовим формуванням інтегрованої наукової парадигми, яка поєднує методологічні підходи культурології, документознавства, інформаційної науки, соціальних комунікацій та цифрових гуманітарних студій. Такий підхід дозволяє розглядати нематеріальну культурну спадщину не лише як сукупність культурних практик і традицій, а й як складний об'єкт інформаційної природи, що функціонує в умовах цифрового суспільства.

Обґрунтовано доцільність застосування системного, соціокомунікаційного, інформаційного та культурологічного підходів як взаємодоповнювальної методологічної основи дослідження, що забезпечує цілісне осмислення процесів документування, збереження, трансляції та актуалізації нематеріальної культурної спадщини в інформаційно-комунікаційному середовищі. Доведено, що в умовах цифрової трансформації суспільства нематеріальна культурна спадщина набуває характеристик складної динамічної інформаційної системи, яка функціонує в мережевому комунікаційному просторі, поєднуючи традиційні, усні та практичні форми культурної пам'яті з їх цифровими, мультимедійними та інтерактивними репрезентаціями.

У межах аналізу нормативно-правового забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному та національному рівнях встановлено, що визначальну роль у формуванні глобальної політики у цій сфері відіграє Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 року, яка заклала концептуальні засади ідентифікації, інвентаризації, збереження та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини. Водночас встановлено, що національне законодавство України формує базові організаційно-правові механізми обліку та охорони нематеріальної культурної спадщини, однак потребує подальшого вдосконалення з урахуванням вимог цифрового середовища.

Зокрема, актуалізується необхідність розвитку нормативного забезпечення цифрового документування нематеріальної культурної спадщини, уніфікації та стандартизації метаданих, гармонізації національних інформаційних систем із міжнародними цифровими платформами, а також формування цілісної інформаційної інфраструктури культурної спадщини. Це свідчить про поступовий перехід від традиційної адміністративно-облікової моделі до сучасної інформаційно-цифрової парадигми управління культурною спадщиною.

У другому розділі дисертаційного дослідження здійснено комплексний аналіз цифрових ресурсів та бібліотечно-інформаційних технологій збереження нематеріальної культурної спадщини у міжнародному та українському контекстах, що дозволило виявити сучасні тенденції трансформації форм її документування, репрезентації та комунікаційного використання. Встановлено, що в умовах цифровізації відбувається суттєве розширення функціонального призначення бібліотечно-інформаційних систем, які поступово перетворюються на інтегровані інфраструктури збереження культурної пам'яті.

Розкрито процес конвергенції документальної та нематеріальної культурної спадщини, який проявляється у формуванні гібридних інформаційних середовищ, де НКС одночасно виступає як соціокультурна практика, об'єкт фіксації та цифровий інформаційний ресурс. Така конвергенція зумовлює зміну традиційних підходів до класифікації культурної спадщини, оскільки межі між документом, артефактом і живою практикою поступово розмиваються. У цьому контексті цифрові платформи, електронні бібліотеки, мультимедійні архіви, репозитарії та віртуальні музеї формують нові умови для багатовимірного представлення НКС, забезпечуючи її текстову, візуальну, аудіальну та інтерактивну репрезентацію.

Узагальнення досвіду українських бібліотек засвідчило, що вони поступово трансформуються у важливі інституції цифрового збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини. У межах їхньої діяльності реалізуються ініціативи зі створення віртуальних музеїв, цифрових колекцій, електронних каталогів, мультимедійних архівів та спеціалізованих вебплатформ, які забезпечують відкритий доступ до культурних ресурсів широкому колу користувачів. Водночас встановлено, що розвиток таких проєктів характеризується певною нерівномірністю, що зумовлено як інституційними, так і ресурсними обмеженнями, а також недостатнім рівнем стандартизації опису цифрових об'єктів НКС та

фрагментарністю координаційних механізмів між бібліотеками, музеями й архівами.

Окрему увагу приділено міжнародним практикам бібліотечно-інформаційного забезпечення цифрового документування НКС, які демонструють більш високий рівень інституційної та технологічної інтеграції. Виявлено, що провідні європейські та світові цифрові платформи функціонують на основі принципів відкритих даних, інтероперабельності, семантичного моделювання інформації та краудсорсингової участі спільнот. Це забезпечує не лише збереження культурного контенту, але й активне залучення користувачів до його формування, уточнення та інтерпретації. Доведено, що зазначені підходи сприяють формуванню динамічних цифрових екосистем культурної спадщини, у яких бібліотеки виступають активними учасниками глобального інформаційного обміну.

Здійснений порівняльний аналіз цифрових колекцій НКС у європейських та українських вебінформаційних середовищах за інформаційно-комунікаційними критеріями дозволив виявити суттєві відмінності у рівнях їх технологічного розвитку. Зокрема, українські ресурси характеризуються високим змістовним наповненням, автентичністю культурного матеріалу та значним науково-етнографічним потенціалом, однак поступаються європейським платформам за рівнем мультимедійності, інтерактивності, використання семантичних технологій, масштабом цифрової взаємодії з користувачами та ступенем інтеграції у міжнародні інформаційні системи. Встановлені диспропорції свідчать про необхідність подальшого розвитку технологічної інфраструктури, уніфікації стандартів опису культурних об'єктів та розширення цифрових комунікаційних практик у сфері НКС.

Отже, результати другого розділу засвідчують, що цифрова трансформація бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері нематеріальної культурної спадщини формує нову парадигму її збереження та репрезентації,

що ґрунтується на інтеграції технологічних інновацій, міжнародних стандартів та соціокультурної взаємодії.

У третьому розділі дисертаційного дослідження розкрито процес трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрового суспільства, що характеризується поглибленням цифровізації соціокультурних процесів, розширенням комунікаційних каналів та формуванням нових моделей доступу до культурної інформації. Доведено, що бібліотеки у цих умовах поступово виходять за межі традиційних функцій зберігання та організації документних ресурсів і набувають статусу провідних інституцій цифрового документування, систематизації, інтерпретації та популяризації нематеріальної культурної спадщини.

Узагальнено, що сучасна бібліотека в контексті збереження НКС виконує багатофункціональну роль, поєднуючи функції інформаційного посередника, цифрового архіву, комунікаційної платформи та центру культурної медіації. Вона не лише забезпечує збереження та доступ до інформаційних ресурсів, а й активно долучається до створення цифрового культурного контенту, формування мультимедійних колекцій, віртуальних експозицій та інтерактивних освітніх ресурсів. Це суттєво розширює її участь у процесах актуалізації культурної пам'яті та забезпечення міжпоколінньої передачі нематеріальної культурної спадщини.

Обґрунтовано основні напрями удосконалення бібліотечної діяльності у сфері НКС в умовах цифрової трансформації. Зокрема, визначено необхідність системного впровадження сучасних цифрових технологій, включаючи інструменти цифрового документування, мультимедійні платформи, технології управління метаданими та семантичного опису інформаційних ресурсів. Важливим напрямом також визначено розвиток міжінституційної взаємодії між бібліотеками, архівами, музеями та іншими інституціями пам'яті з метою формування інтегрованого інформаційного середовища збереження нематеріальної культурної спадщини.

Особливу увагу приділено питанням стандартизації бібліографічного та метаданого опису об'єктів НКС, що є необхідною умовою забезпечення інтероперабельності цифрових ресурсів та їх інтеграції у національні й міжнародні інформаційні системи. Підкреслено також значення підвищення рівня цифрової компетентності бібліотечних фахівців як ключового чинника ефективного функціонування сучасних цифрових інфраструктур культурної спадщини.

У межах третього розділу розроблено та науково обґрунтовано модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрового суспільства. Запропонована модель має системний, багаторівневий характер і включає взаємопов'язані суб'єктний, ресурсний, технологічно-інформаційний, комунікаційний та результативний блоки, що відображають ключові компоненти функціонування цифрової екосистеми НКС.

Реалізація запропонованої моделі забезпечує інтеграцію інституційних, технологічних і соціокультурних складових у єдиний інформаційно-комунікаційний простір, сприяє підвищенню ефективності процесів документування та збереження нематеріальної культурної спадщини, розширенню доступу до культурних ресурсів, активізації суспільної участі у їх актуалізації, а також зміцненню культурної ідентичності та формуванню стійкої культурної пам'яті українського суспільства в умовах цифрової трансформації та сучасних викликів.

Узагальнено, що цифрова трансформація бібліотечно-інформаційної сфери відкриває нові можливості для збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, водночас актуалізуючи потребу в удосконаленні нормативно-правового, технологічного та організаційного забезпечення цієї діяльності. Результати дослідження мають теоретичне та практичне значення для розвитку бібліотекознавства, інформаційної діяльності та культурології, а також можуть бути використані у процесі

формування державної політики у сфері культурної спадщини та цифровізації гуманітарної сфери України.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, культурна спадщина, збереження, оцифрування, бібліотечно-інформаційна діяльність, музей, архів, бібліотека, електронна бібліотека, національне надбання, суспільне надбання, інформаційні технології, цифрові колекції, цифрові платформи, проектна діяльність, віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR) Europeana, історико-культурні колекції НБУВ.

ABSTRACT

S. I. Kurasova Safeguarding and Preservation of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine in the Context of the Development of the Digital Society: A Library Science Perspective. – Qualification scientific work in manuscript form.

Dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 029 *Information, Library and Archival Studies*. – National Academy of Sciences of Ukraine, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv, 2026.

The dissertation presents a comprehensive study of the theoretical, methodological, regulatory, legal, organizational, and technological foundations of library and information support for the protection, preservation, and utilization of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine in the context of the development of the digital society. The relevance of the study is determined by the growing role of digital technologies in cultural heritage documenting processes, the transformation of libraries function as memory institutions, and the necessity of integrating Ukrainian experience into the global information and communication space.

The first section of the dissertation research provides a comprehensive analysis of the state of scientific development of the intangible cultural heritage problem within library science, information science, and cultural studies discourses. It is established that research in this field is characterized by a high level of interdisciplinarity and the gradual formation of an integrated scientific paradigm combining methodological approaches of cultural studies, document science, information science, social communications, and digital humanities. This approach allows us to consider intangible cultural heritage not only as a set of cultural practices and traditions but also as a complex information-based phenomenon that functions in the conditions of a digital society.

The expediency of applying systemic, socio-communicative, informational, and cultural approaches as a complementary methodological framework is

substantiated, which provides a holistic understanding of processes of documentation, preservation, transmission, and actualization of intangible cultural heritage in the information and communication environment. It is demonstrated that in the context of digital transformation, intangible cultural heritage acquires the characteristics of a complex dynamic information system operating in a networked communication space, combining traditional oral and practical forms of cultural memory with their digital, multimedia, and interactive representations.

Within the analysis of the legal and regulatory framework for safeguarding intangible cultural heritage at the international and national levels, it was established that the key role in shaping global policy in this field is played by the 2023 UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, which laid the conceptual principles for the identification, inventorying, preservation, and promotion of Intangible Cultural Heritage elements. At the same time, it was determined that Ukrainian legislation provides basic organizational and legal mechanisms for the accounting and protection of intangible cultural heritage; however, it requires further improvement in accordance with the demands of the digital environment.

In particular, there is a need to develop regulatory support for the digital documentation of intangible cultural heritage, standardize and unify metadata, harmonize national information systems with international digital platforms, and create an integrated information infrastructure for cultural heritage. This indicates a gradual transition from a traditional administrative-record model to a modern information-digital paradigm of cultural heritage management.

In the second section of the dissertation research, a comprehensive analysis of digital resources and library and information technologies for the preservation of intangible cultural heritage in international and Ukrainian contexts was carried out, which allowed us to identify modern trends in the transformation of forms of its documentation, representation and communication use. It is established that digitalization significantly expands the functional purpose of library and

information systems, which are gradually evolving into integrated infrastructures for cultural memory preservation.

The process of convergence between documentary and intangible cultural heritage is analyzed, demonstrating the formation of hybrid information environments in which intangible cultural heritage functions simultaneously acts as a socio-cultural practice, a documented object, and a digital information resource. This convergence leads to the transformation of traditional classification approaches, as the boundaries between document, artifact, and living practice become increasingly blurred. In this context, digital platforms, electronic libraries, multimedia archives, repositories, and virtual museums create new conditions for multidimensional representation of intangible cultural heritage, ensuring its textual, visual, audio, and interactive presentation.

The generalization of the experience of Ukrainian libraries has shown their gradual transformation into important institutions for the digital preservation, documentation, and promotion of intangible cultural heritage. Within the framework of their activities, initiatives are being implemented to create virtual museums, digital collections, electronic catalogs, multimedia archives and specialized web platforms that provide open access to cultural resources to a wide range of users. At the same time, it has been established that the development of such projects is characterized by a certain unevenness, which is due to both institutional and resource limitations, as well as an insufficient level of standardization of the description of digital objects of the intangible cultural heritage and the fragmentation of coordination mechanisms between libraries, museums and archives.

Special attention is paid to international practices of library and information support for digital documentation of the intangible cultural heritage, which demonstrate a higher level of institutional and technological integration. It was found that the leading European and world digital platforms operate on the basis of the principles of open data, interoperability, semantic information modeling and crowdsourcing participation of communities. These approaches ensure not only the

preservation of cultural content but also active user engagement in its creation, refinement, and interpretation. It is proven that these approaches contribute to the formation of dynamic digital ecosystems of cultural heritage, in which libraries act as active participants in global information exchange.

The comparative analysis of digital collections of the National Library of Culture in European and Ukrainian web information environments according to information and communication criteria allowed us to identify significant differences in the levels of their technological development. In particular, Ukrainian resources are characterized by high content richness, authenticity, and strong ethnographic value; however, they are inferior to European platforms in terms of multimedia content, interactivity, use of semantic technologies, the scale of digital interaction with users and the degree of integration into international information systems. These identified disparities indicate the need for further development of technological infrastructure, standardization of cultural object descriptions, and expansion of digital communication practices in the field of intangible cultural heritage.

Thus, the results of the second chapter confirm that the digital transformation of library and information activities in the field of intangible cultural heritage forms a new paradigm of its preservation and representation based on the integration of technological innovation, international standards, and socio-cultural interaction.

The third section reveals the transformation of library and information activities in the field of intangible cultural heritage preservation in the context of the digital society, characterized by increasing digitalization of socio-cultural processes, expansion of communication channels, and the emergence of new models of access to cultural information. It is demonstrated that libraries are gradually going beyond traditional functions of storage and organization of documentary resources and are becoming key institutions for digital documentation, systematization, interpretation, and promotion of intangible cultural heritage.

It is summarized that modern libraries in the context of Intangible Cultural Heritage preservation perform a multifunctional role, combining functions of information intermediary, digital archive, communication platform, and cultural mediation center. They not only ensure access to cultural resources but also actively participate in the creation of digital cultural content, multimedia collections, virtual exhibitions, and interactive educational resources. This significantly expands its participation in the processes of updating cultural memory and ensuring the intergenerational transmission of intangible cultural heritage.

The main directions of improving library activities in the field of intangible cultural heritage are substantiated. In particular, the need for the systematic implementation of modern digital technologies, including digital documentation tools, multimedia platforms, metadata management technologies and semantic description of information resources, is identified. An important direction is also identified as the development of inter-institutional interaction between libraries, archives, museums and other memory institutions in order to form an integrated information environment for the preservation of intangible cultural heritage.

Particular attention is paid to the issues of standardization of bibliographic and metadata description of intangible cultural heritage objects, which is a necessary condition for ensuring the interoperability of digital resources and their integration into national and international information systems. The importance of increasing the level of digital competence of library specialists as a key factor in the effective functioning of modern digital infrastructures of cultural heritage is also emphasized.

Within the third section, a scientifically grounded model of library and information support for the protection, preservation, and use of intangible cultural heritage of Ukraine in the digital society has been developed. The proposed model is systemic, multi-level in nature and includes interconnected subject, resource, technological and informational, communication and productive blocks that reflect the key components of the functioning of the digital ecosystem of the intangible cultural heritage.

The implementation of the proposed model ensures the integration of institutional, technological and socio-cultural components into a single information and communication space, contributes to increasing the efficiency of the processes of documenting and preserving intangible cultural heritage, expanding access to cultural resources, activating public participation in their actualization, as well as strengthening cultural identity and forming a sustainable cultural memory of Ukrainian society in the conditions of digital transformation and modern challenges.

It is concluded that the digital transformation of the library and information sphere opens new opportunities for the preservation and promotion of intangible cultural heritage, while simultaneously highlighting the need to improve its legal, technological, and organizational support of the activity. The results of the study have both theoretical and practical significance for the development of library science, information studies, and cultural studies, and may be applied in the process of forming state policy in the field of cultural heritage and digitalization of the humanitarian sphere of Ukraine.

Keywords: intangible cultural heritage, cultural heritage, preservation, digitization, library and information activities, museum, archive, library, electronic library, national heritage, public domain, information technologies, digital collections, digital platforms, project activities, virtual reality (VR), augmented reality (AR), Europeana, historical and cultural collections of the Vernadsky National Library of Ukraine.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Добровольська В. В., Курасова С. І. Проектна діяльність як інструмент збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: реставрація, цифровізація та просвітницькі практики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2026.356337>

Здобувачці належать загальна постановка проблеми, основна теоретична частина дослідження, аналіз проектної діяльності у сфері збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану, узагальнення практик реставрації, цифровізації та просвітницьких проєктів, а також формулювання висновків. (Внесок здобувачки 70 %).

2. Курасова С. І. Цифрова репрезентація нематеріальної культурної спадщини України в бібліотечно-інформаційних проєктах. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 4. С. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2025.351586>

3. Курасова С. Цифровізація бібліотек: проблеми, перспективи та інноваційні підходи до збереження нематеріальної культурної спадщини. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2025. Вип. 76. С. 133–146. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.76.133>

4. Сергій Литвин, Сніжана Добровольська [Курасова]. Хмарні сервіси в бібліотеках України: проблема безпеки даних і ресурсів в умовах цифрової трансформації. *Вісник Книжкової палати України*. 2025. №4. С. 45–52. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4\(345\).45-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4(345).45-52)

Здобувачці належать загальна постановка проблеми, аналіз використання хмарних сервісів у бібліотеках України, дослідження проблем захисту даних і цифрових ресурсів в умовах цифрової трансформації та формулювання основних висновків. (Внесок здобувачки 60 %).

5. Білушак Т. М., Добровольська [Курасова] С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі.

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 1. С. 41–52.
DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276764>

Здобувачці належать загальна постановка проблеми, аналіз європейських і національних аспектів охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, дослідження цифрових колекцій у вебінформаційному середовищі та формулювання основних висновків. (Внесок здобувачки 70 %).

Статті у інших наукових виданнях:

6. Viktoriia Dobrovolska, Liudmyla Cherednyk, Yuliia Hunchenko, Snizhana Dobrovolska [Kurasova], Nestor Dumanskyi. Electronic Library as Modern Information Center // CEUR Workshop Proceedings. – 2023. – Proceedings of the 2nd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA-2023), Lviv, Ukraine, November 9, 2023. – P. 288–298. URL : <https://ceur-ws.org/Vol-3608/paper22.pdf>
Scopus.

Здобувачу належать загальна постановка проблеми, аналіз функціонування електронної бібліотеки як сучасного інформаційного центру, дослідження її інформаційно-комунікаційних функцій у цифровому середовищі та формулювання основних висновків.

Інші опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Курасова С. І. Роль інформаційних інституцій у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали II Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 9–10 квітня 2026 р.). Київ : НАКККіМ, 2026. С. 47–48.

8. Курасова С. І. Бібліотеки як комунікаційні центри збереження та популяризації культурної спадщини в умовах цифрової трансформації. Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 23–24 жовтня 2025 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю. О. Демидова, І. В. Мельничук;

упоряд. В. О. Кудлай, О. В. Євмененко, І. О. Петрова, О. О. Федотова. – Київ : МДУ, 2025. С. 279–283.

9. Курасова С. І. Нормативно-правові засади охорони нематеріальної культурної спадщини України. Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір : матеріали ІХ Всеукр. наук. конф. молод. вч., асп. та магістран. / М-во осв. і науки України, М-во культ. України, Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 06 листопада 2025 р.). Київ : НАКККиМ, 2025. С. 161–162.

10. Добровольська [Курасова] С. І. Цифрові колекції нематеріальної культурної спадщини України: засади створення, збереження та організації доступу. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 10 квітня 2025 р.) Київ : НАКККиМ, 2025, С. 104–105.

11. Добровольська [Курасова] С. І. Нематеріальна культурна спадщина у формуванні соціокультурного простору України. У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур : матеріали ІІ Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 16-17 травня 2024 р.) / упоряд. В. П. Дячук. Київ : НАКККиМ, 2024, С. 435–438.

12. Добровольська [Курасова] Сніжана. Роль бібліотек та культурних закладів у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини України. Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. ІІ Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 24 жовтня 2024 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю. О. Демидова, І. В. Мельничук; упоряд. В. О. Кудлай, О. В. Євмененко, І. О. Петрова, О. О. Федотова. – Київ : МДУ, 2024, С. 139–142.

13. Добровольська [Курасова] С. І. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України: порядок ведення. Новітні дослідження культури і мистецтва: пошуки, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац.

акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 18 травня 2023 р.). Київ : НАКККиМ, 2023. С. 150–151.

14. Добровольська [Курасова] С. І. Національні проєкти зі збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини України. Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко, відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2023. С. 234–237.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА	29
1.1. Стан наукової розробленості теми дослідження	29
1.2. Теоретико-методологічні засади дослідження нематеріальної культури спадщини в інформаційно-комунікаційному просторі.....	52
1.3. Теоретичні засади та нормативно-правове забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини.....	68
Висновки до розділу 1.....	81
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ТА БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: МІЖНАРОДНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	84
2.1. Конвергенція документальної та нематеріальної культурної спадщини: теоретичні та цифрові аспекти	84
2.2. Досвід українських бібліотек у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини	96
2.3. Міжнародні практики цифрового документування нематеріальної культурної спадщини в бібліотечних інституціях	104
2.4. Цифрові колекції нематеріальної культурної спадщини в європейських та українських вебінформаційних середовищах	116
Висновки до розділу 2.	131
РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА	134
3.1. Бібліотеки як інституції цифрового збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини.....	134

3.2. Цифрові технології в удосконаленні бібліотечно-інформаційної діяльності щодо збереження нематеріальної культурної спадщини.....	144
3.3. Хмарні сервіси як інструмент цифрової трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини	151
3.4. Модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому суспільстві	161
Висновки до розділу 3.....	168
ВИСНОВКИ.....	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	176
ДОДАТКИ	208

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Нематеріальна культурна спадщина є важливим чинником формування культурної ідентичності, національної пам'яті та соціальної згуртованості суспільства. Відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003), нематеріальна культурна спадщина – це звичаї, форми представлення і вираження, знання, навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, що визнані спільнотами, групами, а в окремих випадках – окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Така спадщина передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами і групами залежно від навколишнього середовища, їхньої взаємодії з природою та історії, формуючи відчуття самотності й наступності та сприяючи повазі до культурного різноманіття і творчості людини. У контексті цього дослідження нематеріальна культурна спадщина розглядається не лише як сукупність живих культурних практик, а й як специфічний об'єкт бібліотечно-інформаційної діяльності, що потребує документування, цифрового представлення, довготривалого збереження, організації доступу та популяризації із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. В умовах цифрової трансформації вона набуває нового виміру функціонування – як об'єкт цифрового представлення, документування, інституційного збереження та інформаційного доступу в мережевому середовищі.

Сучасний стан розвитку інформаційного суспільства зумовлює зростання ролі бібліотек як ключових соціокомунікаційних інституцій, що забезпечують не лише збирання та збереження документованої культурної спадщини, а й формування цифрових ресурсів, електронних бібліотек та інтегрованих інформаційних платформ доступу до культурного надбання. Водночас практика роботи з нематеріальною культурною спадщиною в

бібліотечному середовищі залишається фрагментарною та потребує наукового осмислення й концептуального упорядкування.

Додаткову актуальність темі надають сучасні виклики, пов'язані з війною в Україні, що призвела до ризиків втрати унікальних елементів нематеріальної культурної спадщини, руйнування культурної інфраструктури та ускладнення доступу до традиційних носіїв культурної пам'яті. За таких умов особливого значення набуває цифрове документування, створення електронних ресурсів і формування стійких бібліотечно-інформаційних систем збереження культурної спадщини.

Попри наявність окремих досліджень у сфері культурології, музеєзнавства та інформаційної діяльності, недостатньо розробленими залишаються питання комплексного бібліотекознавчого підходу до охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому середовищі, а також концептуалізації ролі бібліотек у цьому процесі.

Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю: наукового осмислення нематеріальної культурної спадщини як об'єкта бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах цифрового суспільства; визначення ролі бібліотек у формуванні та розвитку цифрових ресурсів культурної спадщини; розроблення концептуальних засад та моделей бібліотечно-інформаційного забезпечення її збереження; врахування викликів війни та потреб післявоєнного відновлення культурної пам'яті України.

У сукупності це визначає необхідність комплексного дослідження бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрової трансформації суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено у межах комплексної наукової теми Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) «Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації

наукових комунікацій» (№ державної реєстрації 0119U102405; 2020–2022 рр.), «Теоретичні та прикладні аспекти організації діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в сучасних умовах» (№ державної реєстрації 0123U100642; 2023–2025), «Теоретичні та прикладні аспекти використання штучного інтелекту в бібліотечній діяльності» (№ державної реєстрації 0123U100642; 2026–2028).

Мета дослідження полягає в комплексному науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад, аналізі міжнародного й українського досвіду та розробленні моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрового суспільства.

Для реалізації мети дослідження визначено такі дослідницькі **завдання**:

- проаналізувати стан наукової розробленості проблеми збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах розвитку цифрового суспільства;
- розкрити теоретико-методологічні засади дослідження нематеріальної культурної спадщини в інформаційно-комунікаційному та цифровому середовищі;
- визначити нормативно-правові основи охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному та національному рівнях;
- дослідити процес конвергенції документальної та нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрової трансформації;
- проаналізувати міжнародний та український досвід бібліотек щодо цифрового документування, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини;
- виявити особливості формування та функціонування цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини у вебінформаційних середовищах України та Європи;

– обґрунтувати трансформацію бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифровізації;

– розробити та охарактеризувати модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України.

Об’єктом дослідження є процеси бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства.

Предметом дослідження є концептуальні, організаційні та інформаційно-технологічні засади бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому суспільстві.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, що застосовувалися для узагальнення наукових підходів до вивчення нематеріальної культурної спадщини, визначення її сутності та місця в інформаційно-комунікаційному просторі.

Методи системного аналізу та системного підходу використано для розгляду бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини як цілісної багаторівневої системи, що включає бібліотеки, цифрові ресурси, електронні платформи та соціокомунікаційні інституції. *Порівняльно-аналітичний метод* застосовано для дослідження міжнародного та українського досвіду формування цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини, а також функціонування електронних бібліотек і цифрових платформ у різних інформаційних середовищах. *Інформаційно-аналітичний метод* використано для аналізу стану бібліотечно-інформаційного забезпечення нематеріальної культурної спадщини України, зокрема Національного та регіональних переліків, цифрових ресурсів і бібліотечних ініціатив. *Методи контент-*

аналізу та документного аналізу застосовано для вивчення інформаційних ресурсів, нормативних документів, вебплатформ та цифрових колекцій, пов'язаних із нематеріальною культурною спадщиною. *Системно-структурний метод* дозволив визначити місце та роль бібліотек у формуванні цифрової екосистеми нематеріальної культурної спадщини, а також виокремити основні елементи бібліотечно-інформаційного забезпечення. *Метод моделювання* використано для розроблення концептуальної моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрового суспільства.

Також застосовано *метод узагальнення* для формулювання висновків і визначення перспектив розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації здійснено комплексне дослідження бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства, що дозволило обґрунтувати концептуальні засади та розробити модель його функціонування.

Вперше:

- обґрунтовано концептуальні засади бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрового суспільства як цілісної системи соціокомунікаційної взаємодії;
- розроблено авторську модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому суспільстві, яка інтегрує організаційні, нормативно-правові, технологічні та комунікаційні компоненти.

- визначено роль бібліотек як ключових суб'єктів формування, організації та довготривалого збереження цифрових ресурсів нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрової трансформації та суспільних викликів.

Удосконалено:

- теоретико-методологічні підходи до дослідження нематеріальної культурної спадщини як об'єкта бібліотечно-інформаційної діяльності в цифровому середовищі;
- теоретичні підходи до аналізу конвергенції документальної та нематеріальної культурної спадщини, що дозволило довести їх взаємопов'язаність у цифровому середовищі та формування спільних цифрових ресурсів культурної пам'яті (цифрові колекції, гібридні архіви, мультимедійні платформи).

Набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні засади дослідження нематеріальної культурної спадщини в інформаційно-комунікаційному просторі, зокрема уточнено роль системного, соціокомунікаційного та культурологічного підходів у вивченні цифрових форм репрезентації культурної спадщини;
- концептуальні положення щодо цифрового документування культурної спадщини, що передбачають використання мультимедійних технологій, цифрових архівів, інтерактивних платформ та інструментів штучного інтелекту для збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини;
- уявлення про соціокультурну функцію цифрових ресурсів нематеріальної культурної спадщини, які розглядаються як інструмент формування культурної пам'яті, національної ідентичності та міжкультурного діалогу в умовах глобалізації та воєнних викликів.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення бібліотечно-інформаційного

забезпечення охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрової трансформації суспільства. Розроблені у дисертації теоретичні положення, аналітичні узагальнення та концептуальна модель можуть бути використані: у діяльності бібліотек різних типів і рівнів для формування, організації та розвитку цифрових ресурсів нематеріальної культурної спадщини України; у процесах створення та вдосконалення електронних бібліотек, цифрових колекцій та інформаційних платформ культурної спадщини; під час розроблення нормативно-методичних документів щодо документування, збереження та цифрового представлення об'єктів нематеріальної культурної спадщини; у практиці органів державного управління та культурних інституцій при формуванні політики у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини; у навчальному процесі закладів вищої освіти зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» при викладанні дисциплін, пов'язаних із бібліотекознавством, цифровими бібліотеками, інформаційними ресурсами культури та цифровою гуманітаристикою. Практичне значення має розроблена концептуальна модель бібліотечно-інформаційного забезпечення, яка може бути використана як методологічна основа для: інтеграції бібліотек у систему цифрового представлення нематеріальної культурної спадщини; формування міжінституційної взаємодії між бібліотеками, архівами, музеями, громадами та носіями традицій; розвитку національних і регіональних цифрових ресурсів нематеріальної культурної спадщини.

Отримані результати можуть бути адаптовані до умов цифрової трансформації культурних інституцій України та використані в процесі післявоєнного відновлення культурної спадщини.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, викладені наукові результати, висновки й рекомендації належать дисертанту. Доповіді на наукових конференціях підготовлені і виголошені автором самостійно. Внесок здобувача в працях, які виконано у співавторстві, конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки й результати дисертаційного дослідження було викладено в опублікованих матеріалах та збірниках праць, обговорено та апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, серед яких: «Новітні дослідження культури і мистецтва: пошуки, проблеми, перспективи» (м. Київ, 18 травня 2023 р.), International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA-2023), (Lviv, Ukraine, November 9, 2023), «У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур», (м. Київ, 2–3 лютого 2023 р.; 16–17 травня 2024 р.), «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» (м. Київ, 3–5 жовтня 2023 р.), «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі» (м. Київ, 24 жовтня 2024 р.; 23–24 жовтня 2025 р.), «Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог» (м. Київ, 10 квітня 2025 р.; 9–10 квітня 2026 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 14 наукових публікаціях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях (3 статті у співавторстві), затверджених МОН України, 1 стаття у виданні включеному до міжнародної наукометричної бази Scopus, 8 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з титульного аркуша, анотації українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, змісту, вступу, 3 розділів, висновків у кінці розділів та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації: 212 сторінок, основний текст становить 175 сторінок, список використаних джерел містить 258 позицій, додатки – 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Стан наукової розробленості теми дослідження

Проблематика охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини (НКС) України в умовах розвитку цифрового суспільства перебуває на перетині культурологічних, документознавчих, бібліотекознавчих, інформаційних, соціокомунікаційних та управлінських досліджень. Аналіз наукових праць свідчить про значну увагу вітчизняних і зарубіжних науковців до окремих аспектів функціонування НКС, проте комплексне дослідження проблем її збереження та використання в бібліотечно-інформаційному середовищі в умовах цифрової трансформації залишається недостатньо розробленим.

Теоретико-методологічні засади дослідження нематеріальної культурної спадщини сформувалися під впливом міжнародного та національного наукового дискурсу, що активізувався після прийняття Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р. Значний внесок у розроблення понятійно-категоріального апарату НКС зробили українські науковці Ю. Бережна, В. Гончаров, І. Григорчак, В. Дем'ян, В. Костюк, Н. Кудерська, І. Кудерська, Д. Мокрій, та інші дослідники.

Одними з перших в українській науковій думці питання сутності та правового статусу нематеріальної культурної спадщини комплексно розглянули Н. Кудерська та І. Кудерська. У своїх працях автори дослідили генезис становлення міжнародної системи охорони НКС, проаналізували передумови прийняття Конвенції ЮНЕСКО 2003 р., визначили основні етапи формування національної моделі охорони нематеріальної культурної

спадщини в Україні. Особливу увагу дослідниці приділили класифікації об'єктів НКС, їхнім специфічним ознакам та особливостям правового регулювання, наголошуючи на необхідності забезпечення безперервності передачі традицій від покоління до покоління як ключової умови збереження культурної самобутності суспільства [86, с. 57–64; 87, с. 59–67].

Важливе значення для розвитку теоретичних підходів до вивчення НКС мають праці В. Дем'ян. Вона розглядає нематеріальну культурну спадщину як складне міждисциплінарне явище, що перебуває на перетині культурології, етнології, історії, соціології, антропології та інформаційних наук. Дослідниця акцентує увагу на необхідності комплексного підходу до її вивчення, оскільки НКС охоплює не лише традиції, звичаї та обряди, а й соціальні практики, знання, навички, форми творчого самовираження та механізми культурної комунікації. Особливу увагу авторка приділяє аналізу понятійного апарату галузі, наголошуючи на динамічному характері нематеріальної спадщини та її здатності адаптуватися до суспільних змін [36, с. 161–169; 37, с. 14–19].

Теоретичне осмислення взаємозв'язку традицій та нематеріальної культурної спадщини здійснено у працях В. Гончарової. Науковиця розглядає традицію як базовий механізм існування НКС, що забезпечує передачу культурного досвіду, цінностей і моделей поведінки в суспільстві. У її дослідженнях наголошується, що нематеріальна культурна спадщина не є застиглим явищем, а постійно відтворюється та переосмислюється відповідно до соціокультурних потреб спільнот, які є її носіями [28, с. 180–184].

Значний внесок у дослідження сутності та сучасних проблем збереження НКС зробила В. Костюк. У її роботах культурна спадщина розглядається як важливий чинник формування національної пам'яті та культурної політики держави. Вона акцентує увагу на загрозах, пов'язаних із глобалізаційними процесами, урбанізацією та уніфікацією культурного простору, що можуть призводити до втрати локальних традицій і культурного різноманіття. У цьому контексті особливого значення набувають механізми

державної підтримки, документування та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини [84, с. 80–84; 85, с. 232–236].

Вагомим є внесок Ю. Бережної у розроблення концептуальних засад дослідження НКС у контексті діяльності ЮНЕСКО. Авторка аналізує міжнародні тенденції охорони культурної спадщини, висвітлює особливості формування репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства та визначає місце України у світових процесах збереження культурного різноманіття. Дослідниця наголошує на тому, що включення українських елементів до міжнародних списків ЮНЕСКО сприяє підвищенню їхньої суспільної значущості та активізує процеси їх документування, популяризації й збереження [9, с. 93–100].

Особливу увагу проблемам охорони нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації приділяє І. Григорчак. Дослідник розглядає міжнародний досвід реалізації положень Конвенції ЮНЕСКО та аналізує особливості його адаптації в українських реаліях. Автор обґрунтовує необхідність поєднання міжнародних стандартів охорони НКС із національними культурними практиками, а також наголошує на важливості участі місцевих громад у процесах виявлення, інвентаризації та збереження елементів спадщини [32, с. 10–16].

Важливим етапом розвитку сучасних теоретичних досліджень стало уточнення понятійного апарату сфери НКС, здійснене Д. Мокрієм. Автор проаналізував основні підходи до визначення поняття «нематеріальна культурна спадщина» в українському науковому дискурсі, узагальнив наявні трактування та окреслив сучасні тенденції його інтерпретації. Дослідник підкреслює, що ключовими характеристиками НКС є її живий характер, зв'язок із конкретними спільнотами та безперервність процесу відтворення культурних практик [109].

Вітчизняними науковцями сформовано ґрунтовну теоретичну базу дослідження нематеріальної культурної спадщини. Водночас основна увага дослідників зосереджена переважно на культурологічних, правових та

управлінських аспектах її охорони. Натомість питання документування, цифрової репрезентації, організації інформаційних ресурсів і ролі бібліотек у процесах збереження та трансляції нематеріальної культурної спадщини залишаються недостатньо розробленими, що зумовлює необхідність подальших досліджень у бібліотекознавчому та інформаційному вимірах.

Важливим напрямом сучасних наукових досліджень є вивчення державної політики та інституційних механізмів охорони нематеріальної культурної спадщини, що набувають особливого значення в умовах глобалізаційних процесів, цифрової трансформації суспільства та воєнних викликів. Дослідженню цих питань присвячені праці Є. Бородіна, Н. Першиної, В. Купрійчука, В. Орищук та інших науковців, які аналізують особливості формування системи державного управління у сфері нематеріальної культурної спадщини, нормативно-правові засади її охорони та механізми реалізації міжнародних стандартів на національному рівні.

Проблеми інституціоналізації системи охорони нематеріальної культурної спадщини розглянуто у працях Є. Бородіна та Н. Першиної. Дослідники простежують еволюцію інституційного дизайну у сфері охорони НКС, аналізують процеси формування державних та громадських механізмів управління, визначають роль органів державної влади, наукових установ, культурних інституцій і місцевих громад у реалізації політики збереження культурної спадщини. Особлива увага приділяється впливу міжнародних нормативних актів, насамперед Конвенції ЮНЕСКО 2003 р., на трансформацію національної системи управління НКС та розширення кола суб'єктів, залучених до процесів її охорони [124, с. 326–328].

Важливий внесок у дослідження державного регулювання сфери культурної спадщини в умовах сучасних суспільних викликів зробив В. Купрійчук. У його працях проаналізовано особливості функціонування системи державного управління культурною спадщиною в період воєнного стану, окреслено основні ризики для культурних цінностей та визначено пріоритетні напрями державної політики щодо їхнього захисту. Автор

наголошує на необхідності вдосконалення механізмів координації між органами влади, міжнародними організаціями та культурними установами, а також розвитку цифрових інструментів моніторингу й обліку культурної спадщини [90, с. 36–42].

Питання державної політики в умовах цифрової трансформації культурної сфери розглядає В. Орищук. Він акцентує увагу на забезпеченні відкритого доступу до культурної спадщини за допомогою цифрових технологій, розширенні можливостей громадян щодо участі у культурному житті та формуванні сучасної цифрової інфраструктури культурної галузі. У його працях підкреслюється, що цифровізація стає важливим інструментом реалізації державної політики у сфері охорони культурної спадщини, сприяючи не лише її збереженню, а й популяризації серед широких аудиторій [122, с. 90–94].

Важливе значення для дослідження правових аспектів цифрового використання культурної спадщини мають праці В. Удовик, Л. Литвинової, З. Пономаренко [174], у якій розглянуто особливості повторного використання творів образотворчого мистецтва, що належать до суспільного надбання, у діяльності галерей, бібліотек, архівів і музеїв (GLAM). Автори аналізують положення європейської реформи авторського права, окреслюють сучасні підходи до відкритого доступу та використання цифрових культурних ресурсів, що є важливими для формування ефективної системи цифрового збереження й популяризації культурної, у тому числі нематеріальної, спадщини.

В Україні сформовано вагоме підґрунтя для дослідження державної політики та інституційного забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини. Водночас більшість наукових розвідок зосереджена на правових, управлінських та організаційних аспектах функціонування системи охорони НКС. Натомість питання участі бібліотек, архівів та інших інформаційних інституцій у реалізації державної політики щодо документування, цифрового збереження та забезпечення доступу до нематеріальної культурної спадщини

потребують подальшого комплексного вивчення, що є особливо актуальним в умовах розвитку цифрового суспільства.

Суттєвий науковий доробок присвячений дослідженню ролі нематеріальної культурної спадщини у формуванні національної ідентичності, забезпеченні соціокультурного розвитку та зміцненні суспільної згуртованості. У сучасному науковому дискурсі НКС розглядається не лише як сукупність традицій, звичаїв, обрядів, знань і практик, а й як важливий ресурс збереження історичної пам'яті, культурної самобутності та національної єдності. Відповідні аспекти знайшли відображення у працях Н. Аксьонової, О. Безносюк, Л. Литовченко, В. Дем'яна, І. Гіренко, В. Іонова, В. Осієвської, І. Мусієнко та інших дослідників.

У дослідженнях Н. Аксьонової особлива увага приділяється впливу глобалізаційних процесів на стан та перспективи розвитку нематеріальної культурної спадщини. Авторка наголошує, що в умовах посилення культурної уніфікації саме НКС виступає важливим інструментом збереження локальної та національної ідентичності, забезпечуючи спадкоємність культурних традицій і підтримуючи культурне різноманіття. Науковиця підкреслює необхідність поєднання традиційних механізмів передачі культурного досвіду з сучасними формами його популяризації та репрезентації [1, с. 62–73].

Значний внесок у дослідження потенціалу нематеріальної культурної спадщини як чинника соціально-економічного розвитку територій зробила О. Безносюк. Авторка розглядає НКС як основу створення інноваційних туристичних продуктів, що сприяють розвитку креативних індустрій, підвищенню туристичної привабливості регіонів та формуванню позитивного іміджу територіальних громад. У цьому контексті нематеріальна культурна спадщина постає не лише як об'єкт охорони, а й як важливий ресурс місцевого розвитку [6, с. 20–29].

У монографії Л. Литовченко та В. Дем'ян нематеріальна культурна спадщина розглядається як один із ключових чинників збереження української нації в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій.

Автори наголошують на її ролі у формуванні національної свідомості, зміцненні культурної стійкості суспільства та протидії процесам культурної асиміляції. Особлива увага приділяється значенню традиційної культури як основи національної пам'яті та важливого механізму міжпоколінної передачі духовних цінностей [98].

Проблематику міждисциплінарного осмислення НКС продовжує В. Дем'ян, яка розглядає її як багатовимірне соціокультурне явище, що впливає на процеси самоідентифікації особистості та спільноти. Науковиця підкреслює, що нематеріальна культурна спадщина є важливим інструментом соціальної інтеграції, культурної комунікації та підтримання суспільної єдності [36, с. 161–169].

Важливий аспект дослідження НКС як чинника регіонального розвитку представлено у працях І. Гіренко. Авторка обґрунтовує значення нематеріальної культурної спадщини для підвищення конкурентоспроможності регіонів, розвитку культурного туризму та зміцнення локальної ідентичності. На її думку, ефективне використання елементів НКС сприяє активізації соціокультурного потенціалу територій та формуванню нових можливостей для їхнього сталого розвитку [24, с. 6–19].

Питання використання культурної спадщини як стратегічного ресурсу суспільного розвитку висвітлюються у роботах В. Іонова. Дослідник розглядає культурну спадщину як важливий чинник розвитку людського капіталу, зміцнення культурної дипломатії та формування національного бренду держави. Автор наголошує на необхідності інтеграції культурної спадщини в сучасні суспільні процеси та державні стратегії розвитку [70, с. 59–63].

У працях Н. Мусієнко акцентується увага на значенні культурної спадщини в європейському культурному просторі. Дослідниця підкреслює, що збереження та популяризація культурної спадщини є важливою складовою інтеграційних процесів, сприяє міжкультурному діалогу та

зміцненню культурної суб'єктності держави на міжнародному рівні [111, с. 177–181].

Соціокультурний потенціал культурної спадщини досліджується також у роботах В. Осієвської, яка розглядає її як один із ключових драйверів регіонального розвитку та суспільної консолідації. Авторка обґрунтовує необхідність комплексного використання культурного ресурсу в реалізації регіональної культурної політики та розвитку місцевих громад [123, с. 99–105].

Узагальнення наукових праць цього напрямку дає підстави стверджувати, що нематеріальна культурна спадщина розглядається сучасними дослідниками як важливий чинник формування національної ідентичності, соціальної згуртованості та культурної безпеки держави. Водночас більшість наукових розвідок зосереджується на культурологічних, соціальних та управлінських аспектах її функціонування. Натомість питання інформаційного забезпечення процесів збереження та популяризації НКС, ролі бібліотек у формуванні цифрових ресурсів спадщини та використання цифрових технологій для підтримки культурної пам'яті потребують подальшого комплексного вивчення. Це зумовлює актуальність дослідження нематеріальної культурної спадщини саме у бібліотекознавчому та інформаційному контекстах.

Окремий і надзвичайно актуальний напрям сучасних наукових досліджень становлять питання цифровізації культурної спадщини та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процеси її документування, збереження, репрезентації та популяризації. Стрімкий розвиток цифрового суспільства зумовив переосмислення традиційних підходів до охорони культурної спадщини та сприяв формуванню нових механізмів її збереження, доступності й використання. Вагомий внесок у розроблення цієї проблематики зробили В. Антоненко, В. Волинець, А. Гаврилук, Т. Горбул, Т. Білушак, С. Добровольська, В. Добровольська,

Я. Москвяк, Х. Плецан, К. Ковальчук, Л. Ковальська, Т. Яворська, Г. Ковальський та інші дослідники.

Одними з перших комплексних досліджень цифрової репрезентації нематеріальної культурної спадщини в бібліотечно-інформаційному середовищі стали праці Т. Білушак та С. Добровольської. Авторки аналізують європейський та український досвід створення цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини, досліджують особливості використання вебресурсів для її збереження та популяризації, а також обґрунтовують необхідність інтеграції цифрових колекцій у міжнародний інформаційний простір. Науковці наголошують, що цифрові технології відкривають нові можливості для збереження традиційних знань, практик та культурних проявів, забезпечуючи їх доступність для широкого кола користувачів [14, с. 41–52].

Проблематика цифровізації культурної спадщини посідає центральне місце у працях В. Добровольської. Дослідниця розглядає цифровізацію як стратегічний напрям розвитку культурної сфери України, аналізує міжнародні стандарти формування цифрових ресурсів культурної спадщини, особливості створення електронних інформаційних систем та цифрових фондів документації. Особливу увагу авторка приділяє питанням цифрового збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану, підкреслюючи роль цифрових технологій як засобу мінімізації ризиків втрати культурних цінностей та забезпечення їх довготривалого збереження [41, с. 76–82; 43, с. 86–94; 46].

Суттєвий внесок у розвиток теоретичних засад цифровізації культурної спадщини зробив Т. Горбул. У дисертаційному дослідженні автор розглядає діджиталізацію культурної спадщини як складову соціокультурних трансформацій ХХІ століття, аналізує вплив цифрових технологій на процеси збереження, інтерпретації та поширення культурних цінностей. Дослідник обґрунтовує необхідність формування цифрового культурного середовища, у

якому спадщина набуває нових форм існування та комунікації з аудиторією [30].

Питання використання сучасних цифрових технологій у сфері культури досліджує В. Волинець, яка акцентує увагу на потенціалі цифрових платформ, електронних сервісів, віртуальних експозицій та мультимедійних ресурсів для збереження та популяризації культурної спадщини. Авторка підкреслює, що цифрові інструменти сприяють розширенню доступу до культурних ресурсів та формуванню нових форматів культурної взаємодії [22, с. 195–205].

Інноваційні підходи до охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини розглядають А. Гаврилюк, Х. Плецан та В. Антоненко. Дослідники аналізують можливості застосування цифрових платформ, соціальних мереж, мультимедійних технологій та інтерактивних комунікаційних засобів для поширення знань про нематеріальну культурну спадщину. Науковці доводять, що цифрове середовище стає важливим інструментом залучення громадськості до процесів збереження культурної спадщини та формування культурної пам'яті [23, с. 63–77].

Особливу увагу питанням цифрового збереження нематеріальної культурної спадщини приділяє Я. Москвяк. Дослідниця розглядає діджиталізацію як один із ключових інструментів охорони елементів НКС ЮНЕСКО в Україні та наголошує на важливості створення цифрових ресурсів для забезпечення їхнього довготривалого збереження і використання в умовах післявоєнного відновлення країни [110, с. 21–28].

Вагоме місце в сучасних дослідженнях займають питання цифрової трансформації документно-інформаційних ресурсів архівів, бібліотек і музеїв. Цій проблематиці присвячені праці Л. Ковальської, Т. Яворської та Г. Ковальського, які аналізують процеси цифрової трансформації пам'яткоохоронної сфери, виклики, пов'язані з війною, а також можливості використання цифрових технологій для збереження та репрезентації культурної спадщини. Дослідники підкреслюють важливість інтеграції

інформаційних ресурсів різних інституцій пам'яті у єдиний цифровий культурний простір [74, с. 3–18].

У дослідженні Ю. Горбаня, Л. Прокопенко та Г. Пристай розглянуто концептуальні засади розвитку цифрових архівів відкритого доступу в Україні, узагальнено міжнародний досвід їх функціонування та визначено напрями вдосконалення цифрової архівної інфраструктури в умовах воєнного стану. Особливу увагу автори приділяють впровадженню сучасних цифрових технологій, відкритого доступу, інформаційної безпеки та створенню єдиної цифрової платформи збереження культурної спадщини, що є важливим підґрунтям для розвитку цифрових механізмів охорони й збереження нематеріальної культурної спадщини України [29, с. 69–79].

Перспективні напрями використання інноваційних технологій у сфері культурної спадщини висвітлено у працях Г. Ковальчук та К. Лобузіної, які досліджують вплив цифрових технологій на процеси збереження культурних цінностей, а також можливості їх представлення в цифровому середовищі. Значну увагу приділено створенню електронних ресурсів, цифрових архівів та онлайн-платформ, що забезпечують відкритий доступ до культурної спадщини [75, с. 8–17].

Окремий напрям становлять дослідження застосування технологій віртуальної та доповненої реальності, цифрового картографування, 3D-моделювання та інших інноваційних засобів документування культурної спадщини. У сучасному науковому дискурсі такі технології розглядаються не лише як інструмент збереження культурних об'єктів, а й як ефективний засіб їхньої популяризації, візуалізації та залучення користувачів до взаємодії з культурним контентом.

Таким чином, сучасні наукові дослідження засвідчують поступовий перехід від традиційних форм збереження культурної спадщини до комплексних цифрових моделей її документування, представлення та використання. Водночас аналіз наукової літератури показує, що більшість праць зосереджена на загальних питаннях цифровізації культурної спадщини

або діяльності окремих культурних інституцій. Натомість проблематика створення спеціалізованих цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини, організації їх у бібліотечно-інформаційному середовищі, стандартизації метаданих, забезпечення довготривалого цифрового збереження та інтеграції в національні й міжнародні інформаційні ресурси залишається недостатньо розробленою і потребує подальшого наукового осмислення.

Значна кількість наукових праць присвячена проблемам цифрової гуманітаристики, створення електронних інформаційних ресурсів, цифрових колекцій та електронних бібліотек як сучасних інструментів збереження й популяризації культурної спадщини. Формування цифрового культурного простору та інтеграція культурної спадщини у цифрове середовище стали одним із провідних напрямів розвитку бібліотечно-інформаційної сфери в Україні. Теоретичні та практичні аспекти створення цифрових ресурсів культурної спадщини висвітлено у працях Л. Дубровіної, К. Лобузіної, І. Лобузін, Ю. Ковтанюка, З. Шевченко, В. Добровольської та інших вчених.

Вагомий внесок у розроблення концептуальних засад формування цифрових ресурсів культурної спадщини належить Л. Дубровіній. У працях дослідниці бібліотеки, архіви та музеї розглядаються як базові інституції національної пам'яті, що забезпечують накопичення, збереження та трансляцію культурного досвіду суспільства. Авторка обґрунтовує необхідність створення інтегрованих інформаційних ресурсів, які поєднують документальну, рукописну, книжкову та історико-культурну спадщину України в єдиному цифровому просторі. Особливе значення у її дослідженнях приділяється розвитку електронних ресурсів україніки, цифрової гуманітаристики та створенню баз даних культурної спадщини як інструментів збереження національної пам'яті [52, с. 232–251; 53, с. 213–232; 54, с. 286–315].

Важливий напрям досліджень представлений працями К. Лобузіної, яка розробляє теоретичні засади інтеграції цифрових бібліотечних ресурсів та

формування єдиного інформаційного простору культурної спадщини. Науковиця досліджує питання створення інтегрованих вебресурсів книжкових пам'яток, стандартизації опису цифрових об'єктів, організації доступу до електронних колекцій та забезпечення їхньої сумісності в національному й міжнародному інформаційному середовищі. Особливу увагу дослідниця приділяє проблемам взаємодії бібліотек, архівів і музеїв у процесах цифрового представлення культурної спадщини [101, с. 34–41].

Суттєвий внесок у розвиток теорії та практики цифрових бібліотечних проєктів здійснив І. Лобузі́н. У своїй монографії він комплексно досліджує життєвий цикл цифрових колекцій, технологічні засади створення цифрових бібліотек, особливості управління електронними ресурсами та принципи довготривалого цифрового збереження інформації. Дослідник розглядає цифрові колекції як складні інформаційні системи, що забезпечують не лише накопичення ресурсів, а й створення нових можливостей для їх використання у науковій, освітній та культурній діяльності [100].

Особливого значення для розвитку сучасної цифрової інфраструктури культурної спадщини набувають праці Ю. Ковтанюка та З. Шевченко. Автори досліджують питання формування цифрових колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, аналізують їхню роль у цифровій трансформації гуманітарної сфери та висвітлюють перспективи створення Національної електронної бібліотеки України. У публікаціях наголошується на необхідності формування комплексної державної політики щодо розвитку цифрових інформаційних ресурсів культурної спадщини та забезпечення їх інтеграції в міжнародний інформаційний простір [80, с. 208–245].

Вагомий науковий доробок у сфері цифрового збереження культурної спадщини належить В. Добровольській. У працях дослідниці розглянуто міжнародні стандарти створення цифрових фондів документації культурної спадщини, особливості функціонування електронної бібліотеки «Україніка», а також роль інформаційно-документаційного забезпечення у формуванні сучасного соціокомунікаційного простору культури. Авторка підкреслює

значення цифрових ресурсів як інструменту збереження культурної пам'яті та забезпечення відкритого доступу до національної культурної спадщини [42; 43, с. 86–94, 46].

Особливе місце в сучасних дослідженнях займає цифрова гуманітаристика як міждисциплінарний напрям, що поєднує гуманітарні науки з цифровими технологіями. У працях Л. Дубровіної та її колег цифрова гуманітаристика розглядається як методологічна основа створення цифрових баз даних, електронних архівів, цифрових колекцій та інформаційно-аналітичних ресурсів культурної спадщини. Вчені доводять, що застосування цифрових технологій відкриває нові можливості для дослідження, збереження та інтерпретації культурних об'єктів, а також забезпечує їхню інтеграцію у глобальний інформаційний простір [55, с. 290–309].

Загалом аналіз наукових праць свідчить про формування в Україні потужного наукового напрямку, пов'язаного зі створенням цифрових ресурсів культурної спадщини та розвитком цифрової гуманітаристики. Водночас більшість досліджень зосереджується переважно на документальній, архівній та книжковій спадщині. Питання створення спеціалізованих цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини, розроблення методичних засад їх формування, стандартизації опису елементів НКС, забезпечення довготривалого цифрового збереження та організації доступу до таких ресурсів у бібліотечному середовищі залишаються недостатньо опрацьованими. Саме ці аспекти потребують подальшого комплексного дослідження в межах бібліотекознавчого підходу до охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства.

Особливе значення для дослідження мають праці з бібліотекознавства, документознавства, соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, у яких бібліотеки розглядаються не лише як традиційні установи зберігання документної спадщини, а й як активні суб'єкти цифрової трансформації культурного простору та важливі інституції збереження національної пам'яті.

У сучасному науковому дискурсі бібліотеки дедалі частіше постають як центри створення, акумулювання, організації та поширення цифрових інформаційних ресурсів, що забезпечують доступ до культурної спадщини та сприяють її популяризації серед широких верств населення. Вагомий внесок у дослідження цих питань зробили Л. Дубровіна, Ю. Половинчак, С. Горова, О. Василенко, Л. Дем'янчук, О. Анісімова, Ю. Ребреньук та інші науковці.

Концептуальні засади діяльності бібліотек як інституцій національної пам'яті розроблено у працях Л. Дубровіної, А. Киридон, І. Матяш. Науковці розглядають бібліотеки, архіви та музеї як взаємопов'язані складові системи збереження культурної спадщини, що забезпечують накопичення, збереження та трансляцію історико-культурного досвіду суспільства. Особливу увагу вони приділяють ролі бібліотек у формуванні національного інформаційного простору, створенні цифрових ресурсів та розвитку інформаційної інфраструктури культурної спадщини [57, с. 3–10].

Важливий внесок у дослідження трансформації бібліотек в умовах інформаційного суспільства належить Ю. Половинчак та С. Горovій. У своїх працях автори розглядають бібліотеки як активних учасників сучасних соціокомунікаційних процесів, які не лише забезпечують доступ до інформації, а й виконують функції культурної медіації, формування громадянської свідомості та підтримки національної пам'яті. Дослідниці підкреслюють, що розвиток цифрових технологій сприяє розширенню функціональних можливостей бібліотек і створює нові форми взаємодії з користувачами [127, с. 249–259].

Особливу увагу соціокомунікаційним аспектам діяльності бібліотек приділяє Ю. Половинчак, яка аналізує розвиток інтерактивного інтернет-середовища та його вплив на бібліотечну діяльність. Науковиця наголошує, що сучасні бібліотеки стають платформами для створення цифрового контенту, підтримки культурної ідентичності та розвитку нових форматів комунікації з аудиторією, зокрема через використання візуальної аналітики,

мультимедійних ресурсів та цифрових сервісів [126, с. 35–48; 128, с. 137–151].

Проблеми інноваційного розвитку бібліотек у сучасних умовах висвітлено у працях О. Василенко та Л. Дем'янюк. Дослідниці розглядають цифрову трансформацію бібліотек як необхідну умову їхнього подальшого функціонування та підвищення суспільної значущості. Авторки акцентують увагу на необхідності модернізації бібліотечних послуг, розвитку цифрових колекцій та впровадження інноваційних технологій для забезпечення ефективного доступу до культурної спадщини [18, с. 80–86].

Значний інтерес для дослідження становлять праці О. Анісімової та Ю. Ребреньок, присвячені ролі електронних бібліотек у забезпеченні доступності культурної спадщини. Науковці аналізують сучасні електронні бібліотеки як важливі інструменти збереження цифрового культурного контенту, підкреслюючи їхню роль у подоланні територіальних та соціальних бар'єрів доступу до культурних ресурсів. Особливу увагу автори приділяють питанням організації електронних колекцій, інформаційного пошуку та відкритого доступу до культурної спадщини [2, с. 50–61].

Аналіз наукових праць засвідчує, що сучасне бібліотекознавство розглядає бібліотеки як багатофункціональні соціокультурні інституції, які поєднують традиційні функції збереження документної спадщини з новими завданнями цифрового документування, організації доступу до культурних ресурсів та розвитку культурних комунікацій. Водночас більшість досліджень присвячена переважно документальній, книжковій та історико-культурній спадщині, тоді як питання системного формування бібліотечних цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини, їх інформаційно-аналітичного опрацювання, стандартизації опису та інтеграції в національні й міжнародні цифрові ресурси залишаються недостатньо розробленими. Саме ця наукова прогалина визначає актуальність подальшого дослідження бібліотекознавчих аспектів охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства.

Окремий напрям сучасних наукових досліджень становлять питання функціонування електронних бібліотек, цифрових культурних платформ та інтегрованих інформаційних систем, що забезпечують збереження, систематизацію та поширення культурної спадщини в цифровому середовищі. Розвиток цифрового суспільства сприяв трансформації традиційних підходів до організації культурних ресурсів та формуванню нових моделей доступу до культурної спадщини через мережеві інформаційні сервіси. У працях Г. Гуцол, О. Спіріна, С. Іванової, О. Новицького, В. Добровольської, а також у матеріалах національних цифрових проєктів «Україніка», «Культура України», «LIBRARIA», «Diasporiana» та інших ресурсів розглянуто теоретичні, технологічні, організаційні й правові аспекти створення цифрових інформаційних систем, їхню роль у забезпеченні відкритого доступу до культурної спадщини та збереженні національної документальної пам'яті.

Важливий внесок у дослідження розвитку електронних бібліотек зробила Г. Гуцол. У своїх працях науковиця розглядає електронну бібліотеку як складну інформаційну систему, що забезпечує накопичення, зберігання, оброблення та поширення цифрових ресурсів. Особливу увагу авторка приділяє питанням організації електронних фондів, стандартизації метаданих, управління цифровими колекціями та забезпечення їхньої довготривалої доступності. Дослідниця підкреслює, що електронні бібліотеки виступають важливим інструментом збереження культурної спадщини та розвитку цифрової гуманітаристики [35, с. 48–49].

У праці О. Спіріна, С. Іванової, О. Новицького та ін. аналізуються сучасні тенденції розвитку цифрових інформаційних систем у сфері культури, освіти та науки. Автори досліджують можливості інтеграції різних типів цифрових ресурсів у єдині інформаційні середовища, розглядають питання інформаційної взаємодії культурних установ та забезпечення доступу до цифрового контенту для різних категорій користувачів. Особливу

увагу приділено розвитку відкритих електронних ресурсів як складової цифрової інфраструктури суспільства [64].

Праці В. Добровольської присвячені розвитку цифрових ресурсів культурної спадщини та інформаційно-документаційному забезпеченню культурної сфери. Дослідниця розглядає електронні бібліотеки як важливі елементи соціокомунікаційного простору, що забезпечують інтеграцію культурних ресурсів, їхню систематизацію та доступність для користувачів. У роботах авторки особливий акцент зроблено на створенні цифрових колекцій культурної спадщини, розвитку електронних ресурсів українознавчого спрямування та використанні цифрових технологій для збереження культурної пам'яті [46].

Окремий напрям сучасних досліджень присвячений розвитку цифрових колекцій бібліотек, архівів і музеїв як інструментів збереження, репрезентації та забезпечення доступу до культурної спадщини. Зокрема, у працях О. Григоревської, Ю. Половинчак та В. Удовик [31] розкрито потенціал цифрових колекцій європейських установ пам'яті у представленні документальної спадщини українського визвольного руху в екзилі. Автори обґрунтовують значення цифрових платформ як засобу інтеграції української культурної спадщини до міжнародного інформаційного простору, акцентуючи увагу на питаннях цифрової репрезентації, доступності та збереження документальної спадщини.

Особливе місце серед національних цифрових проєктів займає електронна бібліотека «Україніка», яка стала одним із ключових ресурсів інтеграції цифрових колекцій культурної та документальної спадщини України. Проєкт орієнтований на створення цілісного електронного інформаційного ресурсу про Україну та український народ, забезпечення відкритого доступу до документів історико-культурного значення та інтеграцію національних інформаційних ресурсів у світовий цифровий простір [61].

Важливим складником цифрової інфраструктури культурної спадщини є Національна електронна бібліотека «Культура України», яка забезпечує доступ до оцифрованих документів, книжкових пам'яток, архівних матеріалів та інших ресурсів культурного значення. Цей проєкт став одним із перших прикладів масштабного об'єднання цифрових ресурсів українських бібліотек, музеїв та інших установ культури в єдиному електронному середовищі [60].

Суттєвий внесок у збереження історико-культурної спадщини здійснює цифровий проєкт «LIBRARIA», спрямований на оцифрування та збереження періодичних видань XIX – першої половини XX століття. Проєкт забезпечує широкий доступ до історичної преси та створює нові можливості для наукових досліджень, пов'язаних із вивченням культурної пам'яті та суспільних процесів минулого [4].

Важливе місце серед цифрових ініціатив займає електронна бібліотека «Diasporiana», яка акумулює цифрові копії видань української діаспори та сприяє збереженню культурної спадщини українців за кордоном. Ресурс забезпечує доступ до рідкісних документів, книжок, періодики та інших матеріалів, які є важливими джерелами вивчення української культури, історії та національної ідентичності [62].

Аналіз зазначених досліджень та практичних проєктів свідчить про формування в Україні розвиненої системи цифрових ресурсів культурної спадщини, яка поєднує можливості електронних бібліотек, цифрових архівів, тематичних платформ та інтегрованих інформаційних систем. Водночас переважна більшість таких ресурсів орієнтована на документальну, книжкову та історичну спадщину. Натомість питання створення спеціалізованих цифрових платформ для представлення нематеріальної культурної спадщини, інтеграції аудіовізуальних матеріалів, традиційних знань, усної творчості та інших елементів НКС до електронних бібліотек і цифрових колекцій залишаються недостатньо розробленими. Саме ця обставина зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення можливостей електронних бібліотек як інструментів охорони, збереження та використання

нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства.

Нового значення проблема охорони та збереження культурної спадщини набула в умовах повномасштабної російсько-української війни, яка спричинила безпрецедентні загрози для матеріальних і нематеріальних культурних цінностей України. Воєнні дії актуалізували питання не лише фізичного захисту культурних об'єктів, а й документування втрат, цифрового збереження культурних ресурсів, формування електронних реєстрів пошкоджених пам'яток та створення надійних цифрових копій культурної спадщини. Ці проблеми стали предметом досліджень А. Берегельської, Л. Біловус, Н. Головач, Л. Ковальської, Т. Яворської, Г. Ковальського, Л. Грінберг та інших науковців.

У працях А. Берегельської значну увагу приділено впливу воєнних дій на стан культурної спадщини України та необхідності формування сучасних механізмів її захисту. Дослідниця розглядає культурну спадщину як складову національної безпеки та важливий чинник збереження історичної пам'яті суспільства. Авторка наголошує на необхідності комплексного підходу до охорони культурних цінностей, що передбачає поєднання правових, організаційних та цифрових інструментів захисту [7, с. 193–214].

Важливий внесок у вивчення проблем збереження культурної спадщини в умовах інформаційної війни зробила Л. Біловус. У її дослідженнях акцентується увага на значенні цифрових ресурсів для документування культурних втрат, протидії інформаційним маніпуляціям та збереження історичної пам'яті. Авторка підкреслює, що цифрові технології стають одним із ключових інструментів фіксації фактів руйнування культурних об'єктів і забезпечення доступу до культурної спадщини навіть в умовах фізичної загрози її знищення [11, с. 66–72].

Проблематика захисту культурної спадщини в кризових умовах висвітлена у працях Н. Головач, яка аналізує міжнародний досвід реагування на загрози культурним цінностям під час збройних конфліктів. Дослідниця

наголошує на необхідності інтеграції української системи охорони культурної спадщини до міжнародних механізмів захисту та використання сучасних цифрових технологій для моніторингу стану об'єктів культурної спадщини [25, с. 30–35].

Суттєвий внесок у дослідження цифрової трансформації культурної спадщини в умовах війни зробили Л. Ковальська, Т. Яворська та Г. Ковальський. У своїх працях автори аналізують сучасні практики цифрового документування культурної спадщини, використання електронних баз даних, геоінформаційних систем, цифрових реєстрів та онлайн-платформ для обліку втрат культурних цінностей. Науковці підкреслюють, що цифрові технології забезпечують не лише фіксацію пошкоджень, а й створюють основу для майбутньої реставрації, реконструкції та популяризації культурної спадщини у післявоєнний період [74, с. 3–18].

Дослідження Л. Грінберг присвячені міжнародним практикам охорони культурної спадщини під час збройних конфліктів. Авторка розглядає діяльність міжнародних організацій щодо документування культурних втрат, використання цифрових технологій для збереження культурних цінностей та формування міжнародних цифрових баз даних культурної спадщини. У роботах дослідниці підкреслюється важливість міжнародної співпраці у сфері захисту культурних ресурсів та відновлення культурного середовища після завершення воєнних дій [34].

У сучасному науковому дискурсі дедалі більше уваги приділяється проблемам збереження саме нематеріальної культурної спадщини в умовах війни. Дослідники наголошують, що поряд із фізичним руйнуванням культурних об'єктів існує загроза втрати традиційних знань, обрядів, усної народної творчості, локальних культурних практик та інших елементів НКС, носіями яких є конкретні спільноти. У зв'язку з цим особливого значення набувають процеси цифрового документування, створення аудіовізуальних архівів, електронних реєстрів та цифрових колекцій нематеріальної

культурної спадщини як засобів її довготривалого збереження та передачі майбутнім поколінням.

Таким чином, сучасні дослідження засвідчують, що російсько-українська війна суттєво актуалізувала проблематику охорони та збереження культурної спадщини, сприяла переосмисленню ролі цифрових технологій у забезпеченні її безпеки та стимулювала розвиток нових підходів до документування культурних цінностей. Водночас аналіз наукових праць свідчить, що питання цифрового збереження нематеріальної культурної спадщини в діяльності бібліотек та інших інституцій пам'яті залишаються недостатньо дослідженими. Особливої уваги потребують проблеми створення спеціалізованих цифрових колекцій НКС, організації довготривалого зберігання цифрових ресурсів, забезпечення відкритого доступу до них та інтеграції таких ресурсів у національний і міжнародний інформаційний простір, що визначає перспективність подальших наукових розвідок у даному напрямі.

Попри значний науковий доробок із проблем охорони та цифровізації культурної спадщини, аналіз літератури засвідчує наявність низки недостатньо розроблених аспектів. Зокрема, відсутні комплексні дослідження, присвячені бібліотекознавчому осмисленню процесів охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства. Недостатньо вивченими залишаються питання формування цифрових колекцій НКС у бібліотеках, стандартизації їх опису, організації довготривалого збереження цифрових ресурсів, інтеграції національних колекцій у міжнародні інформаційні системи та забезпечення широкого доступу користувачів до цифрових репрезентацій елементів нематеріальної культурної спадщини.

Отже, проведений аналіз наукових джерел свідчить про актуальність обраної теми та наявність наукової прогалини, що зумовлює необхідність комплексного дослідження охорони, збереження та використання

нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства крізь призму бібліотекознавчого підходу.

Підсумовуючи результати аналізу наукових праць, слід зазначити, що вітчизняними науковцями сформовано вагоме теоретико-методологічне підґрунтя дослідження нематеріальної культурної спадщини, охоплюючи культурологічні, правові, управлінські, соціокомунікаційні та інформаційні аспекти її охорони, збереження й використання. Значний науковий доробок присвячено проблемам державної політики у сфері НКС, її ролі у формуванні національної ідентичності, розвитку цифрової гуманітаристики, цифровізації культурної спадщини, створенню електронних бібліотек, цифрових колекцій та інформаційних ресурсів. Водночас проведений аналіз засвідчив, що переважна більшість досліджень зосереджується переважно на загальнотеоретичних, культурологічних, правових і технологічних аспектах функціонування нематеріальної культурної спадщини, тоді як бібліотекознавчий вимір цієї проблематики залишається недостатньо розробленим.

Зокрема, потребують подальшого наукового осмислення питання формування спеціалізованих цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини в бібліотеках, стандартизації опису елементів НКС, організації їх довготривалого цифрового збереження, інтеграції до національних і міжнародних інформаційних систем, а також розроблення ефективних моделей інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотек із носіями та спільнотами нематеріальної культурної спадщини. Особливої актуальності зазначені проблеми набувають в умовах розвитку цифрового суспільства та повномасштабної російсько-української війни, що актуалізує необхідність посилення цифрових механізмів збереження культурної пам'яті.

Отже, виявлені наукові прогалини підтверджують актуальність обраної теми дослідження та зумовлюють необхідність комплексного вивчення проблем охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства крізь призму

бібліотекознавчого підходу, що сприятиме розробленню сучасних теоретичних і практичних засад функціонування цифрових ресурсів НКС у бібліотечно-інформаційному середовищі.

Таким чином, комплексність і міждисциплінарність означеної проблематики потребують обґрунтування відповідних теоретико-методологічних підходів, які дозволять здійснити всебічне дослідження особливостей функціонування та збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрової трансформації суспільства.

1.2. Теоретико-методологічні підходи до дослідження нематеріальної культурної спадщини в інформаційно-комунікаційному просторі

Теоретико-методологічне осмислення НКС в інформаційно-комунікаційному просторі ґрунтується на сукупності наукових підходів, що дозволяють розглядати її як складний соціокультурний феномен, важливий чинник формування національної ідентичності, збереження історичної пам'яті та розвитку інформаційного суспільства. У сучасному науковому дискурсі поняття нематеріальної культурної спадщини трактується відповідно до положень Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 року, де вона визначається як звичаї, форми вираження, знання, навички та пов'язані з ними інструменти, предмети й культурні простори, які визнаються спільнотами частиною їхньої культурної спадщини [83].

Теоретичну основу дослідження становлять праці українських і зарубіжних учених, присвячені осмисленню сутності, структури та функцій нематеріальної культурної спадщини. Значний внесок у розвиток концептуальних засад дослідження НКС зробили В. Дем'ян, І. Григорчак, Н. Кудерська, І. Кудерська, В. Костюк, Д. Мокрій, які розглядають нематеріальну культурну спадщину як динамічний соціокультурний ресурс,

що забезпечує міжпоколінну передачу культурного досвіду, підтримує культурну різноманітність і сприяє сталому розвитку суспільства. Важливими для розуміння природи НКС є також праці В. Kirshenblatt-Gimblett, М. Tauschek, О. Sevilla Herrera, які акцентують увагу на процесах конструювання та репрезентації спадщини у сучасному культурному середовищі [221, с.52–65; 246, с. 49–64; 239, с. 18–32].

Одним із базових у дослідженні є культурологічний підхід, який дозволяє розглядати НКС як систему духовних цінностей, традицій, звичаїв, обрядів, усної народної творчості та практик, що забезпечують культурну тяглість і самоідентифікацію спільнот. У межах цього підходу НКС виступає не лише об'єктом охорони, а й чинником формування соціокультурного простору та культурної пам'яті суспільства.

Важливе методологічне значення для дослідження НКС в інформаційно-комунікаційному просторі має системний підхід, який дозволяє розглядати сферу НКС як складну, відкриту та багаторівневу соціокультурну систему. У межах такого підходу НКС постає не лише як сукупність окремих традицій, звичаїв, знань, умінь чи практик, а як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, функціонування яких забезпечується діяльністю різноманітних суб'єктів культурної, інформаційної та управлінської сфер.

Системний підхід передбачає аналіз усіх складових процесу збереження та розвитку НКС, серед яких особливе місце займають носії традицій, місцеві громади, органи державної влади та місцевого самоврядування, заклади культури, бібліотеки, архіви, музеї, наукові установи, громадські організації, освітні інституції, а також сучасні цифрові платформи та інформаційні ресурси. Кожен із зазначених суб'єктів виконує визначені функції у сфері охорони, документування, популяризації та передачі НКС наступним поколінням [46].

Застосування системного підходу дозволяє простежити взаємозв'язки між різними етапами життєвого циклу елементів НКС. Зокрема, процес виявлення та ідентифікації культурних практик стає підґрунтям для їх

подальшого документування, створення інформаційних описів, формування цифрових колекцій і баз даних. Наступними етапами виступають збереження, забезпечення доступу, популяризація та інтеграція елементів НКС у сучасний культурний і комунікаційний простір. У цифровому середовищі ці процеси набувають нових форм завдяки використанню електронних бібліотек, цифрових архівів, музейних інформаційних систем, вебпорталів культурної спадщини, соціальних медіа та мультимедійних ресурсів [202, с. 83–93].

Системне бачення також дає можливість досліджувати інформаційні потоки, що формуються навколо об'єктів НКС. У цьому контексті НКС виступає не лише культурним феноменом, а й інформаційним ресурсом, який потребує належної організації, структуризації, опису, зберігання та поширення. Особливого значення набуває інтеграція різномірних інформаційних ресурсів у єдиний цифровий простір культурної спадщини, що забезпечує комплексний доступ користувачів до знань про традиційну культуру та сприяє збереженню національної пам'яті.

У межах системного підходу важливим є також врахування нормативно-правової, організаційної та технологічної складових функціонування сфери НКС. Вони визначають механізми державного управління, порядок формування Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, реалізацію міжнародних зобов'язань відповідно до положень Конвенції ЮНЕСКО 2003 року та впровадження державних стратегій цифрової трансформації культурної сфери [83, 141, 144].

Крім того, системний підхід дозволяє оцінити вплив зовнішніх факторів на функціонування сфери нематеріальної культурної спадщини. До таких факторів належать глобалізаційні процеси, розвиток цифрових технологій, зміни інформаційно-комунікаційного середовища, соціокультурні трансформації та виклики воєнного часу. В умовах російсько-української війни особливої актуальності набувають питання цифрового документування елементів НКС, створення резервних цифрових копій, розвитку віддаленого

доступу до культурних ресурсів та забезпечення безперервності культурної комунікації навіть за умов фізичних загроз культурним цінностям [156, с. 16–22.].

Таким чином, системний підхід забезпечує комплексне дослідження НКС як багатокomпонентної соціокультурної та інформаційної системи, дозволяє виявити взаємозалежність її структурних елементів, проаналізувати механізми їхньої взаємодії та визначити роль цифрових технологій у забезпеченні збереження, актуалізації й трансляції культурного досвіду в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі.

Методологічно важливим для дослідження НКС в інформаційно-комунікаційному просторі є соціокомунікаційний підхід, який дає змогу розглядати НКС не лише як сукупність традиційних знань, практик, звичаїв і культурних проявів, а й як особливий об'єкт суспільної комунікації та інформаційного обміну. У межах цього підходу НКС функціонує як система культурних смислів, що передаються між поколіннями через різноманітні канали комунікації та набувають нових форм репрезентації в умовах розвитку цифрового суспільства [46].

Соціокомунікаційний підхід ґрунтується на розумінні культури як процесу безперервного створення, передачі та інтерпретації інформації. Відповідно, НКС розглядається як важливий інформаційний ресурс суспільства, що забезпечує збереження історичної пам'яті, культурної ідентичності та духовних цінностей народу. Передача елементів НКС відбувається через систему соціальних комунікацій, до якої належать міжособистісне спілкування, освітня діяльність, культурно-просвітницькі заходи, медіа, бібліотечно-інформаційні сервіси, музейні експозиції, архівні ресурси та цифрові платформи [65].

Особливого значення в сучасних умовах набуває роль інформаційних інституцій як посередників у процесах збереження та трансляції культурної спадщини. Бібліотеки, архіви та музеї дедалі більше виконують функції комунікаційних центрів, що забезпечують не лише накопичення та

збереження інформації про елементи НКС, а й її популяризацію серед різних категорій користувачів. Вони створюють цифрові колекції, електронні виставки, тематичні бази даних, мультимедійні ресурси, віртуальні експозиції та інформаційні проекти, які сприяють розширенню доступу до культурних надбань і формуванню стійкого суспільного інтересу до традиційної культури [57, с. 3–10].

З позицій соціокомунікаційного підходу важливим предметом дослідження стають механізми створення, поширення та споживання інформації про НКС. У сучасному інформаційному суспільстві процеси культурної комунікації значною мірою здійснюються в цифровому середовищі, де відбувається активне продукування, циркуляція та інтерпретація культурного контенту. Елементи НКС репрезентуються через офіційні вебпортали, електронні бібліотеки, цифрові архіви, онлайн-каталоги, соціальні мережі, відеохостинги та спеціалізовані інформаційні платформи. Це сприяє не лише поширенню знань про традиційну культуру, а й залученню широкої аудиторії до процесів її збереження та популяризації [72, с. 548–554].

Соціокомунікаційний підхід також дозволяє досліджувати трансформацію форм культурної комунікації під впливом цифрових технологій. Якщо традиційно передача елементів НКС здійснювалася переважно через безпосередню взаємодію носіїв традицій із членами громади, то нині важливими каналами комунікації стають цифрові медіа та мережеві платформи. Завдяки цьому локальні культурні практики виходять за межі територіальних громад і стають доступними для національної та міжнародної аудиторії. Водночас цифрове середовище створює нові можливості для міжкультурного діалогу, популяризації української культури у світі та інтеграції національної спадщини до глобального інформаційного простору.

Особливе місце в межах соціокомунікаційного підходу займає проблема формування культурної пам'яті та національної ідентичності. Через комунікаційні процеси суспільство не лише зберігає інформацію про

культурні надбання минулого, а й актуалізує їх відповідно до сучасних потреб і викликів. Інформація про традиції, звичаї, обряди, усну народну творчість, народні ремесла та інші прояви НКС стає важливим чинником конструювання колективної пам'яті, зміцнення культурної самоідентифікації та формування спільних ціннісних орієнтирів [88].

В умовах російсько-української війни соціокомунікаційний вимір НКС набуває особливої актуальності. Цифрові платформи, соціальні мережі, інформаційні ресурси бібліотек, музеїв та архівів стають інструментами документування культурних практик, фіксації свідчень культурної стійкості громад, протидії дезінформації та збереження національної культурної пам'яті. Завдяки комунікаційним технологіям забезпечується безперервність культурної трансмісії навіть за умов воєнних загроз, вимушеної міграції населення та руйнування традиційних культурних середовищ [102, с. 77–88].

Таким чином, соціокомунікаційний підхід дозволяє комплексно досліджувати нематеріальну культурну спадщину як динамічний процес створення, поширення та сприйняття культурної інформації. Він акцентує увагу на ролі інформаційних інституцій, цифрових комунікаційних каналів і соціальних практик у збереженні культурної пам'яті, передачі традиційних знань та формуванні національної ідентичності в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Вагоме методологічне значення у дослідженні НКС в інформаційно-комунікаційному просторі має інформаційний підхід, відповідно до якого НКС розглядається як особливий вид інформаційного ресурсу, що акумулює знання, досвід, культурні практики, традиції та цінності, сформовані в процесі історичного розвитку суспільства. У межах цього підходу НКС постає не лише як культурний феномен, а й як сукупність інформаційних об'єктів, які можуть бути виявлені, описані, структуровані, збережені, передані та використані за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Інформаційний підхід базується на розумінні інформації як стратегічного ресурсу суспільства, а культурної спадщини – як важливої

складової національного інформаційного простору. У цьому контексті елементи НКС розглядаються як носії культурно значущої інформації, що потребує належної організації, систематизації та довготривалого збереження. Такий підхід дозволяє досліджувати процеси формування інформаційних ресурсів НКС, механізми їх документування, інформаційного опису, каталогізації та інтеграції до сучасних цифрових систем.

Особливого значення набуває аналіз процесів цифровізації НКС, які відкривають нові можливості для її збереження та поширення. Цифрові технології забезпечують фіксацію нематеріальних культурних практик у різних форматах – текстовому, аудіовізуальному, мультимедійному, тривимірному, що сприяє їх збереженню незалежно від фізичних носіїв або територіальної локалізації. Оцифрування фольклорних матеріалів, усних свідчень, народних обрядів, традиційних ремесел, музичного та виконавського мистецтва створює умови для формування цифрових копій культурних явищ, які можуть використовуватися як для наукових досліджень, так і для освітньої, культурно-просвітницької та комунікаційної діяльності [171, с. 49–56; 172, с. 180–182].

У межах інформаційного підходу важливими об'єктами дослідження виступають електронні колекції, бази даних, цифрові архіви, репозитарії та електронні бібліотеки, що забезпечують накопичення, зберігання та поширення інформації про об'єкти культурної спадщини. Наукові праці Л. Дубровіної, В. Добровольської, К. Лобузіної, І. Лобузїна, С. Іванова та інших дослідників обґрунтовують роль цифрових інформаційних ресурсів як сучасного інструменту збереження національної культурної пам'яті та забезпечення відкритого доступу до культурних надбань [40, 52–54, 70, 100–101].

Особливе місце в інформаційному забезпеченні культурної спадщини займають електронні бібліотеки та інтегровані цифрові ресурси, серед яких важливими є «Україніка», «Культура України», «LIBRARIA», DIASPORIANA та інші проекти. Вони виконують функцію акумулювання та репрезентації

цифрового контенту, забезпечують зручний пошук, систематизацію та доступ до документів, пов'язаних із національною культурною спадщиною, а також сприяють інтеграції українських культурних ресурсів у світовий інформаційний простір.

Важливим аспектом інформаційного підходу є дослідження принципів організації та опису цифрових ресурсів. Для ефективного функціонування інформаційних систем культурної спадщини необхідним є використання стандартизованих метаданих, класифікаційних схем, форматів опису та міжнародних стандартів цифрового документування. Саме якість інформаційного опису визначає можливості пошуку, інтеграції та повторного використання цифрових ресурсів у різних інформаційних системах і платформах [21, с. 7–15; 67, с. 65–76; 165, с. 176–184].

Застосування інформаційного підходу також дозволяє розглядати НКС як складову національного цифрового контенту та об'єкт цифрової гуманітаристики. У цьому контексті цифрові ресурси стають основою для проведення міждисциплінарних досліджень, аналізу культурних даних, створення віртуальних виставок, інтерактивних карт, цифрових колекцій та інших форм представлення культурної інформації. Це сприяє не лише збереженню спадщини, а й формуванню нових способів її інтерпретації та використання в сучасному суспільстві.

Особливої актуальності інформаційний підхід набуває в умовах воєнного стану, коли цифровізація стає одним із ключових інструментів захисту культурної спадщини. Створення електронних копій документів, цифрових колекцій і резервних сховищ дозволяє мінімізувати ризики втрати культурних цінностей внаслідок бойових дій та забезпечує збереження культурної пам'яті для майбутніх поколінь. Цифрові технології створюють можливості для дистанційного доступу до культурних ресурсів, підтримки наукових досліджень та міжнародного представлення української культурної спадщини навіть в умовах надзвичайних викликів [179, с. 32–38; 180, с. 34–41].

Таким чином, інформаційний підхід дозволяє розглядати НКС як цілісний інформаційний ресурс, досліджувати процеси її документування, цифровізації, збереження та поширення, а також визначати роль електронних бібліотек, цифрових колекцій, баз даних і репозитаріїв у формуванні сучасного інформаційно-комунікаційного простору культурної спадщини України.

Особливого значення у сучасних дослідженнях нематеріальної культурної спадщини набуває цифрово-гуманітарний підхід, що сформувався на перетині гуманітарних наук, інформаційних технологій та цифрової гуманітаристики (Digital Humanities). Його виникнення зумовлене стрімким розвитком цифрових технологій, які суттєво трансформували методи вивчення, документування, збереження та представлення культурної спадщини. На відміну від традиційних підходів, цифрово-гуманітарна методологія передбачає використання цифрових інструментів і технологій не лише як засобів збереження інформації, а й як повноцінного дослідницького інструментарію для аналізу культурних процесів, створення нових форм репрезентації культурних об'єктів та забезпечення широкого доступу до культурних ресурсів.

Сутність цифрово-гуманітарного підходу полягає у застосуванні цифрових методів для фіксації, документування, моделювання, візуалізації, аналізу та популяризації нематеріальної культурної спадщини. У межах цього підходу об'єкти НКС розглядаються як цифрові культурні дані, які можуть бути інтегровані до інформаційних систем, цифрових колекцій, електронних бібліотек, музейних порталів та інших цифрових платформ. Це відкриває можливості для створення нових форматів представлення культурної інформації, що поєднують текстові, аудіовізуальні, мультимедійні та інтерактивні ресурси [178, 167, с. 211–227].

Важливим напрямом реалізації цифрово-гуманітарного підходу є формування цифрових колекцій та електронних ресурсів культурної спадщини. Сучасні цифрові платформи дозволяють акумулювати великі

масиви інформації про елементи нематеріальної культурної спадщини, забезпечувати їх систематизацію, науковий опис, пошук та довгострокове зберігання. Особливого значення набувають інтегровані цифрові ресурси, які об'єднують матеріали архівів, бібліотек і музеїв у єдиному інформаційному просторі та створюють умови для міжінституційної взаємодії й комплексного представлення культурної спадщини [81, с. 496–499; 96].

Одним із ключових напрямів цифрової гуманітаристики є використання технологій семантичної організації даних та Linked Data. Такі технології забезпечують встановлення логічних зв'язків між різними інформаційними ресурсами, дозволяють інтегрувати дані з різних джерел та формувати єдиний мережевий простір культурної спадщини. Використання семантичних моделей даних сприяє підвищенню якості пошуку інформації, забезпечує її інтероперабельність та розширює можливості міжнародного інформаційного обміну у сфері культурної спадщини [258].

Важливе місце в цифрово-гуманітарному підході займають технології візуалізації культурної спадщини. Використання інтерактивних карт, цифрових виставок, інфографіки, часових шкал, візуальної аналітики та мультимедійних ресурсів дозволяє представляти складні культурні явища у доступній та зрозумілій формі. Такі інструменти сприяють не лише популяризації культурної спадщини, а й відкривають нові можливості для її наукового аналізу та інтерпретації.

Окремий напрям цифрово-гуманітарних досліджень пов'язаний із використанням технологій тривимірного моделювання, віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR). Хоча нематеріальна культурна спадщина має переважно нематеріальний характер, сучасні технології дозволяють відтворювати культурний контекст її існування, реконструювати традиційні практики, ремесла, обряди, музичне та виконавське мистецтво, створювати інтерактивні цифрові середовища для їх демонстрації та вивчення. Завдяки VR- і AR-технологіям користувачі отримують можливість не лише ознайомлюватися з культурною інформацією, а й брати участь у віртуальному

відтворенні культурних практик, що суттєво підвищує рівень залучення аудиторії [58, с. 65–73; 192, с. 45–57; 194].

Цифрово-гуманітарний підхід також передбачає застосування інструментів аналізу великих масивів культурних даних, автоматизованого опрацювання інформації, штучного інтелекту та машинного навчання. Використання таких технологій дозволяє здійснювати класифікацію культурного контенту, виявляти приховані зв'язки між культурними явищами, автоматизувати процеси опису та індексування ресурсів, а також прогнозувати тенденції розвитку культурного середовища.

Важливим аспектом цифрово-гуманітарного підходу є його орієнтація на відкритість та доступність культурних ресурсів. Сучасні цифрові платформи забезпечують широкі можливості для залучення громад до процесів збереження культурної спадщини через краудсорсингові проєкти, спільне наповнення цифрових архівів, створення цифрових колекцій та інтерактивних баз даних. Таким чином реалізуються принципи партисипативної культури та активної участі носіїв традицій у процесах документування й популяризації власної культурної спадщини.

Особливої актуальності цифрово-гуманітарний підхід набуває в умовах російсько-української війни, коли цифрові технології стають одним із найефективніших засобів документування, збереження та представлення культурної спадщини. Створення цифрових копій, віртуальних експозицій, електронних архівів та інтерактивних ресурсів дозволяє мінімізувати ризики втрати культурної інформації, забезпечити її збереження для майбутніх поколінь та сприяти міжнародній популяризації української культурної спадщини [169, с. 478–487; 150].

Отже, цифрово-гуманітарний підхід є одним із найбільш перспективних методологічних напрямів дослідження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрової трансформації суспільства. Його застосування дозволяє поєднати гуманітарні та інформаційно-технологічні методи дослідження, забезпечити комплексне документування, збереження,

аналіз і репрезентацію культурної спадщини, а також створити нові можливості для її інтеграції до глобального інформаційно-комунікаційного простору.

Важливим методологічним орієнтиром виступає міждисциплінарний підхід, який дозволяє інтегрувати теоретичні положення, методи та дослідницькі інструменти різних галузей знань для комплексного вивчення нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрової трансформації суспільства. НКС є складним багатовимірним феноменом, що поєднує культурні, соціальні, інформаційні, комунікаційні, правові та технологічні аспекти, тому її дослідження не може обмежуватися межами однієї наукової дисципліни. Міждисциплінарний підхід забезпечує синтез здобутків культурології, документознавства, бібліотекознавства, архівознавства, музеєзнавства, інформаційних наук, соціальних комунікацій, цифрової гуманітаристики, менеджменту культури та інформаційного права. Завдяки цьому створюються передумови для всебічного аналізу процесів виявлення, документування, збереження, цифрового представлення, популяризації та передачі елементів НКС у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Необхідність використання такого підходу обґрунтовують В. Дем'ян та В. Ільганаєва, наголошуючи на складності сучасних соціокультурних процесів, зростанні ролі інформаційних технологій у культурній сфері та потребі комплексного осмислення явищ культурної спадщини в контексті глобалізаційних і цифровізаційних трансформацій [36, с. 19–25].

Для дослідження нематеріальної культурної спадщини в інформаційно-комунікаційному просторі важливими є також інституційний та нормативно-правовий підходи. Інституційний підхід спрямований на вивчення системи суб'єктів, які беруть участь у процесах збереження, охорони, документування та популяризації НКС. У його межах аналізується діяльність державних органів влади, міжнародних організацій, наукових установ, закладів культури, бібліотек, архівів, музеїв, громадських організацій, професійних спільнот і

локальних громад як носіїв культурних традицій. Застосування цього підходу дозволяє дослідити особливості взаємодії між інституціями, розподіл їхніх функцій та повноважень, механізми координації діяльності, а також роль окремих суб'єктів у формуванні національної системи охорони нематеріальної культурної спадщини.

Нормативно-правовий підхід забезпечує дослідження законодавчих, організаційних та регуляторних засад функціонування сфери НКС. Його використання дає можливість проаналізувати міжнародні та національні правові акти, що регламентують питання виявлення, обліку, охорони, збереження та популяризації культурної спадщини, а також оцінити їхній вплив на розвиток інформаційних ресурсів і цифрових платформ, пов'язаних із репрезентацією НКС. Особливе значення мають положення міжнародних документів, насамперед Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 року, а також нормативно-правові акти України у сфері культури, інформаційної діяльності, архівної справи, бібліотечної та музейної діяльності. Поєднання інституційного та нормативно-правового підходів дозволяє комплексно оцінити ефективність державної політики у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, визначити актуальні проблеми нормативного забезпечення та окреслити перспективи вдосконалення механізмів її збереження й популяризації в умовах розвитку цифрового суспільства [157, с. 15–23; 149, с. 228–256].

Методичну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, застосування яких забезпечує всебічне вивчення нематеріальної культурної спадщини в інформаційно-комунікаційному просторі та дозволяє досягти поставленої мети й розв'язати визначені дослідницькі завдання.

Серед загальнонаукових методів провідне місце посідають аналіз і синтез, які використовувалися для опрацювання наукових джерел, нормативно-правових документів та міжнародних актів у сфері охорони культурної спадщини. Метод аналізу дав змогу виявити основні теоретичні

підходи до розуміння сутності нематеріальної культурної спадщини, її місця в системі культурних цінностей та особливостей функціонування в цифровому середовищі. Синтез забезпечив узагальнення отриманих результатів і формування цілісного бачення сучасних тенденцій розвитку систем документування, збереження та популяризації НКС.

Методи систематизації та класифікації застосовувалися для впорядкування наукових підходів, видів інформаційних ресурсів, електронних колекцій, цифрових платформ, баз даних та інших засобів репрезентації нематеріальної культурної спадщини. Їх використання дозволило виділити основні категорії цифрових ресурсів, визначити їх функціональні особливості та роль у процесах збереження й поширення культурної інформації.

Порівняльний метод використовувався для зіставлення українського та зарубіжного досвіду організації цифрових ресурсів нематеріальної культурної спадщини, діяльності бібліотек, архівів, музеїв та інших культурних інституцій у сфері цифрового збереження культурних практик. Застосування цього методу сприяло виявленню спільних тенденцій і відмінностей у підходах до документування та популяризації НКС, а також визначенню перспективних напрямів адаптації міжнародного досвіду в Україні.

Важливе значення мав структурно-функціональний метод, який дав можливість дослідити структуру системи збереження нематеріальної культурної спадщини, визначити функції її основних суб'єктів та проаналізувати взаємозв'язки між ними. Завдяки цьому методу було розкрито роль бібліотек, архівів, музеїв, освітніх установ, громадських організацій та цифрових платформ у процесах формування, накопичення, збереження та поширення інформації про НКС.

До спеціальних методів дослідження належить документний аналіз, який використовувався для вивчення міжнародних і національних нормативно-правових актів, стратегічних документів, програм розвитку культури, наукових публікацій, звітів міжнародних організацій та інших

документів, що регламентують діяльність у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини. Це дозволило визначити сучасний стан нормативного забезпечення та інституційної підтримки процесів збереження НКС.

Для дослідження змістового наповнення цифрових ресурсів застосовано контент-аналіз, за допомогою якого здійснювалося вивчення електронних бібліотек, цифрових архівів, музейних колекцій, вебсайтів культурних установ та спеціалізованих інформаційних платформ. Метод дозволив визначити тематичне наповнення ресурсів, особливості представлення елементів НКС, рівень доступності інформації та характер використання цифрових технологій у репрезентації культурної спадщини.

З метою оцінювання представленості НКС в цифровому середовищі використовувався вебометричний аналіз, який передбачав дослідження вебресурсів за показниками їхньої інформаційної наповненості, структури, доступності, інтегрованості в цифровий простір та комунікаційної активності. Застосування цього методу дало можливість виявити особливості функціонування цифрових платформ і визначити ефективність використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для популяризації НКС.

Важливе місце в дослідженні посідає метод кейс-стаді, який використовувався для поглибленого аналізу окремих практик цифрового збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Об'єктами аналізу виступали національні та міжнародні проєкти, електронні колекції, цифрові архіви, репозитарії та інформаційні платформи, що забезпечують документування й представлення елементів НКС. Метод кейс-стаді дозволив виявити успішні практики, оцінити їхню ефективність та визначити можливості їхнього впровадження в українському культурно-інформаційному просторі.

Для узагальнення отриманих результатів і розроблення концептуальних положень дослідження застосовувався метод моделювання інформаційно-комунікаційних процесів, який дозволив відтворити механізми взаємодії між суб'єктами збереження нематеріальної культурної спадщини,

інформаційними ресурсами та користувачами цифрового середовища. За допомогою моделювання було визначено основні етапи руху інформації про НКС – від її документування та оцифрування до поширення, використання та передачі наступним поколінням.

Комплексне використання зазначених методів забезпечило достовірність і наукову обґрунтованість результатів дослідження, дозволило всебічно розкрити особливості функціонування нематеріальної культурної спадщини в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі та сформувати цілісне уявлення про перспективи її збереження й популяризації в умовах цифрової трансформації суспільства.

Отже, теоретико-методологічні засади дослідження нематеріальної культурної спадщини в інформаційно-комунікаційному просторі ґрунтуються на комплексному поєднанні культурологічного, системного, соціокомунікаційного, інформаційного, цифрово-гуманітарного, міждисциплінарного, інституційного та нормативно-правового підходів. Їх застосування дозволяє розглядати нематеріальну культурну спадщину не лише як складний соціокультурний феномен і важливий чинник формування національної ідентичності, а й як стратегічний інформаційний ресурс, що потребує документування, цифрового збереження, систематизації, репрезентації та широкого суспільного використання.

Комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження забезпечує всебічний аналіз процесів функціонування НКС у цифровому середовищі, виявлення особливостей діяльності інформаційних інституцій, оцінювання сучасних практик цифрового збереження та визначення перспектив розвитку інформаційно-комунікаційного простору культурної спадщини. Застосування визначених теоретико-методологічних підходів створює наукове підґрунтя для розроблення ефективних моделей збереження, інтеграції та популяризації нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрової трансформації суспільства та сучасних суспільних викликів.

Визначення теоретико-методологічних засад дослідження створює підґрунтя для подальшого розгляду концептуальних підходів до розуміння сутності нематеріальної культурної спадщини, а також аналізу міжнародних і національних нормативно-правових механізмів її охорони та збереження.

1.3. Теоретичні засади та нормативно-правове забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини.

Поняття «нематеріального» або «нематеріальної спадщини» здобуло значну популярність у колах спадщини завдяки створенню ЮНЕСКО списку нематеріальних універсальних активів. Цей концепт підкреслює, що спадщина не обмежується лише фізичними об'єктами, пам'ятками або архітектурними ансамблями, а включає також нематеріальні форми культурної діяльності – ритуали, звичаї, традиційні знання, усні оповіді, ремесла, музичні та танцювальні практики.

За цією політикою, на думку дослідників, стоїть певна антропологія, яка знайшла у «нематеріальності» втілення символічних категорій, за допомогою яких зазвичай уявляють людські культури. Іншими словами, «нематеріальність» виступає як спосіб концептуалізації культури через її соціальні, символічні та комунікативні аспекти, що передаються від покоління до покоління. Вона дозволяє зафіксувати і підкреслити те, що не можна побачити чи помацати, але що формує колективну ідентичність і культурну пам'ять спільнот [208].

Крім того, акцент на нематеріальних елементах культури сприяє визнанню та підтримці живих практик, які безпосередньо пов'язані з повсякденним життям людей, їхніми знаннями та творчістю. Це відкриває нові перспективи для культурної політики, освіти та міжкультурного діалогу, адже забезпечує платформу для збереження і популяризації традицій у сучасному світі, де матеріальні об'єкти часто швидко втрачають своє первісне значення

Прийняття Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.) стало історичним поворотом у розумінні поняття «спадщина» та методів її збереження. Протягом тридцяти років концепція культурної спадщини розширювалася: від охорони лише архітектурних пам'яток і природних об'єктів – до визнання цінності культурних ландшафтів, традицій, знань, звичаїв і творчих процесів.

Нематеріальна спадщина включає не лише твори (казки, пісні, танці тощо), а й знання, цінності, навички та способи їх передачі в суспільстві. Усвідомлення її значення як джерела ідентичності, креативності та культурного розмаїття поступово призвело до необхідності створення спеціальних міжнародних механізмів захисту.

ЮНЕСКО зробила перші кроки у цьому напрямі ще у 70-х роках ХХ століття, але реальний прорив стався з ухваленням Рекомендації 1989 р. та запуском програм «Живі людські скарби» (1993 р.) і «Шедеври усної та нематеріальної спадщини людства» (1998 р.). Досвід цих ініціатив показав потребу в новому міжнародному правовому інструменті, що й привело до розробки та прийняття у 2003 р. Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини [83].

У 70-х роках ХХ століття у світі зростає усвідомлення, що культурна спадщина – це не лише матеріальні пам'ятки (будівлі, архітектура, археологія), а й жива, нематеріальна складова: традиції, усна творчість, звичаї, знання. ЮНЕСКО починає ініціювати дискусії про необхідність її збереження на міжнародному рівні.

Рекомендація 1989 р. мала назву «Рекомендація про збереження традиційної культури і фольклору». Це був перший міжнародний акт, який офіційно визнавав цінність нематеріальної культурної спадщини. У ньому йшлося про потребу охорони усної творчості, музики, танців, обрядів, ремесел. Водночас він залишався лише рекомендацією і не мав обов'язкової юридичної сили. Критики наголошували, що документ обмежується фольклором, а не охоплює ширший спектр практик і знань [150].

Програма «Живі людські скарби» (Living Human Treasures, 1993 р.) була запущена для того, щоб вшанувати носіїв унікальних знань та умінь. Держава-учасниця визначала особистостей, які є «живими носіями» традицій (майстри ремесел, музиканти, казкарі тощо). Їм надавали підтримку, аби вони могли передавати свої знання наступним поколінням. Це був важливий крок до визнання цінності не лише об'єктів, а й людей – носіїв культурних практик [225].

Програма «Шедеври усної та нематеріальної спадщини людства» (Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity, 1998 р.) [229] створена за аналогією до «Списку світової спадщини», але для нематеріальних елементів. Кожні два роки оголошувалися нові «шедеври» (наприклад, грузинський багатоголосий спів, традиційний театр Но в Японії, усна епічна традиція Киргизстану «Манас» тощо). Це сприяло популяризації НКС і підняло інтерес громадськості. Однак сам статус «шедевра» не гарантував дієвої охорони, і виникла потреба у правовому інструменті з чіткими зобов'язаннями держав.

Досвід реалізації програм 90-х років ХХ століття показав: рекомендацій та символічного визнання недостатньо; потрібен універсальний інструмент, який би мав зобов'язувальний характер; слід було виробити ширше й більш сучасне визначення НКС (не лише фольклор чи усна традиція, а й знання, обряди, соціальні практики, навіть кулінарні традиції).

«Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини» була ухвалена на Генеральній конференції ЮНЕСКО 17 жовтня 2003 р. [83]. Вона стала першим міжнародним правовим актом, який: визначив поняття «нематеріальна культурна спадщина» (звичаї, обряди, знання, ремесла, вираження, що спільнота визнає частиною своєї спадщини); встановив зобов'язання держав щодо її охорони; створив міжнародні списки (Репрезентативний список НКС людства, Список НКС, що потребує термінової охорони); передбачив фінансові та технічні механізми підтримки.

Таблиця 1.1

Основні кроки ЮНЕСКО у сфері інституалізації нематеріальної культурної спадщини до 2003 р.

Рік	Подія	Значення	Приклади НКС
70-ті роки XX ст.	Перші дискусії в ЮНЕСКО про нематеріальну спадщину	Усвідомлення, що спадщина – це не лише матеріальні пам'ятки, а й живі традиції	
1989р.	Рекомендація про збереження традиційної культури і фольклору	Перший міжнародний документ, що визнав цінність НКС; рекомендаційний характер, фокус на фольклорі	
1993р.	Програма «Живі людські скарби»	Вшанування майстрів та носіїв знань; передача спадщини наступним поколінням	Театр Но (Японія)
1998р.	Старт програми «Шедеври усної та нематеріальної спадщини людства»	Популяризація НКС, престижний статус, але без юридичного захисту	Усний епос «Манас» (Киргизстан) Грузинський багатоголосий спів
2001р.	Другий проголошений список шедеврів	Розширення географії та тематичного спектру	Традиційний театр Кутійят (Китай) Фламенко (Іспанія)) Усна поезія Гелуг (Монголія)
2003р.	Третій список «шедеврів» та ухвалення Конвенції про охорону НКС	Перехід від символічного визнання до зобов'язуючого міжнародного механізму охорони	Традиційний танець Тумба (Домініканська Республіка) Сократівські діалоги – метод усної передачі знань (Греція) Камбоджійський королівський балет

Усі «шедеври НКС» автоматично були перенесені до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства після набуття чинності Конвенцією 2003 р.

Отже, шлях від перших дискусій у 70-х років XX століття до Конвенції 2003 р. – це еволюція від усвідомлення цінності НКС до створення дієвого міжнародного механізму її охорони.

На думку дослідників, ЮНЕСКО потрібна була категорія спадщини, яка дозволила б їй збалансувати список Всесвітньої спадщини, який був надмірно перекошений у бік західних пам'яток, більш скромними, але не менш культурно значущими внесками.

Це процес, який передбачає конструювання культурних значень, економічні та політичні інтереси, робить спадщину комунікативним, часто глобалізованим явищем.

Відповідно до ст. 2 Конвенції, нематеріальна культурна спадщина – це звичаї, форми представлення та вираження, знання й навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори, визнані спільнотами як частина їхньої культурної ідентичності. Основні галузі її прояву: усні традиції та форми вираження, зокрема мова; виконавське мистецтво; звичаї, обряди та святкування; традиційні ремесла [83].

НКС охоплює живі й символічні прояви, що мають значення для спільнот: виконавські мистецтва, соціальні практики, ритуали, свята, традиційні знання та навички [239].

Наразі дослідники виокремлюють чотири виміри нематеріальної культурної спадщини (за ЮНЕСКО): традиційна, сучасна і водночас жива, яка охоплює не лише минуле, а й сучасні форми культурного вираження, які постійно розвиваються в умовах міського та сільського середовища; інтегративна, яка сприяє єдності, взаємоповазі та культурній різноманітності, формує відчуття приналежності; репрезентативна, цінність якої визначається не унікальністю, а здатністю відображати культурну ідентичність спільноти; заснована на спільноті, тому визначається й визнається саме тією спільнотою, яка її створює, зберігає та передає [239].

Цей процес засвідчив зростання усвідомлення важливості збереження культурного розмаїття та залучення до цього всіх держав світу, що зробило підхід до нематеріальної спадщини по-справжньому універсальним [229].

Ухвалення міжнародних документів, конвенцій чи програм ЮНЕСКО щодо нематеріальної культурної спадщини привело до того, що: зросла обізнаність про важливість культурного розмаїття, тобто більше людей і держав почали усвідомлювати, що різноманіття культурних традицій, звичаїв, мистецтва та знань потрібно зберігати та цінувати; всі держави були залучені до цього процесу – ініціативи щодо збереження нематеріальної спадщини не залишаються локальними чи національними, а набувають глобального характеру, адже до них долучаються різні країни світу; підхід став універсальним, оскільки усвідомлення цінності культурної спадщини поширилося на весь світ, методи та принципи її збереження стали загальноприйнятними, тобто «універсальними».

Простіше кажучи, завдяки цьому процесу світ почав колективно цінувати та зберігати культурні традиції різних народів, і це вже стало глобальною нормою.

Конвенція ЮНЕСКО стала вирішальною у розгляді нематеріальної спадщини як частини ідентичності суспільства, живої та постійно мінливої спадщини, яка досі була розбавлена більш загальним поняттям так званої етнографічної спадщини [206].

Конвенція підкреслює, що традиції, звичаї, ремесла, танці, музика, обряди тощо не просто цікаві історично, а є невід'ємною частиною того, ким є люди в конкретному суспільстві. Вона формує культурну ідентичність і відчуття спільності; жива та постійно мінлива нематеріальна спадщина не є статичною, як музейні експонати. Вона передається від покоління до покоління, змінюється, пристосовується до сучасних умов, еволюціонує разом із людьми.

До прийняття Конвенції нематеріальні елементи культури часто розглядалися як частина етнографії: тобто щось застаріле, що «збереглося з минулого» і мало статичний, музейний характер. Конвенція допомогла змінити цей підхід, підкресливши живий і динамічний характер культурних практик.

Словом, Конвенція підняла НКС з розряду старих етнографічних артефактів до сучасного, активного, змінного культурного явища, що формує ідентичність спільнот.

ЮНЕСКО поступово розширило фокус – від матеріальної спадщини (архітектура, природні об'єкти) до включення визнання нематеріальних елементів (традиції, обряди, знання та творчість). Сучасна модель нематеріальної спадщини орієнтована не лише на твори чи об'єкти, а й на їхніх носіїв – практиків, які забезпечують відтворення традицій. Завдяки цьому бар'єр між культурою як практикою та спадщиною стирається. Спадщина існує завдяки метакультурним (рефлексивним) операціям – номінації, документації, експозиції, бюрократії, які перетворюють практики на спадщину. Поняття нематеріальної спадщини втілює собою метакультуру, що формує інтерпретацію, інституціоналізацію й комерціалізацію культурних практик у глобальному контексті [246].

Тобто сучасна модель НКС звертає увагу не тільки на об'єкти або твори, а й на їхніх носіїв – людей, які практикують традиції, передають знання, займаються ремеслами. Завдяки цьому культура сприймається як жива практика, а не як музейний експонат.

Раніше спадщину часто сприймали як щось статичне, а культуру – як щось, що відбувається тут і зараз. Тепер практика сама по собі стає спадщиною, бо за участю людей вона зберігається і передається.

Метакультурні (рефлексивні) операції – номінації, документація, експозиції, бюрократичні процедури – перетворюють живі практики на те, що вважається спадщиною, тобто спадщина формується не лише природно, а й через свідоме інституційне оформлення.

Від цього часу поняття «нематеріальна спадщина» охоплює всі процеси інтерпретації, інституціоналізації та навіть комерціалізації культурних практик у глобальному контексті. Воно описує не лише саму традицію, а й те, як суспільство робить з практики спадщину, як її формалізує, зберігає та поширює.

Україна є членом Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) з 12 травня 1954 р. 12 жовтня 1988 р. Україна ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини». Перший український об'єкт було внесено до Списку Світової спадщини у 1990 р.

14 грудня 2023 р., під час 18-го засідання Комітету ЮНЕСКО з захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту, Україну вперше обрано на посаду віцепрезидента цього Комітету.

У 2008 р. Верховна Рада України ухвалила Закон від 06.03.2008 № 132 «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО» [141]. Конвенція передбачає: підвищення рівня знань про нематеріальну культурну спадщину; розвиток міжнародного співробітництва; забезпечення поваги до цього надбання.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р., з подальшими змінами) [140] визначає правові основи збереження, використання, популяризації та охорони культурної спадщини на території України.

Культурна спадщина охоплює нерухомі об'єкти (пам'ятки, їхні частини, комплекси) та рухомі предмети, що мають історичну, археологічну, архітектурну, мистецьку, наукову чи іншу культурну цінність.

Основні принципи охорони: заборона знищення чи пошкодження пам'яток; пріоритет збереження автентичності та історичного середовища; державна реєстрація та облік об'єктів.

Також Законом гарантується виконання міжнародних конвенцій (ЮНЕСКО та ін.) у сфері охорони культурної спадщини [140].

У Законі України «Про культуру» [137] від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI закріплено офіційне визначення поняття «нематеріальна культурна спадщина»: це звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з

природою, історії та формують у них почуття самотності та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини.

Як частина роботи з нематеріальною культурною спадщиною ЗУ «Про культуру» передбачено (ст. 16): органи виконавчої влади та місцевого самоврядування зобов'язані забезпечувати збереження нематеріальної культурної спадщини, у тому числі: традиційної народної культури; мов, діалектів і говірок; фольклору; традицій, звичаїв і обрядів; народних художніх промислів і ремесел; історичних топонімів тощо.

До важливих складових ЗУ ЗУ «Про культуру» відносить такі поняття, які розкривають зміст НКС: звичаї, форми показу та вираження – ритуали, виступи, театральні чи інші культурні прояви; знання та навички, що передаються поколіннями – ремесла, традиції, усна передача історій або технік; постійне відтворення спільнотами – прояви, що живуть у середовищі груп людей, а не лише окремих індивідів; вплив досвіду, оточення, природи та історії – формування НКС у конкретних географічних, історичних та соціокультурних умовах; формування почуття самотності й наступності – забезпечення культурної єдності та спадкоємності; повага до культурного розмаїття і творчості – підкреслення цінності різноманіття та творчого самовираження [137].

Загальні норми, які згадують збереження нематеріального культурного надбання, зокрема в межах ст. 16, доповнено в 2023 р. Нові зміни стосуються електронних реєстрів.

Центральний орган виконавчої влади зобов'язаний створювати, впроваджувати та вести електронні реєстри у сфері культури, а також розробити положення про ці реєстри та подати їх на розгляд Кабінету Міністрів. Відтак тепер закон не лише зобов'язує збереження нематеріальної спадщини, а й передбачає її сучасну цифрову фіксацію та облік.

Загалом ст. 16 ЗУ «Про культуру» [137] – це комплексний правовий механізм, який: формалізує захист як матеріальної, так і нематеріальної культурної спадщини; забезпечує охорону, механізми обліку, реєстрації та

документального збереження; з 2023 р. впроваджує цифрове забезпечення обліку спадщини через електронні реєстри.

Міністерство культури та стратегічних комунікацій (МКСК) узагальнює нормативну базу, яка включає: міжнародні договори, законодавчі акти: Митний кодекс, Закони України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» (1999 р.) [131], «Про музеї та музейну справу» (1995 р.) [138], «Про Національний архівний фонд і архівні установи» (1993 р.) [139], «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [130] (1995 р.) та ін. Постанови Кабінету Міністрів України регламентують, наприклад, державну експертизу культурних цінностей та порядок видачі дозволів на їх вивезення. Накази МКСК визначають склад експертної ради з питань НКС і формат паспортів інструментів.

Національний реєстр елементів НКС (Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України) [137] створений згідно з вимогами Конвенції ЮНЕСКО. Порядок ведення Національного переліку елементів НКС України визначає механізми створення, збору, обліку та охорони елементів НКС через інформаційну систему. Національний перелік включає різні інвентарі: елементи, ті, що потребують термінової охорони, належні практики, культуру корінних народів, відроджені елементи.

Багато локальних та регіональних елементів теж включені до відповідних реєстрів на рівні громад та областей. Відповідні накази МКСК регулюють включення нових елементів до Національного переліку.

Отже, нормативна база з охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні включає: ратифіковані міжнародні стандарти (Конвенція ЮНЕСКО 2003 р.), законодавство України – від Закону «Про культуру» до профільних галузевих законів; виконавчі норми – постанови ВР та накази МКСК; Національні реєстри й механізми включення елементів до них.

Вперше 5 грудня 2013 р. до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства включено Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XXI ст.

30 листопада 2016 р. до Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони, внесено Козацькі пісні Дніпропетровщини.

У грудні 2024 р. до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства внесено міжнародний елемент від України спільно з Естонією: «Писанка: українська традиція і мистецтво оздоблення яєць». У той же період номінацію «Програма з охорони кобзарсько-лірницької традиції» включено до Реєстру належних практик з охорони нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Станом на 2024 р. у Списки ЮНЕСКО внесено 7 елементів нематеріальної культурної спадщини України.

Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини людства включає:

«Петриківський декоративний живопис як феномен української орнаментальної народної творчості». Рік включення – 2013.

«Традиція Косівської мальованої кераміки». Рік включення – 2019

«Орньок – кримськотатарський орнамент та знання про нього». Рік включення – 2021.

«Писанка: українська традиція і мистецтво оздоблення яєць». Міжнародна номінація, підготовлена спільно з Естонською Республікою. Рік включення – 2024.

Список нематеріальної культурної спадщини, яка потребує термінової охорони, включає:

«Козацькі пісні Дніпропетровщини». Рік включення – 2016.

«Культура приготування українського борщу». Рік включення – 2022.

«Програма з охорони кобзарсько-лірницької традиції». Рік включення – 2024 [66].

До Національного переліку нематеріальної культурної спадщини включено такі елементи: інвентар нематеріальної культурної спадщини – 111 елементів; інвентар нематеріальної культурної спадщини, яка потребує термінової охорони – 18 елементів; інвентар належних практик з охорони

нематеріальної культурної спадщини – 7 елементів; інвентар, що представляє культуру корінних народів України – 5 елементів; інвентар елементів, що були відроджені у зв'язку з перерваною традицією – 1 елемент [175].

Отже, ми бачимо групування елементів у різні інвентарі. Як в Україні, так і в світі НКС систематизується для ефективного управління, збереження та популяризації. У цьому процесі виділяють кілька типів інвентарів: інвентар нематеріальної спадщини, що потребує термінової охорони, в якому збирають елементи, які є на межі зникнення: традиційні ремесла, обряди, місцеві звичаї, практики, що збереглися лише у вузькому колі; інвентар належних практик охорони НКС, який фіксує не самі елементи, а способи їх збереження – музейні програми, фестивалі, освітні ініціативи, навчальні програми, практики поширення знань; інвентар елементів певних етнічних груп чи регіонів, наприклад, караїмські, кримськотатарські, гуцульські традиції, що дозволяє бачити культурну специфіку різних спільнот і розробляти цільові заходи її охорони.

Таке групування допомагає розмежувати пріоритети: що потрібно терміново захищати, що вже підтримується програмами, а що потрібно популяризувати серед ширшої аудиторії.

За допомогою таких пріоритетів можна визначити роль різних установ і традицій у збереженні НКС. Наприклад, Міністерство культури України формує офіційні списки та накази, визначає пріоритети охорони, місцеві громади та культурні центри підтримують передачу знань від покоління до покоління, музеї, освітні заклади та фестивалі забезпечують практичну демонстрацію традицій, інтерактивні простори та популяризацію, етнічні спільноти та майстри виступають носіями традицій та практик, що забезпечує автентичність.

Групування елементів НКС у контексті інвентарів, установ та практик охорони дає змогу: визначити пріоритети для збереження та популяризації; систематизувати знання для ефективного управління; створити інтегровану мережу збереження, в якій бібліотеки стають ключовим інформаційним та

освітнім вузлом; забезпечити стійкість традицій через поєднання практичних дій, інформаційних ресурсів та участі громади.

Можна зробити висновки, що нормативно-правова та організаційна система охорони НКС України формується на поєднанні міжнародних зобов'язань, національного законодавства та спеціалізованих механізмів обліку й збереження.

Систематизація НКС через окремі інвентарі – елементи, що потребують термінової охорони; належні практики збереження; культура корінних народів; відроджені елементи – дозволяє визначати пріоритети, планувати цільові заходи та ефективно управляти ресурсами. Така модель не лише узгоджує національні дії з міжнародними стандартами, а й формує інтегровану мережу збереження, де правові, цифрові, освітні та культурні інструменти взаємодоповнюють одне одного, забезпечуючи стійкість та живу передачу традицій у сучасному суспільстві.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що формування сучасного поняття нематеріальної культурної спадщини є результатом тривалого еволюційного процесу, який відображає зміну підходів до розуміння культурної спадщини – від її трактування переважно як сукупності матеріальних об'єктів до визнання цінності живих культурних практик, знань, традицій і способів їх передачі. Визначальну роль у цьому процесі відіграла діяльність ЮНЕСКО, зокрема ухвалення Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р., яка заклала міжнародні правові та концептуальні засади охорони НКС, визначила її основні характеристики, механізми збереження та підкреслила ключову роль спільнот як носіїв і творців культурних практик.

Аналіз теоретичних підходів засвідчив, що нематеріальна культурна спадщина розглядається не лише як сукупність традицій, звичаїв, знань і навичок, а й як динамічний соціокультурний феномен, який постійно відтворюється, адаптується до сучасних умов і формує культурну ідентичність, історичну пам'ять та соціальну згуртованість спільнот.

Водночас процеси інституціоналізації, документування, цифрової фіксації та популяризації НКС перетворюють її на важливий об'єкт державної культурної політики та інформаційно-комунікаційної діяльності.

Встановлено, що в Україні сформовано нормативно-правову та організаційну систему охорони нематеріальної культурної спадщини, яка ґрунтується на поєднанні міжнародних стандартів, національного законодавства та спеціалізованих механізмів інвентаризації, обліку й цифрового збереження. Систематизація елементів НКС через відповідні реєстри та інвентарі сприяє визначенню пріоритетів охорони, забезпечує ефективне управління культурними ресурсами та створює передумови для розвитку сучасних цифрових практик збереження й популяризації культурного надбання. За таких умов особливого значення набуває діяльність бібліотек, архівів, музеїв та інших інформаційних інституцій як ключових суб'єктів документування, збереження, репрезентації та поширення нематеріальної культурної спадщини в цифровому суспільстві.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дослідження здійснено комплексний аналіз теоретико-методологічних засад вивчення нематеріальної культурної спадщини в умовах розвитку цифрового суспільства.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчив наявність значного теоретичного доробку вітчизняних і зарубіжних учених, присвяченого проблемам охорони, збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Наукові дослідження охоплюють культурологічний, правовий, інформаційний, соціокомунікаційний, управлінський та цифрово-гуманітарний аспекти функціонування НКС. Водночас встановлено, що, незважаючи на активний розвиток досліджень у сфері цифровізації культурної спадщини, недостатньо опрацьованими залишаються питання формування цифрових колекцій нематеріальної

культурної спадщини, їх інтеграції в інформаційно-комунікаційний простір, а також бібліотекознавчі аспекти документування, довготривалого збереження та репрезентації НКС.

Обґрунтовано, що дослідження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрового суспільства має міждисциплінарний характер і потребує застосування комплексу взаємодоповнювальних теоретико-методологічних підходів. Визначено, що найбільш продуктивними для дослідження є системний, культурологічний, соціокомунікаційний, інформаційний, діяльнісний, інституційний, цифрово-гуманітарний та міждисциплінарний підходи, які у сукупності забезпечують цілісне осмислення НКС як складного соціокультурного та інформаційного феномену. Використання загальнонаукових і спеціальних методів дослідження створює можливості для комплексного аналізу процесів документування, цифрового збереження, інформаційної репрезентації та популяризації нематеріальної культурної спадщини у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі.

Встановлено, що сучасне розуміння поняття «нематеріальна культурна спадщина» сформувалося в результаті еволюції міжнародних підходів до охорони культурної спадщини та інституціоналізації відповідних механізмів її збереження. Визначальну роль у становленні концепції НКС відіграла діяльність ЮНЕСКО, зокрема ухвалення Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.), яка закріпила основні принципи, форми та механізми охорони НКС на міжнародному рівні. Нематеріальна культурна спадщина розглядається як сукупність живих культурних практик, знань, навичок, традицій і форм культурного вираження, що постійно відтворюються спільнотами та формують їхню культурну ідентичність.

Досліджено, що в Україні сформовано нормативно-правову систему охорони нематеріальної культурної спадщини, яка ґрунтується на міжнародних зобов'язаннях держави, положеннях Конвенції ЮНЕСКО 2003 р., Законах України «Про культуру», «Про охорону культурної спадщини»,

«Про бібліотеки і бібліотечну справу» та інших нормативно-правових актах. Особливого значення в сучасних умовах набуває впровадження електронних реєстрів, розвиток цифрових механізмів документування та створення національних інформаційних ресурсів НКС, що забезпечує не лише облік і збереження культурного надбання, а й його широке представлення в цифровому середовищі.

З'ясовано, що сучасна модель охорони нематеріальної культурної спадщини передбачає інтеграцію правових, організаційних, інформаційних, цифрових та соціокомунікаційних механізмів, а також активну участь державних інституцій, закладів культури, бібліотек, архівів, музеїв, наукових установ, територіальних громад і безпосередніх носіїв традицій. За таких умов бібліотеки набувають статусу важливих інформаційних центрів, здатних забезпечувати документування, цифрове збереження, систематизацію, репрезентацію та популяризацію нематеріальної культурної спадщини, що визначає перспективність подальших досліджень у цьому напрямі.

РОЗДІЛ 2

ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ТА БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: МІЖНАРОДНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

2.1. Конвергенція документальної та нематеріальної культурної спадщини: теоретичні та цифрові аспекти

Сучасний розвиток бібліотечно-інформаційної сфери та цифрових технологій зумовлює суттєве переосмислення традиційних уявлень про документальну спадщину. Якщо історично вона асоціювалася переважно з матеріальними носіями інформації – рукописами, архівами, друкованими виданнями та іншими фіксованими об'єктами, то в умовах цифровізації її зміст і функції істотно розширюються. Документальна спадщина дедалі частіше включає не лише опубліковані та архівні матеріали, а й цифрові ресурси, мультимедійні записи, а також фіксації живих культурних практик.

У цьому контексті актуалізується проблема взаємозв'язку між документальною спадщиною та нематеріальною культурною спадщиною, що поступово втрачають чіткі межі розмежування. Сучасні підходи, зокрема у міжнародних документах та наукових дискусіях, підкреслюють, що документальна спадщина стає простором фіксації, інтерпретації та збереження як матеріальних носіїв, так і нематеріальних культурних проявів.

Відтак постає необхідність розгляду еволюції поняття документальної спадщини в умовах цифрової трансформації, а також аналізу її зближення з нематеріальною культурною спадщиною як взаємопов'язаних складових єдиного культурного континууму.

Так склалося, що історично бібліотечні колекції склалися зі знань, проявлених у матеріальній формі (тобто книг та документів), за винятком менш матеріальних знань та способів вираження. Водночас успадковані бібліотечні колекції часто містять колекції матеріалів, які вважаються

похідними від нематеріальних форм знань та досвіду, часто набутих хаотично [203].

Тобто традиційно бібліотеки були зберігачами вже задокументованої інформації. Проте дедалі частіше вони включають неопубліковані матеріали, матеріали, створені для поширення поза межами традиційного видавництва, та матеріали, створені в цифровому форматі. Основна роль бібліотек, констатують дослідники, полягає в забезпеченні цілеспрямованого зберігання, яке переносить інформацію у часі вперед для нащадків [203].

Недарма дослідники дедалі частіше наголошують на такому ключовому аспекті, як взаємозв'язок між матеріальною культурою (записи, предмети) і нематеріальною (традиції, знання) та наполягають на вивченні ролі фізичних об'єктів у формуванні та передачі нематеріальних традицій [230].

Наголошення на співпраці з носіями культурного спадку, яка включає спільну розробку систем опису й класифікації, теж, на думку дослідників, необхідна в контексті того, що відображає взаємозв'язок між матеріальними носіями та нематеріальними елементами [230].

Всі ці тези підводять нас до дещо іншого розуміння документальної спадщини у зв'язку з НКС.

11–12 лютого 2025 р. у Кейптауні відбувся організований Бібліотекою Університету Кейптауна та Консультативним комітетом IFLA з питань культурної спадщини воркшоп *Towards a Common Understanding of Documentary Heritage* («На шляху до загального розуміння документальної спадщини»). За його результатами було підготовлено документ *Documentary Heritage and the Role of Libraries: A Southern African Perspective* («Документальна спадщина та роль бібліотек: перспектива Південної Африки»).

Мета воркшопу – перегляд концепції документальної спадщини з урахуванням поглядів глобального Півдня, які часто були маргіналізовані у міжнародних дискусіях.

У цьому документі поняття документальної спадщини набуває ширшого трактування. Вона визначається як спадщина, створена людиною як безпосередньо, так і за допомогою комп'ютерних технологій. Таким чином, визнається значущість не лише людської діяльності, а й технологічного прогресу у процесі її формування.

Далі наголошується, що традиційний поділ на матеріальну/нематеріальну, опубліковану/неопубліковану спадщину не охоплює всі культурні практики, адже до спадщини належать і записи нематеріальних проявів (фестивалі, виконавські мистецтва). Документальна спадщина стає місцем перетину та розмиває межі між матеріальним, нематеріальним, виставою, фестивалем та вираженням культури. Різниця між типами матеріалів (матеріальні та нематеріальні, опубліковані та неопубліковані) не відображає кожен культурний досвід, традицію та мінливий інформаційний ландшафт. Будь-який живий момент сьогодні – це не спадщина, це запис, включаючи записи фестивалів та виконавських мистецтв [203].

Також підкреслюється, що історично бібліотеки збирали лише матеріалізовані форми знання, але дедалі більше визнається цінність нематеріальних способів вираження. Тому пропонується цілеспрямовано збирати та зберігати записи нематеріальних проявів культури, враховуючи зміни в культурі та контекст їхнього створення. Адже сучасна інституційна практика повинна враховувати соціокультурні та інформаційно-технологічні зміни.

Загальновідомо, що бібліотека займається документуванням живих традицій, збираючи усні історії, легенди, музичні записи, відео-інтерв'ю, спогади, тобто «живі» елементи національної пам'яті. Фактично вона займається їх документуванням, часто перетворюючи у матеріальну форму – цінні матеріальні носії інформації, які можна зберегти і передати наступним поколінням. Як і документальну спадщину.

Документування визначено як ключовий спосіб охорони нематеріальної спадщини. У Конвенції ЮНЕСКО щодо НКС зазначено, що «охорона» включає такі заходи, як ідентифікація, документування, дослідження, збереження, популяризація тощо [83].

Чи то НКС, чи то документальна спадщина – вони обидві базуються на певній фіксації: НКС фіксується та передається у вигляді описів, записів, інвентарів, а документальна спадщина – це вже сама зафіксована інформація у вигляді архівних документів, рукописів, матеріалів тощо. Тож обидві мають спільне «документальне» ядро – спосіб збереження.

До документальної спадщини (Documentary Heritage) відносять рукописи, архіви, карти, фотографії, аудіо- та відеозаписи, перші видання тощо. Охороняється вона в рамках програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» (Memory of the World), започаткованої у 1992 р. [231]. Основний акцент у такому збереженні робиться на збереженні фізичних документів, але водночас це передбачає насамперед збереження їхнього змісту.

Адже документальна спадщина – матеріальна, бо має фізичний носій, але й містить нематеріальні смисли – знання, історичну пам'ять тощо.

Отже, документальна спадщина – це сукупність унікальних матеріальних носіїв інформації, які мають виняткову культурну, історичну або наукову цінність. Вона поєднує матеріальний вимір (фізичний носій) та нематеріальний зміст (знання, смисли, культурні коди). Це, на нашу думку, робить її особливим типом культурної спадщини з подвійною природою: матеріальною за формою, але нематеріальною за суттю.

За своїм походженням НКС – це живе культурне явище: звичаї, музика, ремесла, обряди, які активно передаються та практикуються поколіннями, а документальна спадщина – це вже зафіксована, неповторна інформація, яка існує у матеріалізованих носіях – папери, архіви, записи тощо.

НКС передається у живому вигляді, через безпосередні міжособистісні практики, навчання, спільні заходи, а документальна спадщина передається

через архівні документи, публікації, матеріали, які треба знайти, прочитати й інтерпретувати.

Мета збереження НКС – зберегти життєздатність культурної практики, а документальної спадщини – зберегти інформацію, факти, матеріали для нащадків.

Отже, обидва види спадщини – це частини культурної спадщини, пов'язані з процесом збереження через документування, це носії культурної пам'яті й ідентичності. Втім, НКС – це активна, жива спадщина, що передається через практики і спільне життя, а документальна спадщина – це вже закарбована, фіксована спадщина у вигляді матеріалів.

Відтак документальна спадщина є носієм нематеріальних смислів, але в офіційній міжнародній класифікації її відносять до матеріальної, бо ці смисли закріплені на фізичних носіях (папір, пергамент, плівка, цифрові носії).

Виходить така подвійна природа: матеріальна оболонка → документ, рукопис, запис; нематеріальний зміст → знання, ідеї, культурні коди, які можна відтворити навіть без оригінального носія.

ЮНЕСКО навіть підкреслює, що у випадку документальної спадщини треба зберігати і носій, і смисл, бо втратити можна будь-яке з них: знищиться носій → втратиться доступ до смислів; втратиться розуміння контексту → документ стане «німим».

Недарма дослідники підкреслюють роль матеріальної культури у практиці нематеріальної. Бібліотеки та архіви часто мають документальні матеріали, що стосуються нематеріальної спадщини, наприклад, мови, етноботанічні й етнофармацевтичні традиції, традиційні ремесла. Ці матеріальні записи можуть бути критично важливими для трансмісії нематеріальної культури в спільнотах [230]]. Тому пропонується створення реєстрів, інвентаризацій, бібліографій матеріальних ресурсів, що можуть сприяти підтримці нематеріальної спадщини. Важливо співпрацювати зі спільнотами, які володіють нематеріальною спадщиною, щоб розробляти

системи опису й класифікації, що точно відображають зв'язки між матеріальними об'єктами та нематеріальними практиками [219].

Також детально окреслюють такі ключові напрями досліджень щодо матеріально-нематеріального зв'язку: розуміння ролі матеріальної культури в практиках нематеріальної (щось уже згадане); з'ясування способів, якими матеріальні об'єкти в бібліотеках/архівах сприяють передавальному процесу нематеріальної культури; розробка методів оцінки ризиків для нематеріальної спадщини; створення каталогів (інвентарів, бібліографій) для матеріальних носіїв нематеріальної культури; співпраця зі спільнотами для формування описових і класифікаційних систем, які розкривають взаємодію між матеріальним і нематеріальним; дослідження політичних і організаційних впливів: політики інтелектуальної власності, ресурсного забезпечення в бібліотеках/архівах, а також структури пам'яткоохоронних інституцій [251].

Отже, дослідники чітко демонструють, що матеріальні артефакти (документи, записи, предмети) – це не просто носії інформації; вони є активною ланкою у збереженні знань, традицій, мови, ремесел. Тож бібліотеки та архіви не лише повинні зберігати фізичну цінність матеріалів, а й сприяти підтримці контексту, значущості та практик, пов'язаних з нематеріальною культурою.

Показовим для обґрунтування дуальності документальної спадщини, яка дедалі більше ріднить її з НКС, є ініціатива Національної історичної бібліотеки України (м. Київ). Вона, виконуючи функції методичного центру історико-краєзнавчої бібліотечної діяльності, реалізує низку проєктів, спрямованих на вивчення, збереження та популяризацію культурної спадщини, серед яких особливе місце посідає НКС.

З метою системного представлення та поширення знань про НКС у документних джерелах Бібліотека впроваджує проєкт «Нематеріальна культурна спадщина в документних джерелах» [115].

Виходячи з наведеного тексту, можна обґрунтувати висновок про те, що документальна спадщина дедалі більше тяжіє до нематеріальної, і навпаки. Так стираються межі між цими категоріями.

Ініціатива Національної історичної бібліотеки України демонструє, що документальна спадщина вже не обмежується збереженням лише матеріальних носіїв інформації (книг, архівів, друкованих видань), а активно інтегрує у свій зміст нематеріальні складові – традиції, звичаї, обряди, ремесла, усну творчість, елементи світогляду та побуту. Проєкт «Нематеріальна культурна спадщина в документних джерелах» є прикладом цієї інтеграції: він не просто фіксує НКС на папері чи в електронному вигляді, а створює систематизований інформаційний простір, який відтворює й популяризує нематеріальні культурні практики через документні ресурси.

Отже, документальна спадщина набуває ознак нематеріальної, адже в її структурі зростає роль сенсів, значень і культурних практик, які вона фіксує та передає. Водночас нематеріальна спадщина – через документування, каталогізацію та електронне представлення – частково переходить у сферу документальної, отримуючи нові способи збереження й поширення. Це створює двосторонній процес зближення, в якому документальне і нематеріальне постають не як окремі, а як взаємопов'язані форми культурної пам'яті.

Розвиток технічних можливостей, зокрема цифровізації, став ключовим чинником зближення цих двох видів спадщини.

Цифрові технології дають змогу не лише зафіксувати нематеріальну культурну спадщину у документованій формі, а й створити динамічні, інтерактивні та багатоформатні ресурси, які зберігають не тільки текстову чи візуальну інформацію, а й аудіо, відео, 3D-моделі та інші мультимедійні матеріали.

Завдяки цьому елементи НКС – від традиційної музики до технологій виготовлення ремесел – отримують «друге життя» у цифровому середовищі,

стають доступними глобальній аудиторії та зберігаються в довготривалій формі.

Ось кілька показових прикладів, як цифрові технології роблять документальну та нематеріальну спадщину взаємопов'язаними і доступними.

UNESCO Intangible Cultural Heritage Lists Online – офіційна платформа, де кожен елемент НКС супроводжується фото, відео, аудіозаписами та текстовими описами. Наприклад, український Петриківський розпис представлений на відео в процесі малювання, інтерв'ю з майстрами та цифровими зображеннями робіт [216].

Інтерактивний ресурс Dive into Intangible Cultural Heritage пропонує новий спосіб роботи з цифровими колекціями НКС. Платформа забезпечує візуалізацію майже 800 елементів спадщини за допомогою інтерактивних карт, тематичних кластерів та мережевих зв'язків між окремими культурними практиками. Це значно спрощує дослідження взаємозв'язків між різними елементами спадщини, демонструє їх географічне поширення та культурні взаємовпливи, а також сприяє популяризації нематеріальної культурної спадщини серед широкої аудиторії [200].

Особливе місце у цифровій екосистемі культурної спадщини займає Europeana – найбільша європейська цифрова бібліотека, що інтегрує ресурси бібліотек, архівів, музеїв та інших установ культурної спадщини. Її інформаційні ресурси поєднують різні типи цифрових документів: рукописи, фотографії, аудіозаписи, відеоматеріали, цифрові копії музейних предметів, карти, 3D-моделі та тематичні онлайн-виставки. Для документування НКС особливу цінність становлять записи традиційної музики, усної історії, етнографічні фотографії, відеофіксація ремісничих практик, цифрові реконструкції культурних процесів і колекції, присвячені народним традиціям різних європейських країн [199]. Europeana також активно впроваджує технології відкритих пов'язаних даних (Linked Open Data), що забезпечує інтеграцію інформації між різними інформаційними системами.

Важливим напрямом цифрового документування є європейська ініціатива Twin it, спрямована на створення високоточних тривимірних моделей пам'яток культурної спадщини. Хоча проєкт насамперед стосується матеріальної спадщини, створені 3D-моделі стають важливим джерелом документування нематеріальних аспектів культури, оскільки дозволяють демонструвати технології будівництва, традиційні ремесла, історичні способи оздоблення, особливості використання архітектурних об'єктів у культурних практиках та проводити подальші віртуальні реконструкції [250].

Проєкт WEAVE, реалізований у співпраці з Europeana, демонструє сучасний людиноцентричний підхід до цифрового документування культурної спадщини. Його головною особливістю є активне залучення представників місцевих громад та етнічних меншин до створення цифрового контенту. Проєкт охоплює збір відеоматеріалів, аудіозаписів, тривимірних моделей, усних свідчень, фотографій, а також навчання учасників методам цифрового документування, створення віртуальних виставок і цифрових історій. Такий підхід забезпечує автентичність інформації та сприяє збереженню культурного різноманіття [253].

Одним із найвідоміших світових прикладів цифрового документування усної та музичної традиції є Smithsonian Folkways (США). Онлайн-платформа містить тисячі записів народної музики, фольклору, усних історій, польових етнографічних досліджень та освітніх матеріалів. Кожен цифровий об'єкт супроводжується розгорнутими історичними коментарями, науковими поясненнями, фотографіями, текстами пісень, картами поширення традиції та іншими супровідними документами, що значно розширює можливості наукового використання цифрової колекції [205].

Водночас платформа Google Arts & Culture демонструє новий рівень інтерактивної репрезентації культурної спадщини. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності, панорамної зйомки, цифрових виставок, інтерактивних історій та високоякісних зображень дозволяє користувачам занурюватися у культурний простір, досліджувати традиції,

спостерігати процеси створення виробів народних майстрів, відвідувати музеї дистанційно та взаємодіяти з цифровими експозиціями. Зокрема, віртуальні майстер-класи з гончарства та застосунок 3D Pottery дають можливість моделювати процес створення керамічних виробів, використовувати технології 3D та AR для відтворення історичних форм і традиційних орнаментів, що сприяє популяризації ремісничої спадщини серед різних категорій користувачів [181].

Ichpedia – спеціалізована вікі-платформа для документування нематеріальної культурної спадщини, створена за підтримки Адміністрації культурної спадщини Республіки Корея. Проект розпочав роботу у вересні 2010 р. як інноваційна модель цифрової охорони НКС, що поєднує можливості інформаційно-комунікаційних технологій із принципами партисипативного документування та відкритого обміну знаннями. Основною метою платформи є формування відкритої цифрової бази знань про елементи нематеріальної культурної спадщини шляхом співпраці науковців, представників державних установ, культурних інституцій та безпосередніх носіїв традицій.

Концептуально Ichpedia базується на технологіях Web 2.0, що забезпечують інтерактивну взаємодію користувачів із цифровим контентом та створюють можливість колективного формування інформаційного ресурсу. На відміну від традиційних моделей документування, де інформація формується переважно експертами, платформа реалізує краудсорсинговий підхід, залучаючи до створення, доповнення й актуалізації матеріалів місцеві громади – безпосередніх носіїв культурних практик. Це сприяє збереженню автентичності інформації, фіксації локальних особливостей традицій та врахуванню різноманітності регіональних культурних проявів.

Важливою особливістю Ichpedia є інтеграція різних типів цифрового контенту. Окрім енциклопедичних текстів, платформа містить фотографії, аудіозаписи, відеоматеріали, карти, цифрові документи та інші мультимедійні ресурси, які комплексно відображають особливості кожного елемента

нематеріальної культурної спадщини. Такий підхід дозволяє документувати не лише опис культурної практики, а й процес її виконання, соціокультурний контекст, діяльність носіїв традиції та регіональні особливості побутування.

Ichpedia є прикладом того, як сучасні технології та підходи можуть сприяти збереженню та популяризації культурної спадщини, залучаючи до цього процесу широкі верстви населення [214].

Отже, саме цифровізація перетворює документальну спадщину на міст між матеріальним і нематеріальним, забезпечуючи їх взаємопроникнення та спільний розвиток у сучасному культурному просторі. Це твердження можна обґрунтувати низкою тез.

По-перше, цифровізація руйнує традиційні межі між НКС і документальною спадщиною. Оцифрування живих практик (музики, ремесел, обрядів) перетворює їх на документовані цифрові об'єкти, які зберігаються у фондах бібліотек, архівів і цифрових платформ. Так нематеріальна спадщина набуває форми документальної спадщини, а документальна – наповнюється нематеріальними сенсами.

По-друге, цифрові технології створюють нові форми збереження та представлення спадщини. Фото, відео, аудіозаписи, 3D-моделі та інтерактивні тури дозволяють зафіксувати не лише результат культурної практики (виріб, твір), а й сам процес її створення, контекст і живе виконання. Це розширює можливості документальної спадщини, надаючи їй ознак «живої».

По-третє, цифрове середовище забезпечує довготривале збереження та глобальну доступність. Елементи НКС, перенесені у цифрову форму, отримують «друге життя» – вони не лише захищені від фізичного знищення, а й доступні світовій аудиторії незалежно від місця перебування. Це посилює культурний обмін і впізнаваність традицій.

По-четверте, відбувається формування єдиного культурного континууму. Завдяки цифровізації матеріальне та нематеріальне перестають існувати в ізоляції: документальна спадщина включає живі культурні

практики, а НКС фіксується та зберігається в цифрових архівах як частина документального фонду.

По-п'яте, технології стають активним учасником процесу спадкоємності культури. Оцифрування дозволяє не просто зберігати факти чи об'єкти, а підтримувати можливість відтворення культурних знань і навичок, що є ключовим завданням як для охорони НКС, так і для документальної спадщини.

Таким чином, у сучасних умовах відбувається суттєва трансформація розуміння документальної спадщини, яка виходить за межі традиційного ототожнення з матеріальними носіями інформації. Під впливом цифровізації та розвитку бібліотечно-інформаційних технологій вона дедалі більше набуває ознак динамічної, багатовимірної системи, що включає як матеріальні, так і нематеріальні компоненти культурного змісту.

Зміни у міжнародних підходах до трактування документальної спадщини засвідчують її поступове зближення з нематеріальною культурною спадщиною, що проявляється у фіксації живих культурних практик, усних традицій та цифрових форм культурного вираження. У результаті формується єдиний культурний простір, у якому документування виступає ключовим механізмом збереження як матеріальних об'єктів, так і нематеріальних смислів.

Отже, документальна спадщина постає як гнучка категорія, що трансформується відповідно до змін інформаційного середовища та набуває нових функцій у процесах збереження й репрезентації культурної пам'яті.

Таким чином, сформована нова теоретична парадигма документальної спадщини створює підґрунтя для аналізу ролі бібліотек як ключових інституцій, що реалізують процеси її цифрового збереження, документування та комунікації.

2.2. Досвід українських бібліотек у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини

В Україні бібліотеки виконують важливу роль у збереженні та популяризації НКС, документуючи та поширюючи знання про традиції, ремесла, обряди й усну творчість. Прикладом такої ролі є конкретні кейси, реалізовані в бібліотеках різного рівня. Усі вони для реалізації цього надважливого завдання у тій чи іншій мірі використовують цифрові інструменти.

Насамперед зупинимося на проєкті Національної історичної бібліотеки України «Нематеріальна культурна спадщина в документних джерелах», про який ми згадували у попередньому розділі. Його мета полягає у створенні комплексної електронної системи, яка забезпечує користувачам доступ до максимально повного та систематизованого корпусу інформаційних ресурсів з НКС. Ці ресурси охоплюють різноманітні форми культурного вираження, включно з традиціями, звичаями, фольклором, ремеслами, традиційними світоглядними уявленнями, народним вбранням та національною кухнею.

Основні завдання проєкту: здійснити систематизацію документів з НКС із фондів Національної історичної бібліотеки України; забезпечити оперативний та зручний пошук інформації; підвищити якість і доступність інформаційних послуг для всіх соціальних груп, у тому числі для осіб з особливими потребами.

«Національна історична бібліотека України як інститут збереження історичного, культурного та мовного різноманіття залишається вірною своїй головній історичній місії по виявленню, збереженню культурної документальної спадщини, його ретрансляції майбутнім поколінням через забезпечення доступу до інформаційних ресурсів на принципах об'єднання традицій і досягнень сучасної цивілізації» [166], – констатують дослідники.

У межах проєкту організовуються тематичні книжкові виставки, присвячені елементам НКС, включеним до Національного переліку елементів

нематеріальної культурної спадщини України (зокрема, про косівську кераміку). Експозиції оновлюються та презентуються у читальній залі Бібліотеки протягом року. Паралельно формується Електронна бібліографічна база даних НКС НІБУ, що забезпечує комплексний доступ до релевантних документних джерел [115].

Щоб зрозуміти основні завдання і механізми реалізації проєкту, можна проаналізувати структуру останнього випуску «Випуск 24. Борщівська народна вишивка» [19], який з'явився на сайті бібліотеки 26 червня 2025 р. Цифрова презентація має чітко структуровану композицію, що відповідає цілям збереження та популяризації елементів НКС через цифрові технології.

Презентація розпочинається з офіційної інформації про внесення «Борщівської народної вишивки» до Національного переліку елементів НКС України наказом Міністерства культури та інформаційної політики України № 2182 від 2020 р. Це підкреслює офіційний статус елемента та його значення для національної культури. Далі надається історична довідка про місто Борщів, що є центром цієї традиції. Інформація про географічне розташування, історичні етапи розвитку та культурні особливості міста допомагає створити контекст для розуміння значення народної вишивки в місцевій культурі. Цей розділ включає посилання на джерела, що підтверджують історичні факти, що додає науковій обґрунтованості представлений інформації.

Презентація також містить візуальні матеріали, зокрема карту, що ілюструє географічне розташування Борщова, та уривки з документів, які підтверджують історичні дані. Ці елементи візуалізації сприяють кращому сприйняттю інформації та підвищують її доступність для користувачів. Завершується презентація посиланням на офіційний реєстр Національного переліку елементів НКС України, що дозволяє користувачам отримати додаткову інформацію та підтвердження офіційного статусу елемента.

Загалом, структура цього цифрового повідомлення є логічною та послідовною, що відповідає цілям бібліотеки з збереження та популяризації

нематеріальної культурної спадщини через цифрові технології. Використання документальних джерел, візуальних матеріалів та офіційних посилань сприяє створенню науково обґрунтованого та доступного ресурсу для користувачів [19].

Наступна ініціатива втримує цифрові елементи, оскільки презентована на сайті бібліотеки. 20 серпня 2020 р. відкрилася та експонується у читальній залі Національної історичної бібліотеки України книжкова виставка «Нематеріальна культурна спадщина: від покоління до покоління», присвячена 29-й річниці незалежності України. Вона демонструє видання з фонду бібліотеки, що висвітлюють елементи нематеріальної культурної спадщини, включені до Національного переліку. Виставка покликана ознайомити відвідувачів із традиціями, обрядами, ремеслами та іншими культурними практиками, які передаються з покоління в покоління, підкреслюючи їх значення для збереження національної ідентичності та культурної пам'яті. Експозиція поєднує історичні джерела, дослідження та сучасні видання, створюючи можливість для всебічного ознайомлення з темою нематеріальної спадщини [118].

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є провідним у світі сховищем єврейської народної музики, записаної на воскових циліндрах Едісона. Ці записи були здійснені видатними етнологами, такими як Сусман Кісельгоф, Мойсей Береговський та Софія Магід, у період з 1912 по 1947 рік. Їхня колекція єврейського музичного фольклору була внесена до реєстру ЮНЕСКО «Пам'ять світу» у 2005 році, що підкреслює її виняткову культурну та історичну цінність [196].

Записи містять автентичні народні пісні, що були зафіксовані етнографами в різних регіонах, зокрема на території сучасної України. Вони є важливим джерелом для вивчення єврейської культури, музики та історії. Колекція зберігається в архівах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, де проводиться її наукове дослідження та популяризація.

Оскільки нематеріальна культурна спадщина та документальна спадщина тісно пов'язані, важливо згадати про проєкт «Документальна спадщина України: опитування в межах створення Національної електронної бібліотеки України» [8]. Він, зокрема, дозволяє систематизувати інформацію про наявні документальні фонди, що містять відомості про елементи НКС, та створити підґрунтя для їх цифровізації і інтеграції у Національну електронну бібліотеку, забезпечуючи доступ до цих матеріалів для науковців, студентів і широкої аудиторії [8]. Проєкт спрямований на збереження, популяризацію та легкий доступ до спадщини України через цифрові технології.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ), виконуючи функції науково-інформаційного центру університету, з квітня 2014 р. реалізує довгостроковий патріотичний освітній проєкт «Скарби нації» з наукової проблеми *«Збереження культурної та мистецької спадщини України»*.

Метою проєкту є дослідження та популяризація елементів нематеріальної культурної спадщини України (НКСУ) як унікальних культурних і мистецьких маркерів держави. Реалізація ініціативи охоплює інформаційно-бібліографічну діяльність, створення електронних ресурсів та організацію культурно-просвітницьких заходів.

Основні завдання проєкту: популяризація елементів НКСУ шляхом організації зустрічей із майстрами, виставок-презентацій, видання інформаційних матеріалів; виховання патріотизму та заохочення до вивчення і збереження культурної спадщини; підвищення рівня культурної самоосвіти студентської молоді.

Напрями діяльності: інформаційний – підготовка та видання науково-популярних і довідкових публікацій, створення мультимедійних презентацій та буктрейлерів; бібліографічний – формування електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу *«Нематеріальна культурна спадщина України»*, структура якого відповідає національному переліку елементів НКСУ та складається з шести тематичних частин. Кожна містить довідкові матеріали,

відомості про сучасних носіїв традицій, бібліографію книжкових і періодичних джерел та вебліографію; творчий – проведення майстер-класів, виставок, творчих зустрічей.

Серед знакових результатів – презентація на вебсайті бібліотеки творів відомих майстринь петриківського розпису: серії *«Вірменські Хачкари у петриківському розписі»* М. Саркісян та *«Петриківські рушники»* В. Міленко.

У межах проєкту організовано численні культурно-просвітницькі події: лекції, семінари, виставки, зустрічі з народними майстрами. Зокрема, для студентів спеціальності «Туризм» проведено бінарну лекцію «Народні промисли в Україні та унікальні осередки їх поширення і популяризації», відвідання виставки «Символи косівської кераміки» у Національному історико-культурному заповіднику «Києво-Печерська лавра», а також зустріч з автентичним носієм етнічної культури гончарем М. Сусаком (м. Косів).

Важливою складовою стали майстер-класи, зокрема зі створення ляльки-мотанки (В. Мірошник), петриківського розпису (Т. Гарькава, М. Саркісян) та писанкарства (О. Янощак-Пшибила). Ці заходи сприяли розширенню практичної складової ознайомлення студентів з етнотуристичними ресурсами України та інтегрувалися в освітні програми, зокрема в авторський курс *«Український етнічний туризм»*.

Окремою подією стала виставка польського малярства *«Кольорове Залін'є»*, організована спільно з Етнографічним музеєм у Тарнові (Польща) та презентована під час Міжнародної науково-практичної конференції *«Україна і Світ»*.

Розвиваючись упродовж кількох років, проєкт вийшов за межі університетського середовища та набув нового формату у межах діяльності культурологічної студії «Автентика», яка спрямована на популяризацію українських народних ремесел, декоративно-прикладного мистецтва та творчості сучасних майстрів.

Проєкт «Скарби нації» демонструє, що ключовим чинником збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини в Україні є

саме цифрові платформи. Незалежно від конкретних зустрічей, майстер-класів чи культурно-просвітницьких подій, електронні ресурси, вебсайти та мультимедійні матеріали забезпечують доступ до знань про традиції, ремесла та обряди широкому колу користувачів. Цифровізація дозволяє систематизувати інформацію, створювати інтерактивні колекції, документувати творчість сучасних носіїв традицій і надавати універсальний доступ до культурного контенту. Отже, саме завдяки цифровим технологіям бібліотека виступає не лише як зберігач знань, а як активна платформа культурно-освітньої комунікації, інтегруючи науку, мистецтво та суспільство [161].

Наукова бібліотека КНУКиМ 27 листопада 2020 р. презентувала свою діяльність із поширення знань про НКС в рамках онлайн-науково-практичної конференції «Нематеріальна культура спадщина та сталий розвиток туризму». Для проведення заходу активно використовували цифрові технології, зокрема онлайн-платформу Zoom, що дозволило об'єднати учасників із різних міст України та забезпечити інтерактивну комунікацію.

Доповіді та презентації включали використання цифрових ресурсів бібліотеки, що демонстрували креативні підходи до збереження, популяризації та доступу до нематеріальної культурної спадщини через сучасні інформаційні та технологічні інструменти. Конференція об'єднала три тематичні платформи, які продемонстрували досвід та напрацювання закладів вищої освіти України (Київ, Мелітополь) та Обласного центру Української культури (Одеса) у збереженні та охороні нематеріальної культурної спадщини.

Перша платформа конференції під назвою «Нематеріальна культура спадщина як туристичний ресурс: досвід, практики, інновації» зібрала науковців Київського національного університету культури і мистецтв. З доповіддю «Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв як креативний простір поширення знань про нематеріальну культурну спадщину» виступила О. Скаченко, завідувачка

сектором Наукової бібліотеки КНУКіМ. Друга платформа конференції «Нематеріальна культурна спадщина як ресурс розвитку сталого туризму на Мелітопольщині», представила науково-педагогічних працівників Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Ця конференція стала важливим кроком у розвитку наукових досліджень та практичних ініціатив, спрямованих на збереження та популяризацію НКС України, а також на інтеграцію цієї спадщини у туристичну індустрію [113].

Окрему нішу популяризації НКС займають різні інформаційні матеріали.

У 2018 р. працівники Наукової бібліотеки КНУКіМ підготували бібліографічний покажчик «Петриківський розпис» до 5-річчя внесення цього мистецтва до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. Покажчик містить 541 опис публікацій та електронних ресурсів, присвячених петриківському розпису та його майстрам у період 1930–2018 років. Структура покажчика включає вступні статті, основний розділ та довідково-допоміжний апарат. Основний розділ поділений на чотири підрозділи: у першому представлені книги, альбоми, каталоги та комплекти листівок; у другому – наукові та публіцистичні статті зі збірок наукових праць, часописів та газет, присвячені петриківському розпису; третій підрозділ містить п'ять публікацій про персоналії народних майстрів; четвертий підрозділ присвячено інформаційним ресурсам інтернету [125].

Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека у 2018 р. видала бібліографічний покажчик «Фольклорно-етнографічні традиції Миколаївщини» в якому систематизовано фольклор Миколаївщини. Покажчик містить бібліографічні описи видань з фольклору Півдня України: записи фольклорних текстів, художніх творів з фольклорними сюжетами, досліджень з історії фольклористики, всього 250 бібліографічних описів. Бібліографічний опис за потребою супроводжується анотаціями. Покажчик складається з текстової і бібліографічної частини. Матеріали систематизовані

за розділами: «Фольклористично-народознавчі дослідження краю», «Фольклорні скарби Південного Прибужжя» [116].

У 2020 р. Державною бібліотекою України для юнацтва було створено бібліографічний покажчик «Нематеріальна культурна спадщина України». Вип. 1, який містить 316 джерел. Покажчик вміщує описи книг, статей з періодичних та продовжуваних видань, енциклопедій, словників та електронних ресурсів. Матеріал згруповано у 8 розділах, кожен із яких має вступний текст. Допоміжним апаратом слугує іменний покажчик. З електронною версією видання можна ознайомитись на сайті бібліотеки (<http://4uth.gov.ua/>).

Рівненська бібліотека для молоді у 2021 р. випустила веббіографічний дайджест «Кулінарна спадщина Рівненщини». Дайджест містить статті з інтернет-ресурсів про кулінарні традиції, фото, гастрономічну карту області, кулінарні фестивалі, проекти, гастроальманахи, які проходять на Рівненщині. Видання складається з 5 розділів (Традиційні страви та кулінарна спадщина Рівненщини, Мацик – страва, що єднає покоління, Дослідження автентичних кулінарних страв Рівненщини, Кулінарний каталог із самобутніми стравами Рівненщини, Гастрономічні проекти та кулінарні фестивалі на Рівненщині) та іменного покажчика (<https://citydev.com.ua/uk/projects/kulinarna-spadshina-rivnenshini-macik>).

У 2023 році, напередодні Дня Незалежності України, було опубліковано інформаційний дайджест «Нематеріальна культурна спадщина: українські надбання під захистом ЮНЕСКО». Довідник підготовлено працівниками інформаційно-бібліографічного відділу Тернопільської обласної бібліотеки для молоді.

Видання містить систематизовану інформацію про українські елементи нематеріальної культурної спадщини, які перебувають під охороною ЮНЕСКО, їхнє історичне та культурне значення, а також сучасний стан збереження. Дайджест покликаний популяризувати знання про культурні традиції України серед широкої аудиторії, сприяти формуванню національної

самосвідомості та підвищувати інтерес молоді до вивчення і збереження нематеріальної спадщини. Видання поєднує науково-бібліографічний підхід із доступною подачею матеріалу, що робить його корисним як для фахівців, так і для широкого кола читачів [89].

Завдяки бібліографічним показникам та цифровому представленню НКС значно зростає доступність та інтерактивність матеріалів. Відвідувачі не лише з України, а й з усього світу можуть не лише ознайомитися з бібліографічними даними, а й досліджувати історичний та культурний контекст елементів НКС за допомогою мультимедійних ресурсів. Так цифровізація дозволяє зберігати унікальні матеріали, що підвищує їхню довгострокову доступність, і одночасно створює можливості для наукового аналізу, порівняльних досліджень та освітніх проєктів.

Показово, що цифрові платформи бібліотек стають ключовими інструментами збереження та популяризації НКС, оскільки поєднують у собі традиційні бібліотечні функції з новими можливостями інтерактивного та глобального доступу до культурного контенту.

2.3. Міжнародні практики цифрового документування нематеріальної культурної спадщини в бібліотечних інституціях

Міжнародна практика демонструє суттєве розширення підходів до збереження НКС через використання мультимедійних технологій, інтерактивних платформ, відкритих баз даних та цифрових архівів, що забезпечують не лише фіксацію культурних практик, але й їх динамічне представлення у глобальному інформаційному середовищі. У цьому контексті особливої значущості набуває аналіз репрезентативних зарубіжних кейсів, які відображають різні моделі інституційної організації, технологічного забезпечення та культурної політики у сфері цифрового збереження спадщини.

Вивчення таких кейсів є важливим для виявлення ефективних практик інтеграції бібліотечних ресурсів із цифровими технологіями, стандартизації культурних даних та забезпечення доступності нематеріальної спадщини для широкого кола користувачів.

Насамперед варто зазначити, що неможливо охопити та проаналізувати всі світові цифрові проєкти збереження НКС у бібліотеках, оскільки вони охоплюють надзвичайно широкий спектр країн, установ, технологій та практик, а також постійно оновлюються. Тому для дослідження обрано репрезентативні кейси, які можуть бути цікаві до адаптації в українському контексті.

Німецька національна бібліотека (DNB) є одним із найбільш показових прикладів сучасної бібліотечної інституції, яка успішно інтегрує цифрові технології у процеси збереження, документування та популяризації НКС. Вибір DNB для аналізу зумовлений її комплексним, системним і міждисциплінарним підходом до роботи з культурними ресурсами, що поєднує традиційні бібліотечні функції із сучасними цифровими практиками відкритого доступу, стандартизації даних та розвитку національної інфраструктури культурної інформації.

Особливістю діяльності DNB є розуміння культурної спадщини не лише як сукупності документів, а як цілісного соціокультурного феномену, що потребує багатовимірного представлення у цифровому середовищі. У цьому контексті бібліотека забезпечує не лише накопичення та зберігання документів, присвячених НКС, а й створює умови для їх інтеграції у науковий, освітній та суспільний дискурс. Важливого значення набуває поєднання традиційних бібліотечних ресурсів із мультимедійними матеріалами, які відображають різні аспекти нематеріальної культурної спадщини: музичні традиції, ремесла, звичаї, свята, усну народну творчість, фольклорні практики тощо. До користувачів надходять різні типи документів – монографії, наукові статті, каталоги, аудіозаписи, відеоматеріали, цифрові виставки, архівні документи та результати наукових досліджень.

Одним із важливих інформаційних ресурсів DNB є спеціалізований каталог джерел з НКС Німеччини, розміщений на вебпорталі бібліотеки. Каталог містить десятки документів, присвячених окремим елементам НКС, включеним до національного переліку нематеріальної культурної спадщини Німеччини. Кожен бібліографічний запис супроводжується розширеним описом, цифровими копіями титульних сторінок, змістом видань, а також гіперпосиланнями на додаткові електронні ресурси. Це дає змогу користувачам отримувати комплексну інформацію про конкретний елемент спадщини, включаючи історію його виникнення, особливості функціонування, регіональне поширення, фотоматеріали, відеозаписи та інші супровідні ресурси. Такий підхід суттєво розширює традиційні можливості бібліотечного каталогу, перетворюючи його на багатофункціональне середовище цифрового документування культурної спадщини.

Особливої уваги заслуговує участь DNB у реалізації проекту NFDI4Culture – одного з консорціумів Національної інфраструктури дослідницьких даних Німеччини (Nationale Forschungsdateninfrastruktur, NFDI). Проєкт спрямований на формування інтегрованої інфраструктури для збереження, управління та повторного використання даних у сфері матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. NFDI4Culture об'єднує наукові установи, бібліотеки, музеї, архіви та культурні організації, які працюють у галузях музикознавства, театрознавства, мистецтвознавства, архітектури, кінознавства та медіадосліджень.

Концептуальною основою діяльності NFDI4Culture є дотримання міжнародних принципів FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable), відповідно до яких культурні дані повинні бути доступними для пошуку, відкритими, сумісними та придатними для повторного використання, а також принципів CARE (Collective Benefit, Authority to Control, Responsibility, Ethics), що акцентують увагу на питаннях культурної справедливості, відповідальності та етичного використання даних, особливо тих, що стосуються локальних і традиційних спільнот. Реалізація зазначених

принципів сприяє не лише збереженню культурних ресурсів, а й забезпечує їх ефективне використання в наукових дослідженнях, освітній діяльності та міжнародній співпраці.

Важливим елементом цифрової екосистеми DNB є також Федеральний каталог нематеріальної культурної спадщини Німеччини (Bundesweites Verzeichnis des immateriellen Kulturerbes), який функціонує як офіційний національний реєстр культурних практик і традицій, визнаних такими, що мають особливе значення для культурної ідентичності країни. До каталогу включено численні елементи НКС, серед яких традиційні ремесла, музичні та танцювальні практики, фестивалі, народні звичаї, локальні обряди та інші культурні прояви. Водночас реєстр містить інформацію про модельні програми та ініціативи зі збереження НКС, що дозволяє поширювати успішні практики охорони спадщини на національному рівні.

Не менш значущою є участь DNB у проєкті GND für Kulturdaten (GND4C), спрямованому на розвиток авторитетного контролю та стандартизацію культурних даних. GND (Gemeinsame Normdatei) є загальнонаціональною системою авторитетних файлів Німеччини, яка забезпечує уніфіковане описування осіб, організацій, географічних назв, культурних явищ і понять. Проєкт GND4C розширює можливості цієї системи для потреб культурної спадщини шляхом створення спільної термінологічної та семантичної основи для бібліотек, архівів, музеїв і наукових установ. Використання єдиних стандартів опису сприяє інтеграції різномірних культурних даних, підвищує їх інтероперабельність та забезпечує ефективний обмін інформацією між різними інформаційними системами [207].

Суттєвим ресурсним потенціалом для збереження культурної спадщини володіють також спеціалізовані колекції DNB. Зокрема, Німецький музичний архів акумулює значні масиви музичних творів, аудіозаписів та нотних видань, що відображають музичну спадщину країни. Німецький музей книг та письма документує розвиток книжкової культури, писемності та

комунікаційних практик. Німецький архів вигнання 1933–1945 рр. містить матеріали, пов'язані з досвідом еміграції та культурною пам'яттю німецького суспільства, тоді як спеціалізовані кіноколекції репрезентують історію німецького кіномистецтва. У сукупності ці ресурси формують багатовимірне цифрове середовище, у якому матеріальна та нематеріальна культурна спадщина розглядаються як взаємопов'язані складові національної культурної пам'яті.

Таким чином, досвід Німецької національної бібліотеки засвідчує ефективність комплексного підходу до цифрового збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, що базується на поєднанні цифрових колекцій, відкритого доступу, стандартизації культурних даних, міжінституційної співпраці та використання сучасних принципів управління дослідницькими даними. Для українських бібліотек цей досвід є особливо цінним, оскільки демонструє можливості створення інтегрованих цифрових ресурсів, розвитку національних систем опису культурних даних та формування єдиного інформаційного простору збереження нематеріальної культурної спадщини.

Отже, DNB є репрезентативним кейсом для дослідження через: комплексність та різноманітність представлених матеріалів; інтеграцію цифрових і мультимедійних ресурсів для збереження та популяризації НКС; системність підходу, що включає наукову, нормативну та практичну складові; можливість аналізу передового міжнародного досвіду, який може бути адаптований для українських бібліотек.

Коротко зупинимося ще на деяких прикладах.

Гонконгська публічна бібліотека (Hong Kong Public Library) є одним із найбільш показових прикладів використання цифрових технологій у сфері збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Особливість цього досвіду полягає в інтеграції традиційних бібліотечних функцій із сучасними інформаційно-комунікаційними

технологіями, що забезпечує комплексне представлення культурної спадщини у цифровому середовищі.

На офіційному вебпорталі бібліотеки функціонує спеціалізований інформаційний ресурс, присвячений нематеріальній культурній спадщині Гонконгу. Платформа поєднує електронні каталоги, цифрові колекції, електронні книги, періодичні видання, тематичні бібліографії, мультимедійні матеріали та віртуальні виставки, створюючи єдиний інтегрований інформаційний простір для представлення НКС. Такий підхід дозволяє користувачам отримувати інформацію не лише про окремі елементи спадщини, а й про їхній історичний, соціокультурний та регіональний контекст.

Центральним елементом цифрової інфраструктури є База даних нематеріальної культурної спадщини Гонконгу (Hong Kong Intangible Cultural Heritage Database), яка містить 480 об'єктів НКС. До бази включено різноманітні культурні практики, зокрема традиційні ремесла, народні свята, ритуали, виконавські мистецтва, усні традиції, знання про природу та традиційні системи господарювання. Кожний елемент супроводжується структурованим описом, що містить інформацію про його походження, історію розвитку, сучасний стан, територію поширення, функції у житті громади, а також відомості про носіїв традиції.

Важливою особливістю платформи є її двомовний характер. Основна інформація представлена китайською мовою, водночас для міжнародної аудиторії підготовлено англomовні реферати, що значно розширює потенційне коло користувачів та сприяє міжнародній популяризації культурної спадщини Гонконгу.

Інформаційно-пошукова система ресурсу побудована за принципами сучасних цифрових бібліотек і передбачає використання багатокритеріального пошуку. Користувачі можуть здійснювати пошук за назвою елемента, ключовими словами, тематичною категорією, датою публікації, роком створення, рівнем популярності або іншими параметрами.

Це забезпечує зручну навігацію в масиві інформації та сприяє ефективному використанню ресурсу як дослідниками, так і широкою громадськістю.

Особливу цінність становить активне використання мультимедійного контенту. Для кожного об'єкта НКС представлено фотографії, відеозаписи, а в окремих випадках – аудіоматеріали, що відображають процес виконання традиційних практик, святкових церемоній або ремісничих технологій. Такі цифрові ресурси дозволяють зафіксувати не лише кінцевий результат культурної діяльності, а й сам процес її відтворення, особливості технік, рухів, звукового супроводу та комунікативних практик. Відтак користувач отримує можливість сприймати культурний феномен комплексно – не лише на когнітивному, а й на емоційно-візуальному рівні.

Важливо, що бібліотека активно використовує формат віртуальних виставок, присвячених окремим елементам НКС або тематичним групам культурних практик. Віртуальні експозиції поєднують текстові матеріали, архівні документи, фотографії, відеофрагменти та інтерактивні елементи, що сприяє підвищенню зацікавленості користувачів та розширенню аудиторії. Фактично віртуальні виставки виконують не лише інформаційну, а й освітню та популяризаційну функції.

Досвід Гонконгської публічної бібліотеки демонструє трансформацію бібліотеки з традиційного сховища документів у багатофункціональний цифровий центр культурної пам'яті. Використання інтерактивних платформ, мультимедійних ресурсів та сучасних засобів організації знань забезпечує нові можливості для документування, збереження та поширення НКС, а також сприяє залученню широких верств населення до процесів збереження культурної спадщини.

Для України цей досвід є особливо цінним з огляду на можливість створення інтегрованих національних цифрових платформ НКС на базі бібліотек, які б поєднували електронні колекції, мультимедійні ресурси, віртуальні виставки та інструменти відкритого доступу. Впровадження подібних рішень сприятиме підвищенню доступності культурної спадщини,

активізації дослідницької діяльності та посиленню ролі бібліотек як ключових інституцій збереження культурної пам'яті в умовах цифрового суспільства [213].

Національна бібліотека Австралії (NLA) використовує цифрову платформу Trove для збереження та популяризації НКС.

Проект був запущений у 2009 р. Trove є безкоштовним онлайн-порталом, який надає доступ до колекцій понад 1,100 австралійських бібліотек, музеїв, архівів та історичних товариств. Інтерфейс підтримує багатокритеріальний пошук, що дозволяє ефективно знаходити необхідні ресурси. Платформа інтегрує дані з різних джерел, забезпечуючи комплексний доступ до інформації, та дозволяє здійснювати пошук і доступ до різноманітних матеріалів, зокрема таких, як: газети, фотографії, листи, усні історії, мультимедійні матеріали [193].

Колекція усних історій та фольклору NLA є найбільшою в Австралії, охоплюючи особисті розповіді, культурні традиції та історичні моменти через записані інтерв'ю. Сам збір колекції розпочався з Hazel de Berg Collection у 1950-х роках і наразі включає понад 1200 інтерв'ю, які доступні через каталог бібліотеки та платформу Trove. Деякі інтерв'ю супроводжуються транскриптами або резюме. Колекція включає записи фольклору – традиційні пісні, історії, музику тощо, що документують різноманітну культурну спадщину Австралії [193].

Trove має спеціалізований розділ First Nations для матеріалів, пов'язаних з аборигенними культурами Австралії, включаючи усні історії, фотографії, манускрипти, аудіовізуальні матеріали

Використання AustLang – словника мов та народів – дозволяє точно ідентифікувати та класифікувати матеріали.

Досвід Національної бібліотеки Австралії у збереженні та популяризації НКС є важливим з кількох причин. По-перше, платформа Trove демонструє передовий підхід до цифровізації різноманітних матеріалів –

газет, фотографій, листів, усних історій, аудіовізуальних записів, що забезпечує комплексне документування культурних практик та традицій.

По-друге, значна увага приділяється інтеграції культурно чутливих аспектів, зокрема матеріалів, пов'язаних із аборигенними спільнотами. Використання спеціальних фільтрів та словників мов і народів (AustLang) дозволяє зберігати права спільнот на власну культурну інформацію, водночас забезпечуючи відкритий доступ для дослідників і громадськості.

По-третє, мультимедійні ресурси (фото, відео, аудіо) передають не лише текстову, а й емоційно-візуальну складову НКС, що сприяє глибшому розумінню культурного контексту та традицій.

Для України досвід NLA є корисним з кількох причин: забезпечує модель інтеграції цифрових технологій для збереження культурної спадщини в умовах обмежених ресурсів; демонструє підхід до культурної чутливості та справедливості, що важливо для роботи з традиціями національних та місцевих громад України, включно з меншинами; пропонує ефективні методи створення інтерактивних платформ і баз даних, які можуть бути адаптовані українськими бібліотеками для популяризації НКС.

Відтак кейс NLA є репрезентативним прикладом поєднання цифровізації, культурної справедливості та відкритого доступу, що може слугувати моделлю для розвитку українських бібліотек у сфері НКС.

Хоча Шрі-Ланка не є економічно чи технологічно настільки розвиненою, як Німеччина чи Гонконг, досвід її Національної бібліотеки показує, що навіть країни з обмеженими ресурсами можуть успішно впроваджувати цифрові стратегії для збереження культурної спадщини.

Це свідчить про те, що ключовим чинником є не стільки рівень економічного розвитку, скільки розуміння важливості цифровізації та готовність шукати ресурси й інноваційні підходи для її реалізації.

Бібліотека змогла інтегрувати книги, рукописи сингальського фольклору, народні пісні, казки, легенди, звичаї, обряди, ритуали, а також

інформацію про божеств і демонів, і представлена через електронні каталоги та вебсайти, що забезпечує її доступність для широкої аудиторії [217].

Шрі-Ланка демонструє, що навіть в умовах обмежених технологічних можливостей можна створити ефективні цифрові інструменти, які зберігають культурну пам'ять і роблять її доступною для сучасного користувача.

Окремої уваги заслуговує унікальний досвід збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, реалізований у столиці Колумбії – Боготі. Йдеться про проєкт «Людські бібліотеки» (Human Libraries), спрямований на створення інноваційного комунікаційного простору між носіями традицій та широкою громадськістю. На відміну від традиційних бібліотечних практик, де основним носієм інформації виступає документ, у цьому випадку роль «живої книги» виконують безпосередньо носії культурних знань, традицій та практик.

Тематика й організація заходу передбачали проведення триденного циклу культурно-освітніх подій, до якого увійшли освітні концерти, тематичні діалоги, інтерактивні зустрічі та сесії у форматі «людської бібліотеки». Учасники заходу отримали можливість безпосередньо поспілкуватися з носіями знань про 24 елементи нематеріальної культурної спадщини Колумбії, включені до національного переліку та визнані ЮНЕСКО, а також із представниками 12 локальних (дистриктних) культурних проявів, які формують культурну ідентичність Боготи.

Принцип роботи «людської бібліотеки» полягає в тому, що кожен носій традиції виступає своєрідною «живою книгою», яку відвідувач може «прочитати» через безпосереднє спілкування. Під час таких зустрічей майстри, виконавці, хранителі обрядів і традицій розповідали про походження своїх культурних практик, історію їхнього становлення, особливості передачі знань між поколіннями, а також про значення цих традицій для місцевих громад і національної культурної спадщини загалом.

Тематика зустрічей охоплювала широкий спектр елементів НКС, зокрема традиції ягуарського шаманського комплексу Yuruparí, карнавал

Blancos y Negros, свята Fiestas de San Pacho, ритуальні співи Alabaos регіону Чоко, співацьку традицію vaquería регіону Льянос та інші культурні практики. Усі вони є прикладами живої спадщини, що передається переважно усним шляхом і нерозривно пов'язана з колективною пам'яттю, світоглядом та соціальною організацією відповідних спільнот.

Особливість такого підходу полягає у відмові від виключно документоцентричної моделі збереження спадщини на користь комунікативної моделі, в основі якої лежить безпосередня взаємодія між носієм знань і аудиторією. Саме жива комунікація забезпечує передачу не лише фактологічної інформації, а й контексту, емоційного досвіду, особистих інтерпретацій та ціннісних орієнтирів, які часто неможливо повною мірою відтворити за допомогою традиційних документних джерел чи цифрових ресурсів.

Формат «людської бібліотеки» створює умови для глибокого емоційного залучення учасників, сприяє міжкультурному діалогу та підсилює відчуття причетності до культурної спадщини. Такий підхід є особливо важливим у контексті охорони НКС, оскільки дозволяє підтримувати її життєздатність не лише через документування, а й через безпосередню передачу знань, навичок і практичного досвіду від носіїв до нових поколінь.

Крім того, подібні ініціативи сприяють суспільному визнанню цінності нематеріальної культурної спадщини та підсилюють її видимість як на національному, так і на міжнародному рівнях. Важливим є й те, що проведення таких заходів супроводжувалося широким цифровим висвітленням у мережі Інтернет, соціальних медіа та на офіційних інформаційних ресурсах, що значно розширило аудиторію проєкту та забезпечило додатковий механізм популяризації НКС.

Отже, досвід Боготи демонструє можливість поєднання традиційних механізмів міжособистісної передачі культурних знань із сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями. Формат «людської бібліотеки» постає інноваційною моделлю збереження нематеріальної культурної

спадщини, що поєднує освітню, соціокультурну, комунікативну та меморіальну функції, актуалізуючи роль людини як головного носія культурної пам'яті в умовах цифрового суспільства [190].

Останній приклад не передбачав будь-яких «цифрових втручань». Утім, саме це, на нашу думку, робить його унікальним в сучасному технологізованому світі, в якому роль живих людей часто ігнорується. Водночас широке цифрове висвітлення події зробило досвід людських бібліотек популярним.

Таким чином, аналіз міжнародних практик цифрового документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини в бібліотечних інституціях засвідчує суттєву трансформацію ролі бібліотек у сучасному інформаційному середовищі. Вони поступово виходять за межі традиційного зберігання документів і перетворюються на активні центри формування, інтерпретації та цифрової репрезентації культурної пам'яті.

Розглянуті кейси провідних бібліотек світу демонструють різноманітність моделей роботи з НКС – від комплексних національних цифрових інфраструктур (як у Німеччині та Австралії) до інтерактивних платформ і баз даних (Гонконг), а також до інклюзивних і соціально орієнтованих підходів (зокрема, через залучення громад та носіїв традицій). Спільною рисою цих практик є широке використання мультимедійних технологій, відкритих цифрових ресурсів, стандартизації даних і принципів доступності, що забезпечує не лише збереження, а й активне функціонування НКС у глобальному культурному просторі.

Важливо, що сучасні бібліотечні ініціативи все частіше орієнтуються на подолання межі між матеріальним і нематеріальним, документальним і живим культурним досвідом. Цифрові платформи дозволяють фіксувати не лише результати культурних практик, а й сам процес їхнього відтворення, що істотно розширює традиційне розуміння документування.

Отже, міжнародний досвід підтверджує, що цифровізація виступає ключовим чинником інтеграції бібліотек у систему охорони нематеріальної

культурної спадщини, забезпечуючи її збереження, доступність та міжкультурну комунікацію. Водночас він формує методологічну основу для адаптації ефективних практик у національних бібліотечних інституціях України.

2.4. Цифрові колекції нематеріальної культурної спадщини в європейських та українських веб-інформаційних середовищах

У сучасних умовах стає очевидною здатність культури змінювати суспільство. Різні прояви культури, будь то цінні історичні пам'ятки, музеї, пам'ятники, звичаї або сучасні види мистецтва, збагачують наше повсякденне життя найрізноманітнішими способами. Культурна спадщина є невичерпним джерелом нації, вона сприяє згуртованості громад, розрізнених у результаті приголомшливих змін й економічної нестабільності. Творчість, зі свого боку, сприяє побудові відкритих, інклюзивних та плюралістичних суспільств. Спільно спадщина і творчість закладають основи для динамічних, інноваційних і процвітаючих суспільств, у яких принципове значення мають знання.

У таких умовах дослідження світових тенденцій і національних принципів охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини набувають непересічної значущості, що й визначає актуальність представленої наукової розвідки.

Окремі аспекти вивчення охорони нематеріальної культурної спадщини України та визначення важливої ролі, яку відіграють бібліотеки, зокрема, в її документуванні, дослідженні, збереженні, популяризації та формуванні в суспільства знань розглянуто в наукових працях [204, 227, 52, 57].

Дослідження про представлення нематеріальної культурної спадщини в Інтернеті можна почерпнути також із закордонного досвіду. Зокрема, М. Артезе та І. Гальярді представили каталогізаційну картку нематеріальної культурної спадщини в мережі Інтернет для її інвентаризації, що розроблена

в рамках проекту прикордонного співробітництва Італії та Швейцарії та аналіз її інтеграції з архівною базою даних (Ломбардія). Такий проєкт дозволив отримати структуру даних, яка містить як інвентаризацію, так і детальну каталогізацію нематеріальних об'єктів [185]. М. Зіку в своїй роботі досліджує стандарти відкритих даних та розглядає можливість застосування програмних платформ для семантично обґрунтованої цифрової документації нематеріальної культурної спадщини архівними, бібліотечними та музейними установами [258]. Способи захисту нематеріальної культурної спадщини в епоху технологічного прогресу і, зокрема, на тлі пандемії COVID-19 розглянув у своєму дослідженні Афоласаде А. Адевумі [183]. Колектив науковців з університету Марокко розглядають концепцію спілкування у соціальних мережах як успішну маркетингову стратегію у популяризації нематеріальної культурної спадщини [211]. Ще одне актуальне дослідження провели французькі науковці, які розглядали представлення нематеріальної культурної спадщини в соціальній мережі Instagram в контексті сприяння розвитку туризму [184].

У прагненні забезпечити культурі гідне місце в розробці стратегій та механізмів розвитку ЮНЕСКО працює у декількох напрямках. Зокрема, очолює загальносвітову кампанію на підтримку культури і розвитку, співпрацює з міжнародним співтовариством з метою розробки та впровадження чіткої політики й правової бази у цій галузі, а також проводить роботу на місцях, надаючи допомогу урядам і зацікавленим сторонам регіонального значення у справі збереження спадщини, розвитку творчих індустрій і заохочення плюралізму в культурі.

З огляду на зростаючу небезпеку втрати цінної інформації, яка визначає світову спадщину знань, ідентичності, історії та цінностей людства, ЮНЕСКО прагне посилити увагу урядів, відповідних інституцій та широкої громадськості до важливості збереження інформації для сьогодення і для майбутнього покоління. Документальна спадщина є пам'яттю людства, але постійно існує загроза зникнення її назавжди.

Перша і найбільш нагальна потреба – забезпечити збереження документальної спадщини, що має світове значення. Важливо також зробити її доступною для максимально можливого числа людей, використовуючи найбільш відповідні технології. Тому ЮНЕСКО вживає заходів, спрямованих на захист документальної та аудіовізуальної спадщини за допомогою програми «Пам'ять світу», сутність якої полягає в тому, що світова документальна спадщина належить усім, вона повинна бути повністю збережена, захищена і без перешкод бути всім доступною.

Величезне багатство складають різні форми нематеріальної культурної спадщини. Відомо, що її ще називають «живою спадщиною», до складу якої входять звичаї, знання і навички, що передаються людьми від покоління до покоління.

Конвенція ЮНЕСКО 2003 року про національну охорону нематеріальної культурної спадщини покликана зберегти ці надбання, забезпечити їх життєздатність і створити умови для повного розкриття їхнього потенціалу в інтересах сталого розвитку. Діяльність ЮНЕСКО в цій галузі спрямована на підтримку держав-членів у всьому світі, сприяння міжнародного співробітництва щодо захисту живої спадщини і створення інституційного та професійного середовища, сприятливого для охорони нематеріальної спадщини [198].

Цілями цієї Конвенції є – охорона нематеріальної культурної спадщини; забезпечення поваги до надбань культури відповідних спільнот, груп та окремих осіб; підвищення рівня знань на місцевому, національному та міжнародному рівнях про важливість нематеріальної культурної спадщини і його взаємного визнання; міжнародне співробітництво та допомога [198].

Нематеріальна культурна спадщина тлумачиться як звичаї, форми показу та вираження, знань і навичок, – а також пов'язаних з ними інструментом, предметами, артефактами і культурних просторів, – визнані спільнотами, групами і, у деяких випадках, окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що

передається від покоління до покоління, постійно відтворюється громадами та групами під впливом середовища та їхнього оточення, взаємодії з природою та історією й формує в них відчуття самотності та наступності, сприяючи тим самим повазі до культурного різноманіття та творчості людини. До об'єктів дії цієї Конвенції зараховується лише нематеріальна культурна спадщина, сумісна з чинним міжнародним законодавством з прав людини, із взаємною повагою між спільнотами, групами та особами та зі сталим розвитком. Нематеріальна культурна спадщина функціонує, зокрема, у таких сферах: усні традиції та форми вираження, зокрема у мові як засобі комунікації носіїв нематеріальної культурної спадщини; виконавське мистецтво; звичаї, обряди, свята; знання та практика, що стосується природи і всесвіту; знання і навички, що пов'язані з традиційними ремеслами.

Хоча й нестійка, нематеріальна культурна спадщина все ж таки є важливим фактором збереження культурного різноманіття в умовах зростаючої глобалізації. Розуміння нематеріальної культурної спадщини різних спільнот сприяє міжкультурному діалогу та взаємній повазі до інших способів життя. Нематеріальна культурна спадщини не є безпосередньо культурним виявом, а скоріше багатством знань і навичок, які передаються через неї від покоління до покоління. Соціальна та економічна цінність цієї передачі знань є актуальною для груп меншин та основних соціальних груп у межах держави.

Нематеріальна культурна спадщина – це не лише спадкові традиції минулого, а й сучасні сільські та міські практики, у яких беруть участь різноманітні культурні групи. Нематеріальна культурна спадщина не ставить під питання, чи певна практика є специфічною для культури. Вона сприяє соціальній єдності, заохочуючи почуття ідентичності та відповідальності, які допомагають людям відчувати себе частиною однієї або різних спільнот чи суспільства загалом. Нематеріальна культурна спадщина не лише оцінюється як культурне благо. Вона розвивається в громадах і залежить від тих, чийі знання про традиції, навички та звичаї передаються з покоління в покоління.

Нематеріальна культурна спадщина може бути надбанням лише тоді, коли вона визнається такими громадами, групами чи особами, які створюють, підтримують і передають її, – без їхнього визнання ніхто інший не може вирішити для них, вираженням чи практикою є їхня спадщина [254].

Приєднавшись у 2008 році до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (Закон України від 06.03.2008 № 132 “Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини”), Україна має виконувати всі зобов’язання, що випливають з її положень. Конвенція проголошує важливість нематеріальної культурної спадщини як основного джерела культурного різноманіття, про що також підкреслюється у Рекомендаціях ООН про збереження традиційної культури і фольклору [252]. Український центр культурних досліджень (далі – УЦКД) було визначено як інституцію для імплементації положень Конвенції та сформовано Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини.

У 2012 році Наказом Міністерства культури України від 14.12.2012 р. № 1521 «Про затвердження примірного зразка форми облікової картки об’єкта (елемента) нематеріальної культурної спадщини України та визначення об’єктів нематеріальної культурної спадщини» було започатковано ведення переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Проте офіційно Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України було створено Наказом Міністерства культури України від 12.02.2018 р. № 105 «Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України», додатком до якого і є, власне, Національний перелік. Нові елементи НКС України включаються до Національного переліку на підставі рекомендацій Експертної ради з питань нематеріальної культурної спадщини, яка діє при Міністерстві культури та інформаційної політики України, шляхом внесення змін до Додатку до Наказу.

Станом на 23.07.2025 до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України включено 115 елементів НКС [252].

Включення елементів до Національного переліку здійснюється згідно з Порядком ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, а також на підставі рішення Експертної ради Міністерства культури України, до складу якої входять відомі фольклористи та етнографи [233]. Порядок визначає механізм створення та ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України – державної інформаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та доступ до інформації про наявні на території України елементи нематеріальної культурної спадщини з метою їхньої охорони. Національний перелік формується на підставі інформації, що міститься в обліковій картці елемента НКС, допоміжних матеріалах, які фіксують і демонструють елемент НКС (аудіо-, фото-, відеоматеріали, що зберігаються на окремих електронних носіях інформації (оптичний диск, карта пам'яті, флешпам'ять, твердий диск) [237].

Елемент НКС, що входить до Національного переліку, має відповідати таким критеріям:

- представляти принаймні одну галузь НКС, визначену Конвенцією;
- відтворювати традиційну українську культуру або традиційні культури національних меншин, що проживають на території України;
- визнаватися спільнотами або групою осіб як їхня НКС;
- пройти процес передання від покоління до покоління на дату подання клопотання про його включення до Національного переліку;
- застосовуватися на практиці (функціонувати) на дату подання клопотання про його включення до Національного переліку.

Нематеріальна культурна спадщина – це традиції, які формувались протягом багатьох століть. Вони не мають чіткої дати започаткування, але дають змогу спостерігати етапи розвитку етнокультур та їхній вплив на розвиток української культури протягом століть. З метою виконання Конвенції УЦКД надані відповідні повноваження на науково-методичне забезпечення реалізації Конвенції в Україні.

Аналіз європейського досвіду представлення цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини. Розглянемо цифрові колекції на прикладі чотирьох країн, присвячених збереженню та популяризації нематеріальної культурної спадщини у веб-інформаційному середовищі.

У 2002 році розпочато розробку Національного реєстру нематеріальної культурної спадщини Болгарії, а у 2008 році була започаткована Національна система «Живі людські скарби – Болгарія» «Living Human Treasures – Bulgaria» (<https://www.treasuresbulgaria.com/main.php>) [224]. В цьому проєкті взяли участь представники, експерти з Міністерства культури Болгарії та Інституту фольклору Болгарської академії наук. Сам інформаційний ресурс «Living Human Treasures – Bulgaria» містить поділ нематеріальної культурної спадщини за шістьма категоріями, які подібні до поділу, що визначені у статті 2.2 Конвенції ЮНЕСКО 2003 року. Однак цей поділ був застосований до притаманної національної болгарської нематеріальної культурної спадщини: традиційні свята та обряди; традиційні пісні та інструментальні композиції; народні танці та ігри для дітей; усна традиція; традиційні твори скульптури і продукти вітчизняного виробництва; народна медицина.

Також варто зазначити, що кожна категорія поділяється на підкатегорії, наприклад: традиційні святкування сімейних обрядів поділяються на обряди народження, весільні обряди та похоронні обряди. Цифрова колекція містить відповідно текст опису та зображення, що описують культурну практику.

Відповідно до положень Конвенції 2003 року, Франція з 2008 року створила власний кадастр нематеріальної культурної спадщини, щоб ідентифікувати всі елементи нематеріальної культурної спадщини,

розташовані на її території. У 2017 році була створена платформа під назвою PCI-Lab - L'Inventaire du Patrimoine culturel immatériel en France (<https://www.pci-lab.fr>) для французького переліку нематеріальної культурної спадщини [223]. Даний проєкт PCI-Lab розроблений та реалізований CIRDOC - Institut Occitan de Cultura ethnopole під керівництвом Департаменту керівництва дослідженнями та наукової політики Міністерства культури (Генеральне управління спадщини) для сприяння дослідження та кращої популяризації нематеріальної культурної спадщини, які сьогодні пропонує web 3.0. Проєкт має на меті полегшити доступ до французького інвентаря нематеріальної культурної спадщини для будь-якої зацікавленої аудиторії. Для популяризації нематеріальної культурної спадщини, PCI Lab використовує дані з платформи відкритих даних, а саме онлайн-енциклопедії Вікіпедія, для збагачення бази даних (тематичні запити, інтерактивна картографія, візуалізація пов'язаних відео тощо), корисної для пошуку записів інвентаризації. Для цього кожний елемент, інвентаризований Міністерством культури, повинен відповідати вмісту даних, характерних для Вікіпедії. В результаті база даних Вікіпедії безпосередньо збагачує Pci Lab, яка використовує її як тезаурус для індексації записів інвентаризації.

Усі інвентарні аркуші, які були інтегровані в національний кадастр нематеріальної культурної спадщини у Франції після підтвердження Міністерством культури, оцінюються в PciLab. Значна частина інвентарних аркушів супроводжуються мультимедійним вмістом (фотографії, відео та/або аудіо).

Цифрова колекція містить відповідно детальний опис (текстовий контент), відео та зображення, що описують культурні практики; матеріальні елементи, пов'язані з практикою; технічні дані; бібліографічні елементи; режими навчання та передачі практики

У 2013 році Фінляндія ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, а у 2016 році в рамках реалізації Конвенції Національна рада Фінляндії зі старожитностей запустила проєкт

«Wiki-inventory for living heritage» (<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>) [256]. Даний проєкт «Wiki-inventory for living heritage» розроблений та реалізований Агентством культурної спадщини Фінляндії, що є експертною агенцією при Міністерстві освіти і культури Фінляндії та за участю членів фінської Wiki-спільноти в консультації з громадами спадщини. Цей проєкт дає можливість різним групам, асоціаціям та спільнотам представити та популяризувати нематеріальну культурну спадщину у дев'ятьох категоріях. Будь-яка громада може повідомити на Вікі-інвентар про явища, які вона розуміє як нематеріальну культурну спадщину, проте Національна рада старожитностей перевіряє і модерує сповіщення.

Агентство культурної спадщини Фінляндії рекомендує практики нематеріальної культурної спадщини для внесення до Національного кадастру живої спадщини, проте остаточне рішення приймає Міністерство освіти і культури Фінляндії. Елементи, занесені до національного кадастру живої спадщини, можуть бути номіновані на внесення до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Цифрова колекція містить відповідно детальний опис (текстовий контент) зображення, що описують культурні практики; бібліографія та посилання на зовнішні джерела інформації; практикування традиції; передумови та історія традиції, метадані зображення.

Отже, з вище проаналізованих двох проєктів, які реалізовані за допомогою вікі-технологій можемо зробити висновок, що Вікіпедію розглядаємо як важливий глобальний суспільно-інформаційний сервіс призначений для відображення соціальних та культурних подій як світового, так національного масштабу [191] і є особливо ефективним каналом для популяризації даних про нематеріальну культурну спадщину.

У 2011 році Республіка Польща ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, а у 2012 році функціонує портал «Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe» (https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/)

[Krajowa lista NDK/](#)), яким керує Інститут національної спадщини. На порталі можна знайти інформацію про поточні заходи, ініціативи та проєкти, пов'язані з живою нематеріальною спадщиною Республіки Польщі [234].

Важливим аспектом вебсайту є систематично поповнюваний Національний список нематеріальної культурної спадщини, який є переліком нематеріальної спадщини, що живе в Республіці Польщі. На сайті можна завантажити шаблон заявки та інструкцію, яка допоможе її скласти.

Цифрова колекція містить відповідно детальний опис практики (текстовий контент) зображення, що описують культурні практики.

На основі вище згаданих цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини у веб-інформаційному середовищі здійснено характеристику за веденими критеріями (Таб. 2.1.)

Таблиця 2.1.

Характеристика представлення нематеріальної культурної спадщини
веб-інформаційному середовищі

Країна	Назва проєкту	Присутність у соціальних мережах	Мультимедійні ресурси (зображення, аудіо, відео)	Супровідна документація	Додаткові особливості інформаційного ресурсу
Болгарія	“Living Human Treasures – Bulgaria”	-	+/-/-	Фотографії з Національного центру збирання та архівування болгарського фольклору при Інституті фольклору БАН, Національної бібліотеки “Св. Кирила і Мефодія”, Національного архіву, особистих колекцій	-
Франція	PciLab	-	+/+/+	Сукупність друкованих творів певної галузі знань, електронні ресурси бібліотечних та музейних фондів; Інтернет-ресурси	інтерактивна карта; перевагою даного проєкту є використання семантичної мережі. Дані

					структуровані у зв'язку з Вікіданями
Фінляндія	Wiki-inventory for living heritage	Facebook (1,8 тис) youtube (220 372 перегляді в, Підписалося 525 користувачів)	+ / + / +	Сукупність друкованих творів певної галузі знань; електронні ресурси архівних, бібліотечних та музейних фондів; Інтернет-ресурси; Відеозаписи веб-сайтів телепрограм та аудіо записи веб-сайтів радіопрограм	Використання проекту на основі програмного забезпечення MediaWiki
Польща	Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe	-	+ / - / -		Читальний зал — електронні видання нематеріальної культурної спадщини

Як видно з характеристики, з 4 проаналізованих цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини присутність у соціальних мережах має лише 1 інформаційний ресурс – «Wiki-inventory for living heritage». В «Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe» при описі списків нематеріальної культурної спадщини не зазначено бібліографію, але в розділі «Читальний зал» є перелік електронних видань пов'язаних з нематеріальною культурною спадщиною. В «Living Human Treasures – Bulgaria» відсутні додаткові особливості на інформаційному ресурсі.

Аналіз українського досвіду представлення цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини. Виявлення, дослідження та поширення інформації про елементи нематеріальної культурної спадщини України є ключовими для виконання зобов'язань у межах імплементації Конвенції.

Міністерство культури затвердило примірну форму облікової реєстраційної картки елемента нематеріальної культурної спадщини. Однак цього недостатньо, щоб забезпечити повноцінний облік елементів нематеріальної культурної спадщини. Потрібно розробити Методичні рекомендації з підготовки та оформлення документів щодо включення

елементів нематеріальної культурної спадщини України до списків ЮНЕСКО [233].

Важливим кроком для популяризації культурних традицій України стали два проєкти «Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України» (2018 р.) та «Автентична Україна: Нематеріальна культурна спадщина» (2019 р.), тобто збереження знань, прийомів, технік, майстерності, що є вкрай важливим для подальшого поширення та розвитку цих традицій. У межах проєкту «Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України» дослідили, відтворили та репрезентували спадок української культури – елементи, які внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини [252]. Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України має сторінку у фейсбуці <https://www.facebook.com/VirtualNKS/>.

Відомо, що місія музею полягає у збереженні та передачі знань, розширенні можливостей сприйняття культурного розмаїття та вихованні у людей поваги до нього. Головною метою віртуального музею є відтворення та представлення у сучасній та доступній формі нематеріальної культурної спадщини України, а також збільшення кількості зацікавлених осіб щодо ознайомлення з культурним надбанням нашого народу й вивчення традицій, що особливо буде сприяти формуванню єдиного культурного простору України [191].

На сайті віртуального музею (<http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua>) можна знайти та ознайомитись з елементами нематеріальної культурної спадщини, що увійшли до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, з елементами-переможцями конкурсу «Жива традиція». Експозиція музею містить величезну кількість фото- та відеоілюстрацій, для кожного елемента додано змістовну розповідь, яка висвітлює загальні характеристики елемента, розповідає про історію елемента, його носіїв, традиції, заходи для відродження, збереження та популяризації. Один із розділів музею пропонує пізнавальні розваги: пазли, кросворди, розмальовки,

які стануть у пригоді викладачам і початківцям, які цікавляться тим чи іншим напрямом народного мистецтва. Унікальність музею полягає у поєднанні наявних культурних та дослідницьких ініціатив, сприянні максимальному поширенню знань про традиційну культуру українців, створенні прецеденту для запровадження сучасного формату обліку об'єктів нематеріальної культурної спадщини за кластерною (регіональною) методологією [252].

Проект «Автентична Україна» створений на замовлення Міністерства культури України та за підтримки Google Україна. Проект «Автентична Україна: Нематеріальна культурна спадщина» (<https://authenticukraine.com.ua/intangible-heritage-of-ukraine>) є унікальним віртуальним простором, що містить колекцію автентичних аудіо та візуальних прикладів української айдентики.

Однією з цілей проекту є збереження й популяризація культурної та історичної спадщини України. Завдяки сайту «Автентична Україна» будь-який користувач, як в Україні, так і за її межами, може відкрити для себе красу та різноманітність культурної спадщини різних регіонів України.

Платформа «Автентична Україна» складається з 2 частин: «Матеріальна культурна спадщина», представлена віртуальними турами та «Нематеріальна культурна спадщина», що містить 5 розділів:

Розділ «Усні традиції й форми вираження» присвячений колисковим пісням, казкам і легендам, загадкам, колядкам, щедрівкам та багатьом іншим проявам фольклору та мови. Цей розділ охоплює історію виникнення фольклору. Тут можна дізнатися, чому народна творчість вважається «усною», а також ознайомитись з найбільш яскравими прикладами українського народного епосу.

У розділі «Виконавське мистецтво» можна знайти інформацію про українські співи, танці, народну драму та ігри.

Третій розділ присвячений звичаям, обрядам і святкуванням.

У розділі «Знання та практики, що стосуються природи і всесвіту» описуються традиції, звичаї, обряди й практики, які склали господарсько-

побутову культуру українського народу та уособлювали знання про навколишній світ.

Розділ «Традиційні ремесла» розповідає про українські ремесла і промисли, зокрема тут мова йде про гончарство, розпис, ткацтво, вишивку, різьблення, лозоплетіння, ковальство, виготовлення іграшок і писанкарство.

На сайті передбачена можливість додавати і розширювати інформаційне наповнення; тут можна знайти авторські тексти-описи, аудіо та відеоматеріали, ілюстрації, 3D-зображення і віртуальні тури. Інформація доступна українською та англійською мовами.

Важливою частиною проєкту «Автентична Україна» є освітня складова: у кінці кожного розділу є інтерактивні тести, які можуть бути використані педагогами під час навчального процесу, що робить платформу яскравим і зручним інструментом освітньої діяльності в школах і державних установах [187].

На основі вище згаданих цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини в українському веб-інформаційному середовищі здійснюємо характеристику за веденими критеріями (Таб. 2.2.)

Таблиця 2.2.

Характеристика представлення нематеріальної культурної спадщини в українському веб-інформаційному середовищі

Країна	Назва проєкту	Присутність у соціальних мережах	Мультимедійні ресурси (зображення, аудіо, відео)	Супровідна документація	Додаткові особливості інформаційного ресурсу
Україна	Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України	Facebook 985 читачів	+/-/+	Сукупність друкованих творів певної галузі знань, електронні ресурси бібліотечних та музейних фондів; Інтернет-ресурси	інтерактивна карта; розміщення пізнавальних розваг (складання пазлів, розв'язання кросворду на основі перегляду/вивчення експозицій віртуального музею).

Україна	Автентична Україна: Нематеріальна культурна спадщина	YouTube Authentic Ukraine 1,07 тис. підписників та 137 746 переглядів	+/+/+	Сукупність друкованих творів певної галузі знань, електронні ресурси бібліотечних та музейних фондів; Інтернет-ресурси	Створена за підтримки Google Україна; містить 3D Google карти; розміщення тестів як перевірки знань традицій українського народу.
---------	--	---	-------	--	---

Як видно з Таб. 2.2. цифрові колекції представлення нематеріальної культурної спадщини мають свої представництва у соціальних мережах. При описі цифрових колекцій в інформаційних ресурсах присутня бібліографія та розміщені додаткові особливості як інтерактивні карти, розміщення тестів та 3D тури.

На сучасному етапі розвитку нашої держави незворотнім є приєднання до євроінтеграційних процесів і прагнення до гідної репрезентації української культури у світовому інформаційному просторі. Створення ресурсу історичної та культурної спадщини українського народу стало одним із напрямів діяльності бібліотек, архівів, музеїв та інших інституцій, пов'язаних з національною пам'яттю, невід'ємною частиною національної бібліографії, археографії й архівознавства, музеєзнавства України в її широкому розумінні як ресурс національної документальної пам'яті. Як показало дослідження розглянутих цифрових колекцій, а саме на прикладі п'яти країн, що присвячене збереженню та популяризації нематеріальної культурної спадщини у веб-інформаційному середовищі важливе місце займає ментальне ставлення суспільства до своєї культури і цінностей, побудованих на спадку попередніх поколінь. Вважаємо, що у контексті маркетингової та комунікаційної політики є раціональним використання для популяризації нематеріальної культурної спадщини як і платформ соціальних мереж, так і засобів масової інформації, які сприятимуть зацікавленістю суспільства до об'єктів нематеріальної культурної спадщини.

Сьогодні ця масштабна робота набуває нової якості у зв'язку з входженням суспільства в цифрову еру, коли документальний ресурс і відповідний науково-довідковий апарат активно інтегрується як в український інформаційний простір, так і в світову мережу.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного дослідження встановлено, що цифрова трансформація культурної сфери зумовлює формування нових підходів до збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Конвергенція документальної та нематеріальної культурної спадщини створює підґрунтя для інтеграції традиційних бібліотечних функцій із сучасними цифровими технологіями, що забезпечує не лише фіксацію культурних практик, а й створення умов для їхнього довготривалого збереження, репрезентації та використання у науковому, освітньому й соціокультурному середовищах.

З'ясовано, що документування нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрового суспільства виходить за межі традиційного бібліографічного опису та передбачає створення комплексних цифрових об'єктів, які поєднують текстові, аудіовізуальні, мультимедійні, картографічні та метадані. Цифрові технології сприяють переходу від статичної моделі збереження культурних цінностей до динамічної моделі, орієнтованої на забезпечення відкритого доступу, інтерактивної взаємодії користувачів із культурним контентом та залучення носіїв традицій до процесів документування.

Дослідження досвіду українських бібліотек засвідчило поступове посилення їхньої ролі у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини. Сучасні бібліотеки дедалі активніше виконують функції центрів документування, цифрового архівування, популяризації та комунікації культурної спадщини. Практика діяльності українських бібліотечних установ

свідчить про використання широкого спектра інструментів, зокрема створення електронних колекцій, цифрових архівів, тематичних вебресурсів, віртуальних виставок, краєзнавчих проєктів, мультимедійних продуктів та просвітницьких ініціатив. Водночас встановлено, що подальший розвиток цього напрямку потребує удосконалення нормативно-методичного забезпечення, розроблення єдиних стандартів цифрового документування НКС, розширення міжінституційної співпраці та активнішого впровадження сучасних інформаційних технологій.

Аналіз міжнародного досвіду показав, що провідні бібліотечні інституції світу реалізують системні підходи до цифрового документування нематеріальної культурної спадщини, поєднуючи технологічні, організаційні та соціокультурні компоненти. Репрезентативні кейси Німецької національної бібліотеки, Гонконгської публічної бібліотеки, Національної бібліотеки Австралії, Національної бібліотеки Шрі-Ланки та бібліотечних ініціатив Колумбії демонструють ефективність використання інтегрованих цифрових платформ, відкритих баз даних, мультимедійних колекцій, стандартизованих метаданих, принципів FAIR і CARE, а також практик залучення місцевих громад і носіїв традицій до процесів збереження НКС. Встановлено, що міжнародний досвід характеризується переходом від моделі інституційного зберігання до моделі спільного творення та використання культурних знань.

Проведений аналіз цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини в європейських та українських вебінформаційних середовищах засвідчив, що сучасні інформаційні ресурси дедалі частіше ґрунтуються на принципах відкритості, інтерактивності, мультимедійності та мережевої взаємодії. Найбільш ефективними виявилися ресурси, які поєднують текстовий опис елементів НКС із фото-, аудіо- та відеоматеріалами, інтерактивними картами, можливостями пошуку, засобами візуалізації даних, освітніми компонентами та інтеграцією із соціальними мережами. Особливу увагу приділено використанню вікітехнологій, семантичних мереж і

технологій відкритих даних як перспективних інструментів забезпечення широкого суспільного доступу до культурної інформації.

Встановлено, що рівень суспільної зацікавленості цифровими ресурсами нематеріальної культурної спадщини значною мірою залежить від ефективності комунікаційної політики, рівня популяризації культурного контенту, використання соціальних медіа, а також від суспільно значущих подій, які актуалізують питання культурної ідентичності. Зокрема, повномасштабна російська агресія проти України сприяла зростанню суспільного та міжнародного інтересу до української нематеріальної культурної спадщини як важливого чинника національної ідентичності та культурної стійкості.

Отже, міжнародний та український досвід переконливо свідчить, що цифрові ресурси та бібліотечно-інформаційні технології є одним із ключових інструментів забезпечення збереження, передачі, популяризації та актуалізації нематеріальної культурної спадщини в сучасному інформаційному суспільстві. Подальший розвиток цього напрямку в Україні має ґрунтуватися на впровадженні міжнародних стандартів цифрового документування, розвитку інтегрованих цифрових платформ, розширенні міжінституційної взаємодії та активному залученні громад-носіїв до процесів формування цифрової культурної пам'яті.

РОЗДІЛ 3

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

3.1. Бібліотеки як інституції цифрового збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини

Культурна спадщина охоплює матеріальні та нематеріальні аспекти людської історії та творчості, починаючи від стародавніх артефактів та творів мистецтва до традиційних знань та практик, які передаються з покоління в покоління.

У світі, що стає все більш цифровим, збереження культурної спадщини набуло нового значення, а бібліотеки відіграють ключову роль у захисті та популяризації цих безцінних скарбів. Долаючи цифрові рубежі, бібліотеки залишаються непохитними у своїй відданості збереженню культурної спадщини. Завдяки ініціативам з оцифрування, партнерству та етичним міркуванням, вони адаптують свою місію до вимог цифрової епохи.

Відтак у цьому постійно мінливому ландшафті бібліотеки виступають стійкими хранителями нашої спільної історії, гарантуючи, що багата людська культура збережеться в цифрових архівах для майбутніх поколінь.

Важливим кроком щодо збереження спадщини в нашій країні стало впровадження електронних реєстрів, що забезпечує сучасну цифрову фіксацію та облік елементів НКС.

У 2023 р., на виконання пункту 14 резолюції Прем'єр-міністра від 10 червня 2021 р., було розпочато розробку програмного забезпечення для «Державного реєстру нерухомих пам'яток України» – системи електронного обліку об'єктів культурної спадщини [177].

27 березня 2023 р. у рамках міжнародної технічної допомоги проекту ТАРАС укладено договір з ТОВ «ДЕВ ХАБ КОНСАЛТІНГ» (разом з Фондом

Євразія) щодо створення інформаційно-комунікаційної системи – так званої «єПам’ятки» [38].

Станом на 31 грудня 2022 р. в облік було включено 144 643 об’єкти, а на час впровадження – понад 100 000 об’єктів вже було введено в систему: архітектурних, археологічних, історичних, монументальних, науково-технічних, ландшафтних та садово-паркових [177].

Переваги впровадження «єПам’ятки»: централізація даних про всі пам’ятки, включно з тими, що на окупованих територіях; документальна історія об’єкта, в якій зберігаються дані про зміни назви, власників, проведені реставрації тощо; цифрові обмежувальні матеріали: охоронні зони, історичні ареали, що формуються на основі геопросторових даних; інтероперабельність з іншими державними системами: містобудівний кадастр, «Dream» (екосистема для підзвітного управління відбудовою), ДЕССБ (Єдина державна електронна система в сфері будівництва), земельним кадастром, національною інфраструктурою геоданих, реєстром пошкодженого майна тощо; управління дозволами в онлайн-режимі, що сприяє зменшенню корупційних ризиків при відбудові в історичних ареалах.

Станом на 2024 р., система введена в дослідну експлуатацію і працює за участю обласних уповноважених органів та фахівців МКІП [177].

У серпні 2023 р. було затверджено Порядок ведення Національного переліку елементів НКС, який регулює механізми включення, розширення географічного охоплення елементів НКС, а також умови їх виключення (зокрема у випадку, якщо елементи можуть завдати шкоди або порушують авторське право) [133].

Хоча у тексті Порядку прямо не згадується електронна система, документ створює правову базу для цифрової фіксації даних, особливо це стосується територій, які можуть бути розширені чи змінені, а також участі громад у процесі обліку й узгодження через Експертну раду МКІП [133].

Крім того, Оперативні настанови (Operational Directives) до Конвенції ЮНЕСКО 2003 р. з 2022 р. наголошують, що бібліотеки мають відігравати

ключову роль у поширенні інформації про елементи спадщини. У Главі IV, розділі IV.1.3 International level (Міжнародний рівень) Оперативних настанов чітко зазначено, що Комітет заохочує і підтримує широке поширення списків спадщини (зокрема, Списку нематеріальної культурної спадщини людства та Списку спадщини, що потребує негайного збереження) через формальні та неформальні канали, зокрема через: школи, спільноти, музеї, архіви, бібліотеки і подібні установи. Це пряме згадування бібліотек як однієї з ключових інституцій, через які можна ефективно доносити до суспільства інформацію про нематеріальну культурну спадщину [235].

Крім цього, у розділі IV.1.2 Local and national levels перелічено, що держави-учасниці мають вживати всіх належних засобів для інформування населення, зокрема шляхом: підтримки медіакампаній, трансляцій спадщини через всі форми ЗМІ; організації симпозіумів, семінарів, виставок, фестивалів, конкурсів (у тому числі з тематики спадщини); поширення тематичних досліджень, польових опитувань і матеріалів; публікації та розповсюдження діалогових і навчальних матеріалів (книги, відео, брошури тощо) [188].

Це створює основу для бібліотек як центрів освітніх ініціатив, які використовують різноманітні формати – від друкованих видань до мультимедіа та цифрових ресурсів.

Незважаючи на те, що термін «цифровізація» може не бути прямо сформульованим у цих пунктах, очевидно, що в настановах наголошується на: використанні різних форм ЗМІ; поширенні матеріалів, які легко відтворюються і перекладаються локально (згідно з розділом IV.1.3); цифрових платформах та мультимедіа, які дозволяють ефективно популяризувати елементи спадщини, особливо через бібліотеки.

Отже, бібліотеки згадуються серед установ, які мають допомагати у поширенні інформування про спадщину; освітні та інформаційні програми, зокрема цифрові, мультимедіа, видання, матеріали – чітко вказані як способи підвищення обізнаності.

Хоча цифрові ресурси сформульовано не прямо, інструкції заохочують поширення контенту через різні засоби, включаючи ті, що легко відтворюються, перекладаються і доступні (що актуально для цифровізації в бібліотеках). Це підкреслює, що ЮНЕСКО визнає і підтримує можливості бібліотек як важливих інструментів у збереженні та поширенні нематеріальної культурної спадщини.

Загалом сучасні інформаційні технології суттєво змінюють принципи організації бібліотечного простору, роблячи з бібліотек цифрові осередки. На сьогодні в Україні реалізовано такі ініціативи, як: Співпраця Міністерства цифрової трансформації України та ВГО «Українська бібліотечна асоціація» у рамках національного проєкту «Дія. Цифрова освіта», Проєкти «Цифровізація бібліотек» і «Розвиток спроможності бібліотек – Хаби цифрової освіти».

Бібліотечні проєкти зосереджуються на: оцифруванні документальної спадщини, цифровізації процесів обслуговування, створенні нових типів бібліотек – цифрових, електронних, віртуальних. Перехід до таких форматів особливо активізувався під час пандемії COVID-19 та масштабного російського вторгнення.

Також бібліотеки очолюють зусилля з оцифрування для захисту крихких або рідкісних матеріалів та розширення доступу поза межами фізичних обмежень. Перетворюючи фізичні артефакти, рукописи, твори мистецтва, фотографії та інші історичні матеріали в цифрові формати, бібліотеки покращують глобальну доступність, зберігаючи оригінали від псування.

Оцифровка та цифрова репатріація захищає автентичні матеріали, адже шляхом сканування, оцифровки документів та записів бібліотеки зберігають їх від фізичного руйнування, втрати через фактори навколишнього середовища, стихійні лиха чи людські конфлікти.

Оцифровуючи ці культурні скарби, бібліотеки забезпечують доступ до них, їх вивчення та оцінку людьми в усьому світі, незалежно від фізичного місцезнаходження.

Бібліотеки відіграють життєво важливу роль у захисті нематеріальної культурної спадщини, такої як традиційні мови, усна історія, фольклор та виконавське мистецтво. Документуючи та оцифровуючи ці культурні вираження, бібліотеки допомагають забезпечити, щоб вони не були втрачені з часом і могли бути передані майбутнім поколінням. Ці зусилля щодо збереження особливо важливі для мов та традицій, які перебувають під загрозою зникнення через глобалізацію, урбанізацію та культурну асиміляцію.

Для цього бібліотеки також тісно співпрацюють зі спільнотами та корінними народами з врахуванням мовних/культурних особливостей: бібліотеки дотримуються протоколу та принципів спільнот (наприклад, UNDRIP) для етичного доступу до культурної спадщини. Важливим здобутком стала цифрова репатріація, коли бібліотеки повертають цифрові копії матеріалів автохтонним спільнотам, які їх створили [215].

Також бібліотеки розширюють доступ до матеріалів культурної спадщини, роблячи їх доступними онлайн для світової аудиторії. Оцифровані матеріали стають доступними онлайн, підвищуючи впізнаваність спадщини далеко за межами локальних спільнот.

Бібліотеки надають платформу для людей, щоб досліджувати, відкривати та взаємодіяти з ресурсами культурної спадщини, не виходячи з дому. Ця підвищена доступність сприяє міжкультурному взаєморозумінню, заохочує розуміння різноманітних культурних традицій та збагачує колективні знання людства.

Демократизація знань – це ще один аспект цифрової ери, якому активно сприяють бібліотеки. Цифрові архіви долають географічні кордони, дозволяючи користувачам з різних куточків земної кулі досліджувати та взаємодіяти з матеріалами культурної спадщини. Така глобальна доступність

сприяє більш інклюзивному та взаємопов'язаному суспільству, в якому люди можуть зв'язуватися зі своєю спадщиною незалежно від фізичного місцезнаходження.

Також бібліотеки слугують безцінними ресурсами для дослідників, науковців та викладачів, зацікавлених у вивченні та збереженні культурної спадщини. Надаючи доступ до оцифрованих колекцій, архівних матеріалів, наукових статей та дослідницьких баз даних, бібліотеки підтримують міждисциплінарні дослідження та співпрацю. Науковці можуть досліджувати першоджерела, аналізувати історичні тенденції та відкривати нові уявлення про багатство та різноманітність людської культури за допомогою ресурсів цифрових бібліотек.

Завдяки проєктам з оцифрування, ініціативам усної історії та кампаніям з цифрового оповідання, бібліотеки надають платформи для членів громад, щоб вони могли внести свої знання, спогади та культурні традиції до колективного архіву культурної спадщини. Такий низовий підхід до збереження культурної спадщини сприяє почуттю гордості та відповідальності в громадах і гарантує, що їхні голоси будуть почуті та збережені для майбутніх поколінь [248].

Загалом вчені наголошують, що бібліотеки виступають посередниками між носіями НКС та технологіями: курують дані, забезпечують довготривале збереження, формують політики доступу й етики, організовують «живі колекції» (воркшопи, «людські бібліотеки») з 3D-супроводом. Вони пропонують базовий робочий процес для бібліотек щодо збереження НКС: план етики та згод → мультимодальне захоплення → семантичне описування → публікація у відкритих форматах (OBJ/GLTF/PLY + метадані) → збереження та періодична заміна носіїв [242], а також, у разі потреби – міграція даних.

Варто звернути увагу на цифрові проєкти, які застосовуються для збереження НКС: 3D-сканування, 3D-моделювання, VR, AR та систем захоплення руху. Вони активно використовуються для документування,

реконструкції, візуалізації і передачі культурних практик: танців, ремесел, архітектурних знань, усних традицій тощо [242].

VR-системи відтворюють процеси створення артефактів, як-от: традиційний розпис, і дослідження показують, що очікувані переваги та соціальна підтримка значною мірою впливають на готовність користувачів приймати VR для збереження культури [242].

Наприклад, VR-досвід був використаний для збереження традиційного індійського мистецтва «Aipan» (штат Уттаракханд). Це включало етапи етнографічного дослідження, інтерв'ю з майстрами, закладені в прототип, що відображає потенціал VR у проєктах НКС [194]. Цей підхід не лише сприяє збереженню традиційного мистецтва, але й відкриває нові можливості для його популяризації серед молодого покоління та ширшої аудиторії через інтерактивні технології [194].

Проєкт Virtual Ganjali Khan (Іран) використав 3D-сканування і VR для документування величезного історичного комплексу. Цей приклад демонструє, як VR допомагає не лише зберегти форму об'єкта, а й забезпечити доступ до нього для науковців і широкої аудиторії [192].

Також розвиваються корисні цифрові бібліотеки та фреймворки для VR, AR, 3D-моделювання. Наприклад, Open-source для обробки та створення 3D-контенту: Point Cloud Library (PCL) – бібліотека для обробки тривимірних хмар точок: фільтрація, реконструкція поверхонь, сегментація, реєстрація моделей. Ліцензія BSD, C++ [236]; MeshLab – безкоштовне open-source рішення для редагування, очищення, обробки mesh-моделей. Ідеально підходить для очищення і підготовки 3D-сканів культурних об'єктів [232].

Для спеціалізованих досліджень і інтерактивності використовують: Resurrect3D – платформу для візуалізації культурних артефактів із можливістю створювати інтерактивні історії, додавати анотації, та розширювати інструментарій через програмні API [238]; Tirtha – веб-платформу, що дозволяє збирати фотографії через краудсорсинг і формувати 3D-моделі за допомогою Structure-from-Motion та Multi-View Stereo. Добре

підходить у контексті обмежених ресурсів або громадських ініціатив [241] Augmenting Heritage – open-source AR-додаток для мобільних пристроїв, що дозволяє переглядати музейні артефакти через веб, без необхідності встановлення окремих додатків. Підходить для доступного візуального представлення культурної спадщини [210].

Також цифрова трансформація виходить за рамки перетворення фізичних артефактів; вона охоплює збереження матеріалів, які характеризують сучасну культуру, але вже створені в цифровому форматі. Адже вебсайти, блоги, контент соціальних мереж та цифрове мистецтво стали невід’ємними компонентами сучасного культурного ландшафту. На відміну від своїх фізичних аналогів, ці матеріали за своєю суттю є ефемерними, що вимагає інноваційних стратегій збереження, щоб забезпечити їхнє виживання для майбутніх поколінь. Бібліотеки знаходяться на передовій розробки методологій для фіксації, зберігання та забезпечення доступу до цих динамічних і часто швидкоплинних цифрових артефактів.

Наприклад, Internet Archive за допомогою Wayback Machine автоматично зберігає вебсторінки, а проєкт Archive-It дозволяє бібліотекам та архівам створювати тематичні архіви в інтернеті. А для забезпечення стійкого доступу до народжених-у-цифрі мистецьких ресурсів Internet Archive об’єднується з артконсорціумами для спільного збереження і надання доступу до такого контенту [218].

LOCKSS (Lots of Copies Keep Stuff Safe) використовує концепцію розподіленого зберігання: багато копій даних, що зберігаються у різних бібліотеках, забезпечують цілісність та захист від втрат або цензури [226].

Дослідниками також виокремлено п’ять стійких технологічних кластерів, що використовуються для цифрового збереження нематеріальної культурної спадщини: фотограмметрію та лазерне сканування (для фіксації сцен і просторів побутування культурних практик); 3D-анімацію та volumetric capture (для документування рухів, танців і ремісничих процесів); технології віртуальної, доповненої та змішаної реальності (VR/AR/MR) (для

відтворення культурного контексту та навчання); 3D-GIS і просторові цифрові двійники (digital twins) (для геопросторової прив'язки об'єктів і культурних маршрутів); 3D-друк (для створення дидактичних копій традиційних інструментів і забезпечення тактильного доступу). При цьому дослідники наголошують, що під час цифрового документування НКС особливого значення набуває моделювання її процесуального характеру. Саме тому тривимірні геометричні моделі доцільно доповнювати мультимодальними інформаційними шарами — аудіо- та відеоматеріалами, сенсорними даними, сценаріями виконання традиційних практик, а також усними свідченнями й історіями їхніх носіїв [242].

Окремої уваги заслуговує концепція розширеної реальності (Extended Reality, XR), яка є інтегрованим поняттям і охоплює технології віртуальної (Virtual Reality, VR), доповненої (Augmented Reality, AR) та змішаної реальності (Mixed Reality, MR). На відміну від окремого використання VR, AR чи MR, технології XR забезпечують комплексне інтерактивне цифрове середовище, у якому фізичний і віртуальний простори взаємодіють у режимі реального часу. Хоча у сфері документування, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини України застосування XR-рішень поки що залишається обмеженим, світова практика демонструє їх значний потенціал для створення інтерактивних культурно-освітніх середовищ, що поєднують цифрові моделі, аудіовізуальний контент, просторову візуалізацію та взаємодію користувача з елементами нематеріальної культурної спадщини.

В Україні цифрові архіви нині активно розвиваються. Дослідники наголошують, що цифрові архіви є платформами, які забезпечують доступ до різноманітних архівних електронних ресурсів в інформаційному просторі, включаючи фонди фотографій, документів і мультимедіа. Попри це, галузь стикається зі значними викликами: недостатнє фінансування, застаріла технічна інфраструктура, низька цифрова компетентність персоналу, а також кібер-уразливість даних [67].

Окрім технологічних підходів, у нашій країні втілюються мистецько-документальні проекти на стику культури й збереження пам'яті. Так, Pixelated Realities, наприклад, створює 3D-моделі архітектури, музейних колекцій і навіть зруйнованих об'єктів війни для цифрового Музею Української перемоги, використовуючи 3D-сканування та збереження в хмарі [20].

Отже, сучасне розуміння культурної спадщини охоплює як матеріальні, так і нематеріальні її прояви, що потребують нових підходів до збереження, особливо в умовах цифрової трансформації суспільства. У цьому контексті бібліотеки постають ключовими інституціями, які забезпечують не лише збереження, а й активну популяризацію культурної спадщини шляхом її оцифрування, систематизації та відкритого доступу.

Дослідження засвідчує, що впровадження електронних реєстрів і цифрових систем обліку культурних об'єктів, зокрема таких як «єПам'ятка», є важливим етапом формування сучасної інфраструктури охорони культурної спадщини в Україні. Подібні ініціативи забезпечують централізацію даних, прозорість управління, інтеграцію з іншими державними інформаційними системами та зменшення корупційних ризиків у сфері охорони пам'яток.

Нормативно-правова база та міжнародні рекомендації ЮНЕСКО підтверджують значущу роль бібліотек як посередників у поширенні інформації про нематеріальну культурну спадщину, а також як центрів освітньої, культурної та комунікаційної діяльності. Хоча поняття цифровізації не завжди прямо фіксується в документах, зміст настанов однозначно передбачає використання сучасних медіа та цифрових каналів для популяризації культурних цінностей.

У сучасних умовах бібліотеки трансформуються у багатофункціональні цифрові хаби, що забезпечують доступ до знань незалежно від географічних чи соціальних обмежень. Вони активно впроваджують технології оцифрування, VR/AR-рішень, 3D-моделювання, цифрових архівів і хмарних платформ, що дозволяє не лише зберігати культурні об'єкти, а й відтворювати їх у нових інтерактивних форматах.

Особливого значення набуває збереження нематеріальної культурної спадщини, яка потребує документування процесів, практик і живих традицій. У цьому процесі бібліотеки виступають не лише архіваторами, а й активними учасниками створення «живих колекцій», залучаючи громади, носіїв традицій та науковців до спільного формування культурної пам'яті.

Таким чином, цифрова трансформація бібліотек і впровадження інноваційних технологій у сфері культурної спадщини сприяють її довготривалому збереженню, глобальній доступності та демократизації знань, забезпечуючи передачу культурних цінностей майбутнім поколінням у нових, адаптованих до цифрової епохи формах.

Розглянуті міжнародні підходи та практики формують основу для аналізу українського досвіду впровадження цифрових ресурсів і технологій у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини.

3.2. Удосконалення бібліотечної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифровізації

Хоча бібліотеки досягли значних успіхів у збереженні культурної спадщини, вони також стикаються з численними викликами. Перехід до цифрового світу не позбавлений труднощів.

Дослідники наголошують на низці негативних моментів, серед яких: цифровий розрив, брак техніки (комп'ютери, пристрої для оцифрування), недостатність кваліфікованих кадрів, здатних працювати у віртуальному просторі, необхідність навчання й перепідготовки фахівців [102].

За словами Дж. Мартіна та Р. Стівенса, однією з головних проблем є забезпечення належного фінансування проєктів зі збереження. Адже багато бібліотек мають обмежені бюджети, що обмежує їхню здатність інвестувати в нові технології та здійснювати масштабні зусилля зі збереження [228]. Незважаючи на ці виклики, бібліотеки продовжують знаходити інноваційні способи виконання своїх функцій збереження.

Удосконалення бібліотечної діяльності у сфері збереження НКС в умовах цифровізації передбачає кілька взаємопов'язаних напрямів.

По-перше, оцифрування, яке включає використання хмарних сервісів, створення цифрових колекцій та представлення матеріалів у веб-середовищі.

Використання хмарних сервісів забезпечує довготривале зберігання, архівування цифрових ресурсів та зручний доступ у будь-який час із будь-якого пристрою [180]. Створення структурованих цифрових колекцій, зокрема присвячених нематеріальній культурній спадщині, дозволяє представити традиції, фольклор, ремесла та інші елементи через веб-інтерфейси вітчизняного та європейського рівня [14].

Крім того, забезпечення довгострокової доступності цифрових архівів вимагає ретельного планування для вирішення таких проблем, як застаріння формату, програмна залежність та знос апаратного забезпечення. Спільні зусилля бібліотек, культурних установ, урядів та технологічних компаній стають першочерговими у подоланні цих викликів. Стандартизовані метадані, спільні репозиторії та встановлення найкращих практик цифрового збереження є важливими компонентами цього спільного підходу.

Ілюстрацією проблем синергії ІТ та бібліотек є дослідження Ресурсного центру ГУРТ, яке вивчало потреби українських публічних бібліотек у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) протягом 14–30 листопада 2018 р. (<https://digi.gurt.org.ua/analysis>).

Показовими щодо перешкод цифровізації стали відповіді на запитання «Що заважає бібліотеці повною мірою використовувати доступні засоби ІКТ?»: брак фінансових ресурсів – 493 відповіді; брак знань щодо інновацій у сфері ІКТ – 315; відсутність цілісного бачення потреб бібліотеки в ІКТ – 197; ми вже використовуємо всі доступні ІКТ – 27; недовіра до програмних сервісів і продуктів – 23; інше – 21 (<https://digi.gurt.org.ua/analysis>).

Хоча дослідження охоплювало саме бібліотеки, його результати відображають загальні тенденції у секторі культурної спадщини: складнощі впровадження закордонних програмних продуктів, їх локалізації та

підтримки; недовіра до вітчизняних ІТ-рішень, навіть тих, що вже перевірені на практиці; інерція у сприйнятті та формуванні запиту на нові технології; ментальна, кадрова та технічна неготовність установ пам'яті впроваджувати сучасні рішення.

Це гальмує розвиток ІТ у бібліотеках та музеях. Наприклад, у 2018 р. в рамках проєктів за підтримки Українського культурного фонду було розроблено комплексне рішення для цифрових колекцій: воно об'єднує історико-культурні зібрання, 3D-моделі об'єктів та віртуальні 3D-тури відповідними фізичними експозиціями. Таке рішення могло б стати типовим для музеїв і бібліотек, сприяючи масовому наповненню цифрового простору вітчизняним контентом. Проте навіть технічно підготовлені установи часто не отримують підтримки з боку керівництва, що гальмує впровадження передового досвіду. Основні виклики – це: масштабування та типізація перевірених ІТ-рішень для наслідування; створення системи перехресного обміну знаннями між ІТ та культурною сферою; впровадження фундаментальних знань з оцифрування у навчальні процеси бібліотечних та культурних закладів різних рівнів. Вирішення цих проблем є ключовим для розвитку цифрових бібліотек та збереження культурної спадщини України [5].

Крім того, ландшафт цифрового збереження викликає етичні міркування, включаючи авторське право, конфіденційність та культурну чутливість. Знаходження балансу між поширенням знань та захистом індивідуальних і культурних прав ставить перед бібліотеками складне друге завдання, яке вони повинні сумлінно вирішувати.

По-друге, застосування сучасних технологій (AI, VR, блокчейн, 3D-відео), що забезпечують аналітику, реконструкцію втрачених елементів, інтерактивність та захист авторських прав.

Застосування штучного інтелекту для аналізу, класифікації, реконструкції пошкоджених фрагментів, наприклад, музичних матеріалів, а

також створення інтерактивних платформ – актуальна ціль для збереження нематеріальної спадщини.

Так, віртуальна реальність (VR) дозволяє створювати повне занурення у традиції та обряди. Наприклад, користувач може відчувати себе учасником весільного ритуалу, народного свята чи майстер-класу з ремесла, навіть перебуваючи за тисячі кілометрів. Доповнена реальність (AR) робить можливим інтерактивне вивчення спадщини у музеях, бібліотеках чи освітніх програмах. Наприклад, навести смартфон на вишиванку – і побачити її візерунки «оживленими» з поясненням символіки; або відсканувати музичний інструмент і почути його автентичне звучання.

VR та AR також допомагають передати знання від майстрів молодшому поколінню, коли пряма передача вже ускладнена. Це особливо важливо для зникаючих традицій, мов і пісень.

Блокчейн дозволяє створювати незмінний запис про те, хто є носієм традиції, автором музичного твору, виконавцем пісні чи майстром ремесла. Це важливо, щоб уникнути «привласнення» культурної спадщини іншими країнами чи комерційними структурами. Інформація у блокчейні не може бути підроблена, тому записи про обряди, музичні записи чи цифрові 3D-моделі будуть мати підтверджену автентичність. Блокчейн-технології (зокрема NFT) можуть допомогти носіям НКС отримувати винагороду за використання їхніх творів чи знань у комерційних продуктах (наприклад, використання народних мотивів у сучасній музиці чи моді).

Перспективами використання 3D-відео є захоплення руху, об'ємне відео, онтології дій. Для міжоперабельності доцільна комбінація CIDOC CRM/LIDO з доменною онтологією НКС; застосування FAIR-принципів, ідентифікаторів, IIIF для візуальних ресурсів та моделі прав (відкриті/обмежені) [242].

Отже, поєднання цифрових технологій відкриває новий етап у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини: VR/AR роблять її живою, доступною і привабливою для молоді та міжнародної

спільноти; блокчейн гарантує захист прав, автентичність і справедливе визнання носіїв традицій. Майбутнє НКС – це симбіоз технологій та культурної ідентичності, де цифрові інструменти стають не заміною, а продовженням традицій.

По-третє, інтеграцію ресурсів у освітні платформи та забезпечення дистанційного доступу до них. Електронні системи, які об'єднують ресурси про нематеріальну спадщину, підвищують поширеність, пошук та якість інформаційних послуг, зокрема для людей з особливими потребами. Приклад Національної історичної бібліотеки України (НІБУ) [115]. Так, стратегічні пріоритети Національної бібліотеки України до 2025 року включають розвиток інтегрованих електронних ресурсів, доступність до фондів, захист документальної пам'яті та підтримку користувачів з особливими потребами.

Соціальні мережі та медіа слугують потужним каналом для популяризації спадщини і формування суспільної зацікавленості до її вивчення [14].

По-четверте, кооперацію бібліотек та культурних інституцій, яка передбачає спільний обмін матеріалами, проведення оцифрування та спільне формування ресурсів нематеріальної культурної спадщини. Важливою є інтеграція бібліотек у міжнародні та національні програми охорони НКС, що підсилить їхню роль у формуванні культурної пам'яті та ідентичності спільнот [166].

Налагодження співпраці для обмінів ресурсами, спільного оцифрування та розробки цифрових депозитаріїв – необхідне для захисту нематеріальної культурної спадщини, подолання браку обладнання, фахівців та фінансування [179].

Також сюди можна віднести співпрацю з носіями традицій, зокрема для розробки адекватної класифікації та опису [230]. Аналітичні дослідження описують еволюцію ролі бібліотек і архівів у цій сфері. Вони підкреслюють, що такі установи мають перейти від простого збереження до активного залучення спільнот, використання ІКТ, формування участі громади,

організацію виставок, лекцій, освітніх заходів, щоб підсилювати роль НКС як живої традиції – не лише як документів [102].

Дослідники пропонують використовувати валідовані метрики передачі знань/навичок; інтегрувати освітні тести, спостереження за практиками, опитування носіїв і відвідувачів VR-експозицій. Адже технології для НКС є ефективними лише в парі з наративно-семантичними та участю спільнот. Тому інституціям варто впроваджувати етичні протоколи зі згодою носіїв; поєднувати 3D із аудіо/відео/текстовими шарами; використовувати відкриті формати й онтології; планувати довготривале збереження; спільно з громадами створювати навчальні VR/AR-сценарії з вимірюваним результатом [242].

По-п'яте, розробку нормативів і стратегій, що охоплює удосконалення законодавчої бази, впровадження стандартів та поступове забезпечення довготривалого цифрового збереження культурних ресурсів. Важлива складова – нормативно-правова база і стратегічне планування для довгострокового цифрового збереження й інтеграції новітніх стандартів обміну інформацією.

Насамперед варто звернути увагу, що дослідники наголошують на прогалинах в дослідженнях НСК. Наукова сфера бібліотекознавства та документалістики (Library and Information Science, LIS) традиційно орієнтувалася на збереження матеріального культурного надбання – книжок, рукописів, артефактів тощо. Однак дослідження інтелектуальної складової (індо – *immaterial*) майже не проводилося. Водночас зростає значущість НКС, а відповідно – усвідомлення важливості її збереження – гастрономії, ремесел, традицій, які передаються усно чи через дії. Вчені пропонують кілька пріоритетних дослідницьких напрямів для бібліотечної і інформаційної діяльності, серед яких: роль матеріальної культури в передачі нематеріальної спадщини – як об'єкти, зберігаючи історію, допомагають передавати нематеріальне знання; матеріальні фонди як інструменти передачі нематеріальної культури, що включає аналіз того, як бібліотечні та архівні

колекції можуть підтримувати традиції, практики, знання спільнот; оцінка ризиків для нематеріальної спадщини, що передбачає розробку методик оцінювання загроз (наприклад, забуття, відсутність документування) і планів з їх запобігання; створення каталогів та бібліографій матеріалів, які підтримують нематеріальну культуру, тобто сприяють її фіксації й передачі; аналіз впливу політики та організаційних аспектів, що акцентує на впливі законодавства (авторське право), фінансової підтримки, структури інституцій пам'яті на збереження нематеріального культурного спадку [230].

Отже, ефективне збереження НКС у цифровому середовищі потребує комплексного підходу, що поєднує технологічні інновації, нормативно-правові механізми, міжінституційні партнерства та активну участь спільнот. Такий підхід сприятиме не лише збереженню культурної пам'яті, а й інтеграції українського культурного контенту у глобальний цифровий простір.

Дослідження напрямів удосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини дозволяють констатувати, що ефективна цифрова трансформація бібліотек неможлива без впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Серед них особливе місце займають хмарні сервіси, які забезпечують гнучкість, масштабованість та підвищений рівень доступності бібліотечно-інформаційних ресурсів. У зв'язку з цим доцільним є звернення до детального розгляду хмарних технологій у контексті їх нормативно-правового забезпечення та практичного використання в бібліотечній діяльності.

3.3. Хмарні сервіси як інструмент цифрової трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини

Тенденції стрімкого розвитку цифрового суспільства, покращення доступу до інформаційних ресурсів для користувачів, забезпечення зручності обробки, зберігання даних та низка інших бібліотечних технологій, потребують впровадження сервісних інструментів у діяльність бібліотек. Таким рішенням для бібліотек у цифрову епоху стали хмарні сервіси. Хмарні технології посідають чільне місце серед ІТ-інновацій, набувають популярності й потребують вдосконалення нормативно-правової бази щодо розміщення, зберігання та захисту інформації. Нагальним питанням у сучасному інформаційному світі є захист даних у хмарних сервісах. Користувачі зберігають персональні дані на серверах хмарних провайдерів, тому важливим є забезпечити їх надійний захист. Захист від кібератак є однією з найбільших актуальних і важливих проблем у сучасному світі. Вочевидь обґрунтування нормативно-правових аспектів у діяльності бібліотечних організацій є актуальним.

Висвітлення питань проблематики у царині нормативно-правового регулювання бібліотечної діяльності, цифровізації бібліотек присвячено низку наукових праць вчених-бібліотекознавців: Л. Прокопенко [148], Н. Ковальчук [76], нормативно-правовому забезпеченню процесу цифровізації документів присвячено праці Д. Василенко, Л. Бутко [16], О. Василенко, Р. Поліщук [17], Л. Левченко, Л. Попова, А. Хромов [97], Я. Мартиненко [104]. Плеяда українських дослідників, які займалися вивченням використання хмарних сервісів, їх ключових принципів, доступність, переваги та підходи до безпеки даних, як-от: М. Олексин, Н. Кунанець, Р. Білоусова [119], І. Лобузін [99], О. Сокур, [164], А. Ржеуський, Н. Кунанець, В. Пасічник [151], С. Орехова, Н. Линська, [120], К. Бережна [8]. Українські дослідники М. Олексин, Н. Кунанець, Р. Білоусова

[119] у праці розглядають основні концепції хмарних сервісів, обґрунтовують їхнє значення для бібліотек та окреслюють переваги перед традиційними методами зберігання даних, І. Лобузін у дисертаційному дослідженні «Цифрові колекції наукової бібліотеки: організація інформаційних ресурсів та мережевої комунікації» [99] розглянув широкий спектр питань, які стосуються впровадження цифрових проєктів. Автор зазначає, що в Україні розгорнуто декілька цифрових проєктів національними бібліотеками й інформаційними центрами: електронна бібліотека «Культура України» (Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого), полідокументна колекція «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини» та електронна бібліотека «Україніка» (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), оцифровуються колишні фонди «Оссолінеуму» (Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника) та ін. У роботі обґрунтовано оптимальну структуру технологічної інфраструктури цифрового комплексу наукової бібліотеки, яка базується на взаємодії різних модулів, як: створення копій, зберігання, опису, обліку. Праці О. Сокур [164] присвячені дослідженню аспектів ефективної взаємодії бібліотек наукових установ НАН України у контексті науково-організаційного забезпечення, тенденцій та перспектив процесів формування бібліотечно-інформаційних ресурсів для інтеграції вітчизняного інформаційного простору у світовий. Вітчизняні фахівці-бібліотекознавці А. Ржеуський, Н. Кунанець, В. Пасічник у своїй роботі окреслюють та обґрунтовують переваги хмарних технологій, детально описують їх унікальність та використання у бібліотеках. Як зазначають науковці А. Ржеуський, Н. Кунанець, В. Пасічник вдалим рішенням для бібліотек є впровадження хмарних технологій у роботі бібліотек, оскільки вони наділені безліччю переваг, зокрема: застосування хмарних технологій – унікальна можливість для вдосконалення роботи бібліотек, які не мають можливості у придбанні та адмініструванні власних сховищ даних; економія коштів; можливість зберігати значні обсяги інформації на «хмарах»; зберігання документів у різних форматах тощо.

[151]. С. Орехова, Н. Линська у науковій розвідці проаналізували використання сучасних хмарних технологій у практичну діяльність бібліотек. Розкрито питання, що безпосередньо стосуються можливостей впровадження хмарних технологій у бібліотечні процеси, зокрема у документаційний обіг в інституціях [120].

К. Бережна у публікації «Використання хмарних сервісів публічними бібліотеками України» розглянула можливості хмарних сервісів. У статті висвітлено переваги та перспективи у їх впровадженні для публічних бібліотек. Хмарний сервіс – це «веб-орієнтоване програмне забезпечення, програма, що працює в рамках веб-браузера без інсталяції на комп'ютер користувача» [8]. Хмарні сервіси представлені як у вигляді повноцінних додатків і платформ для розробки до серверів, також як системи зберігання й віртуальних робочих місць. Дослідниця окреслює та обґрунтовує переваги сервісів, які полягають у такому: по-перше, зникає необхідність установки програмного забезпечення на робочих місцях користувачів (відповідно, це відбувається через браузер); по-друге, скорочення витрат на розгортання системи, технічну підтримку; по-третє, швидкість впровадження та зрозумілий інтерфейс [8]. Публічні бібліотеки можуть використовувати хмарні сервіси, наприклад компанії Google: е-пошту, календар, сервіс для чатів та відеоконференції Hangoust, соцмережі.

Процеси цифровізації та цифрової трансформації українського суспільства активізувалися в останні роки (пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення росії в Україну). У законодавстві України діють нормативно-правові акти, що висвітлюють питання використання хмарних технологій у соціальних інститутах. У вересні 2019 р. було створено Міністерство цифрової трансформації України (головний орган у системі центральних органів виконавчої влади та забезпечує реалізацію державної влади у сфері цифровізації) [129] У березні 2021 р. Кабінетом Міністрів схвалено «Концепцію розвитку цифрових компетентностей» [143].

Одним із основних завдань виокремлюємо «забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян; розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя» [143]. Із серпня 2021 р. набув чинності Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [142]. Також функціонує «Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року № 526–р.» [145], прописано правовий механізм, що забезпечить довіру щодо впровадження в усі сфери суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій. У серпні 2023 р. ухвалено Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» [147], яким регулюються відносини між виконавцем та споживачем щодо надання цифрового контенту та послуги. Подано тлумачення поняття «*цифрова послуга*» – послуга, що надає можливість споживачеві створювати, обробляти, зберігати та поширювати дані у цифровій формі або отримувати доступ до таких даних, а також здійснювати будь-які інші дії з даними в цифровій формі, що були створені чи завантажені споживачем або іншими користувачами такої послуги. До цифрових послуг належать і такі, що надають змогу створювати, обробляти, отримувати доступ або зберігати дані в цифровій формі, включаючи хостинг файлів, обробку текстів або гри, які пропонуються в середовищі хмарних обчислень і соціальних мережах» [147]. Низка законодавчо-правових документів, які визначають принципи, що унормовують правові відносини в інформаційній сфері (щодо обробки та захисту персональних даних, захисту інформації, організації електронних комунікацій), як-от: Закони України «Про електронні комунікації» [132], «Про захист персональних даних» [135], «Про інформацію» [136.], «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [134], Найбільш актуальним нині щодо нормативно-правового регулювання цього процесу в різних сферах соціального життя громадян України виступає Закон України «Про хмарні послуги» [146]. У ньому

узагальнено різні аспекти впровадження хмарних технологій, визначено «правові відносини, що виникають при наданні хмарних послуг» та встановлено «особливості використання хмарних послуг органами державної влади тощо [104]. Також подано тлумачення понять: «*хмара*» (*хмарна інфраструктура* – сукупність динамічно розподілюваних та налаштовуваних хмарних ресурсів що можуть бути оперативно надані користувачу хмарних послуг і вивільнені через глобальну та локальні мережі передачі даних», «*користувач хмарних послуг*» – фізична або юридична особа, яка використовує хмарні послуги для забезпечення власних потреб», та «*надавач хмарних послуг*» – юридична особа або фізична особа-підприємець, яка надає одну або більше хмарних послуг самостійно або спільно з іншими надавачами хмарних послуг»). Згідно із Законом, хмарні технології розглядаються як послуга, відповідно, до того, «хмарні послуги надаються користувачам хмарних послуг на договірних засадах надавачами хмарних послуг» (Закон України «Про хмарні послуги», 2022) [146]. Як зазначають дослідники: М. Ковалів, С. Єсімов, С. Петков, Р. Козяр, С. Цюх, бібліотека має укласти договір з постачальником послуг для користування хмарним середовищем. У договорі мають бути прописані функції хмарного середовища, збереження інформації, збір відомостей та їх систематизація, зберігання даних та їх обробка, підтримка роботи інших сервісів, економічна функція тощо [73]. У Законі України «Про хмарні послуги» [146] зазначено способи надання хмарних послуг: «*приватна хмара*» – це хмарна інфраструктура, що підготовлена для використання єдиним користувачем хмарних послуг та контролюється ним», «*публічна хмара*» – хмарна інфраструктура, що потенційно доступна для невизначеного кола користувачів хмарних послуг та контролюється надавачем хмарних послуг», «*колективна хмара*» – хмарна інфраструктура, що поділена між визначеною групою взаємопов'язаних користувачів хмарних послуг, які мають спільні потреби, та контролюється користувачами хмарних послуг самостійно або їх представниками», «*гібридна хмара*» – хмарна інфраструктура, що є

композицією з двох або більше різних хмарних інфраструктур (приватні, колективні або публічні), які є самостійними об'єктами, пов'язаними між собою технологіями, що дозволяють переносити дані або комп'ютерні програми між цими об'єктами». [73]. Науковці М. Ковалів, С. Єсімов, С. Петков, Р. Козяр, С. Цюх обґрунтовують, що публічна хмара є у користуванні сучасних українських бібліотек, оскільки, їхній безкоштовний пакет задовільняє мінімальні потреби бібліотеки у використанні хмарних обчислень. Дослідники припускають, що використання гібридних хмар теж мають перспективу для майбутнього використання у бібліотеках. [73]. Бібліотеки України мають можливість користуватися послугами хмар, що поділяються *за моделлю розгортання* на: приватні, публічні та гібридні. Зокрема, бібліотеки можуть використовувати приватні хмари для зберігання та керування великими обсягами цифрових ресурсів (е-книги, е-журнали, аудіо та відеоматеріали), що забезпечує надійний та безпечний доступ до ресурсів своїм користувачам. Також приватні хмари можуть використовуватися для зберігання та керування даними користувачів. Приватні хмари – це внутрішня хмарна інфраструктура, служби бібліотеки, які знаходяться в межах корпоративної мережі. Переваги у використанні приватних хмар у бібліотеках полягає у тому, що бібліотека має повний контроль над своєю приватною хмарию, може як самостійно нею керувати, налаштовувати її відповідно до своїх потреб, так і доручити управління зовнішньому підряднику.

Публічні хмари – це хмарні послуги, що надаються постачальником хмарних послуг. Вони відкривають широкі можливості для покращення доступу до інформації та послуг. Можливості хмари: зберігання та розповсюдження е-книг, е-журналів та інших цифрових матеріалів; здатність зберігання потокової передачі аудіо та відеоматеріалів; зберігання та надання доступу до оцифрованих історичних документів, фотографій та інших архівних матеріалів. Для покращення бібліотечних послуг хмара пропонує: розміщення онлайн-каталогів та баз даних; створення віртуальних

навчальних просторів для користувачів з можливістю брати участь у вебінарах тощо. Для користувача відкривається можливість доступу до цих ресурсів з будь-якого пристрою, який підключений до мережі Інтернет. Використання публічних хмар може призвести до залежності від конкретного постачальника послуг. На відміну від приватної хмари, користувачі не мають можливості керувати та обслуговувати її, відповідальність несе власник та постачальник хмарних послуг. Переваги у використанні загальнодоступних (публічних) хмар може бути економічно вигідним, ніж створення та підтримка власної інфраструктури.

Гібридні хмари – це поєднання приватної, публічної хмарної інфраструктури. Гібридні хмари забезпечують гнучкість, безпеку та масштабованість [8]. Візьмемо до уваги загальноприйняті хмарні сервіси *за моделлю обслуговування*: інфраструктура як послуга (IaaS), платформа як послуга (PaaS) та програмне забезпечення як послуга (SaaS) [163]. Зокрема, у моделі IaaS – користувачам надається можливість у наданні обробки, зберіганні мереж та інших основних обчислювальних ресурсів. Також користувачі мають контроль над операційними системами, сховищами, додатками, окремими мережевими компонентами (наприклад, брандмауерами хостів) [163]. Приклади: Amazon Web Services (AWS), Microsoft Azure, Google Cloud Platform (GCP). Зокрема, платформа як послуга PaaS, надає можливість користувачам в хмарі створювати свої додатки за допомогою мови програмування, бібліотеки, сервісів та інструментів, що підтримуються провайдером. Зазначимо, що така модель хмарних сервісів включає обмеження для користувача, зокрема у нього немає можливості контролювати базову хмарну інфраструктуру, мережу, сервери, операційні системи або сховища, проте під контролем користувача є додатки. Приклади: Heroku, Microsoft Azure App Service, Google App Engine. Програмне забезпечення як послуга SaaS. Користувачеві надається можливість використання додатків провайдера, що працюють на хмарній інфраструктурі. Доступ до додатків здійснюється з різних клієнтських пристроїв через інтерфейс користувача

(наприклад, веб-браузер, веб-поштова програма), або через програмний інтерфейс [182]. У цій моделі користувачам надаються готові програми та сервіси через мережу Інтернет. Користувачі мають доступ до програм, послуг, які надає провайдер хмарних сервісів. Провайдери надають рішення SaaS кінцевим користувачам через Інтернет. Як правило, користувач може використовувати рішення SaaS як додаток або встановити його на своєму пристрої. Наприклад користувач може використовувати Google Docs через Інтернет. Тим часом потрібно лише користувачеві завантажити на свій комп'ютер Adobe Creative Cloud. У цій моделі користувачам SaaS, не потрібна допомога ІТ-спеціалістів для встановлення програми на кожному пристрої. Постачальники самостійно керують оновленнями програмного та апаратного забезпечення [163]. Приклади: Google Workspace, Microsoft 365, Salesforce.

Особливої актуальності використання хмарних технологій для збереження цифрових ресурсів набуло в умовах повномасштабної війни. Законодавство України було оперативно адаптовано до нових викликів, що дозволило державним органам та установам здійснювати резервне копіювання й розміщення державних інформаційних ресурсів на хмарних сервісах, розташованих за межами України. Зокрема, відповідні зміни внесено до Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», а порядок передачі, функціонування та доступу до державних інформаційних ресурсів, розміщених у закордонних центрах обробки даних та хмарних середовищах, визначено постановами Кабінету Міністрів України № 263 від 12 березня 2022 р. та № 1500 від 30 грудня 2022 р. Такі рішення сприяли забезпеченню безперервності функціонування державних інформаційних систем, захисту цифрових ресурсів від втрати внаслідок воєнних дій та створили додаткові гарантії довготривалого збереження цифрової культурної спадщини.

Для бібліотек, які здійснюють цифрове документування нематеріальної культурної спадщини, зазначені нормативно-правові зміни мають принципове

значення, оскільки відкривають можливість використання захищених хмарних інфраструктур для резервного копіювання цифрових колекцій, забезпечення їхньої відмовостійкості та мінімізації ризиків втрати у разі пошкодження локальної інформаційної інфраструктури.

Отже, хмарні сервіси відкривають бібліотекам можливості та доступ до великої кількості ресурсів та інфраструктури, що дозволяє, своєю чергою використовувати великі обсяги даних без необхідності вкладення великих інвестицій у власні серверні мережі. Варто підкреслити, що хмарні сервіси бібліотеки дозволяють легко обмінюватися ресурсами, даними, що розширює їх можливості, збільшує інноваційний потенціал. Оскільки, бюджет бібліотек не надто високий, перевагою хмарних сервісів є сприяти зниженню витрат на обслуговування інфраструктури. Це не затратно на обслуговуванні власних серверів, засобів зберігання даних тощо. Завдяки такому інноваційному потужному потенціалу хмарних сервісів, бібліотека може розширювати свої послуги, пропонувати інноваційні рішення для своїх користувачів. Це, можна побачити у розробках мобільних додатків, впровадження віртуальної реальності для навчання та розваг.

Як бачимо із вищезазначеного, представлене законодавче, нормативно-правове забезпечення використання хмарних сервісів у бібліотеках виступає гарантом безпеки, правомірності обробки інформації та конфіденційності. Варто наголосити, що хмарні сервіси гарантують постійний доступ до електронних каталогів і баз даних, навіть у разі відмови обладнання чи інших технічних проблем, що можуть бути спричинені перебоями з електропостачанням та інтернет-зв'язком, спричинених станом війни в країні. Доступ користувачам 24/7 до необхідної інформації з будь-якого місця розташування. Надання можливості та доступу бібліотекам завантаження своїх колекцій в хмарні сховища для користувачів, забезпечення безпеки зберігання даних. Провайдери хмарних послуг забезпечують високий рівень захисту даних, включаючи шифрування та резервне копіювання, що вкрай важливо для зберігання цінних електронних ресурсів. Значними перевагами є

також економія коштів на придбання ліцензійного програмного забезпечення, постійного та своєчасного обслуговування власного технічного обладнання, роботу програмістів, системного адміністратора тощо. Хмарні сервіси стають незмінним інструментом для забезпечення доступу до інформації та збереження культурної спадщини. Українські дослідники М. Олексин, Н. Кунанець, Р. Білоусова окреслюють переваги використання хмарних технологій у бібліотеках. Обґрунтовують їх значимість у можливостях розгортання та масштабування інформаційної інфраструктури бібліотеки, ефективності використання інформаційних ресурсів, забезпечення високої доступності та надійності зберігання та опрацювання даних [119, с. 174]. Такі технологічні рішення також спрацьовують як реклама бібліотеки для сучасного користувача.

Аналіз хмарних сервісів у системі цифрової трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності свідчить, що вони є важливим технологічним інструментом забезпечення ефективного зберігання, обробки та поширення цифрових ресурсів у сфері нематеріальної культурної спадщини. Водночас їх впровадження потребує не лише технічної реалізації, а й концептуального узагальнення, що дозволяє забезпечити системність і узгодженість усіх компонентів бібліотечно-інформаційної діяльності. З огляду на це постає необхідність розроблення авторської моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрового суспільства.

3.4. Модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому суспільстві

Проведене дослідження підтвердило, що в умовах розвитку цифрового суспільства забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини потребує переходу від реалізації окремих цифрових ініціатив до формування цілісної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення. Незважаючи на активне впровадження цифрових технологій у діяльність бібліотек, розвиток електронних ресурсів, цифрових колекцій, хмарних сервісів та інших інформаційно-комунікаційних інструментів, їх використання переважно має локальний характер і не забезпечує комплексної взаємодії всіх суб'єктів, залучених до процесів документування, цифрового збереження, популяризації та використання нематеріальної культурної спадщини. Це обумовлює необхідність розроблення концептуальної моделі, яка поєднувала б організаційні, інформаційно-технологічні, нормативно-правові та комунікаційні механізми в єдину систему.

У зв'язку з цим у дисертаційному дослідженні запропоновано авторську модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому суспільстві, яка відображає взаємозв'язки між основними суб'єктами, інформаційними ресурсами, цифровими технологіями та процесами документування, цифрового збереження, популяризації й використання елементів нематеріальної культурної спадщини та визначає механізми їх комплексної взаємодії.

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства НКС дедалі більше розглядається не лише як сукупність традицій, знань, практик і культурних виражень, а й як складна інформаційно-комунікаційна система,

що функціонує в цифровому середовищі. Цифровізація культурної спадщини сприяє формуванню нових механізмів її документування, збереження, репрезентації та використання, забезпечуючи інтеграцію культурних ресурсів у глобальний інформаційний простір.

У наукових дослідженнях наголошується, що ефективне функціонування цифрових систем культурної спадщини передбачає розроблення концептуальних моделей, здатних забезпечити системне представлення об'єктів культурної спадщини, взаємозв'язків між ними, а також процесів створення, зберігання, поширення та повторного використання культурної інформації. Особливої актуальності набуває необхідність інтеграції матеріальних і нематеріальних складових культурної спадщини, а також забезпечення взаємодії між різними типами інформаційних ресурсів, цифрових платформ і суб'єктів культурної діяльності [12, 38, 40, 54, 55].

Аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду засвідчив, що сучасні цифрові екосистеми культурної спадщини ґрунтуються на принципах системності, інтероперабельності, відкритості даних, семантичної організації інформації та міжінституційної взаємодії. У цьому контексті бібліотеки, архіви та музеї виступають ключовими інституціями пам'яті, які забезпечують не лише акумуляцію й довготривале збереження культурної інформації, але й створюють умови для її активного використання, популяризації та інтеграції у суспільний комунікаційний простір [21, 22, 29, 30, 257, 258].

З огляду на зазначене, у дисертаційному дослідженні запропоновано модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрового суспільства, яка ґрунтується на положеннях системного, соціокомунікаційного, інформаційного та культурологічного підходів. Застосування зазначених методологічних засад дає змогу розглядати нематеріальну культурну спадщину як складну, багаторівневу та динамічну

інформаційну систему, що функціонує у взаємодії соціальних інституцій, цифрових технологій та культурних практик.

Запропонована модель має характер відкритої багаторівневої системи, в якій інтегруються *інституційні, ресурсні, технологічні та комунікаційні компоненти*. Така структура забезпечує цілісність і безперервність процесів документування, аналітичного опрацювання, цифрового збереження, репрезентації та подальшого використання елементів нематеріальної культурної спадщини. Водночас модель відображає трансформацію традиційних бібліотечно-інформаційних функцій у цифровому середовищі, де ключового значення набувають принципи інтероперабельності, відкритості даних, мережевої взаємодії та семантичної організації інформації.

Першим структурним компонентом моделі є *суб'єктний блок*, який визначає систему інституційних та соціальних акторів, що забезпечують функціонування процесів охорони, збереження та актуалізації нематеріальної культурної спадщини. До його складу входять бібліотеки як базові інституції пам'яті, архівні та музейні установи, органи державної влади та місцевого самоврядування, заклади вищої освіти та наукові установи, громадські організації, професійні асоціації, територіальні громади, а також безпосередні носії та транслятори культурних традицій.

У межах зазначеного блоку забезпечується багаторівнева взаємодія між інституційними та неінституційними учасниками процесу збереження культурної спадщини, що передбачає як вертикальні (державно-управлінські), так і горизонтальні (мережеві, партнерські) зв'язки. Саме ця взаємодія є визначальною умовою формування первинної документної фіксації елементів нематеріальної культурної спадщини, їх подальшої наукової інтерпретації, цифрової обробки та інтеграції у сучасні інформаційні системи.

Таким чином, суб'єктний блок виконує системоутворювальну функцію, оскільки забезпечує не лише створення та накопичення культурно-інформаційних ресурсів, але й їхню передачу, актуалізацію та трансляцію у цифровому комунікаційному середовищі, що сприяє включенню

нематеріальної культурної спадщини до широкого суспільного та освітнього контексту.

Другий компонент запропонованої моделі становить *ресурсний блок*, який виконує функцію накопичення, систематизації та організації інформаційних ресурсів, що забезпечують багаторівневе документування та репрезентацію нематеріальної культурної спадщини у цифровому середовищі. Його змістовне наповнення формується за рахунок різномірних за природою та функціональним призначенням джерел, які у сукупності забезпечують цілісне відображення об'єктів НКС у веб-інформаційній інфраструктурі.

До складу ресурсного блоку віднесено Національний та регіональні переліки елементів НКС України як базові офіційні інструменти ідентифікації та обліку культурних практик, а також цифрові колекції, електронні бібліотеки, інституційні та тематичні репозитарії, мультимедійні архіви, цифрові музеї, спеціалізовані вебплатформи культурної спадщини, бази даних, віртуальні виставки та інші інтерактивні інформаційні ресурси.

Зазначені компоненти не функціонують ізольовано, а формують взаємопов'язану інформаційну систему, яка забезпечує інтеграцію текстових, візуальних, аудіальних і метаданих про елементи НКС. У результаті ресурсний блок виступає ключовою інформаційною основою функціонування цифрової екосистеми нематеріальної культурної спадщини, забезпечуючи її структурованість, доступність та можливість багатоаспектного використання в науковій, освітній і культурно-комунікаційній діяльності.

Важливе місце в запропонованій моделі посідає *технологічно-інформаційний блок*, який забезпечує операціоналізацію процесів цифрового документування, структуризації, довготривалого збереження та організованого доступу до інформаційних ресурсів, що репрезентують нематеріальну культурну спадщину. Саме цей блок визначає технологічну інфраструктуру функціонування всієї системи та забезпечує її адаптацію до вимог цифрового суспільства.

До складу технологічно-інформаційного блоку входять технології цифрового документування культурних практик, системи та стандарти метаданих, уніфіковані моделі опису культурних об'єктів, технології семантичного зв'язування даних, цифрові платформи доступу до інформаційних ресурсів, а також інструменти та сервіси довготривалого цифрового збереження. Окреме значення мають мультимедійні технології, які забезпечують комплексну фіксацію НКС у текстовому, візуальному, аудіальному та відеоформатах, що дозволяє відтворювати її багатовимірний характер.

Перспективним напрямом розвитку даного блоку є інтеграція інструментів штучного інтелекту (великих мовних моделей (LLM), моделей обробки природної мови (NLP) тощо) для автоматизації процесів індексації, семантичного аналізу та рекомендаційного доступу до культурного контенту, а також впровадження технологій Linked Open Data. Використання зазначених технологічних рішень забезпечує інтероперабельність між різнорідними інформаційними системами, підвищує ефективність інформаційного пошуку, сприяє стандартизації опису культурних ресурсів і створює передумови для їх інтеграції у глобальний науково-інформаційний простір.

Наступним елементом запропонованої моделі є *комунікаційний блок*, який відображає сукупність процесів соціальної взаємодії, що формуються у сфері збереження, актуалізації та популяризації нематеріальної культурної спадщини. У межах цього блоку реалізується перехід від суто інформаційного представлення культурних ресурсів до їхнього активного використання в соціокультурному та освітньому середовищі.

До структури комунікаційного блоку належать механізми забезпечення відкритого доступу до цифрових ресурсів НКС, різноманітні форми інформаційно-просвітницької діяльності, освітні та культурні проєкти, віртуальні виставки, а також інструменти цифрової комунікації, зокрема соціальні медіа-платформи. Важливе місце посідають краудсорсингові

ініціативи, які передбачають залучення широких кіл громадськості до процесів виявлення, документування та актуалізації елементів нематеріальної культурної спадщини. Окремо слід відзначити форми участі локальних спільнот, носіїв традицій та професійних спільнот у спільному формуванні цифрового культурного контенту.

Таким чином, комунікаційний блок забезпечує не лише технічний доступ до інформаційних ресурсів, але й їхнє соціальне «оживлення» у публічному просторі. Він виступає ключовим механізмом інтеграції НКС у сучасні комунікаційні практики, сприяє формуванню та підтриманню культурної пам'яті, зміцненню національної ідентичності, а також розвитку міжкультурного діалогу в умовах глобалізованого інформаційного середовища.

Завершальним елементом запропонованої моделі є *результативний блок*, який відображає сукупність очікуваних ефектів і практичних результатів функціонування моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення збереження, охорони та використання нематеріальної культурної спадщини.

До основних результатів, що формуються в межах цього блоку, належать забезпечення довготривалого та надійного збереження й цифрової фіксації елементів НКС, що передбачає їх систематизоване документування у цифровому середовищі з можливістю подальшого відтворення та наукового опрацювання. Важливим результатом також виступає розширення та демократизація доступу до культурних ресурсів, що забезпечує їх відкритість для широкого кола користувачів на національному та міжнародному рівнях.

Суттєвим аспектом є інтеграція нематеріальної культурної спадщини у національний і глобальний інформаційний простір, що сприяє її включенню до світових цифрових культурних екосистем та посиленню міжкультурної взаємодії. Окремо слід відзначити підвищення рівня суспільної обізнаності щодо значення та цінності культурної спадщини, що реалізується через освітні, наукові та комунікаційні практики, а також через цифрові платформи її репрезентації.

Крім того, результативний блок передбачає зміцнення та підтримку культурної ідентичності суспільства, зокрема в умовах інтенсивних соціокультурних трансформацій, глобалізаційних викликів і кризових ситуацій. Важливим системним ефектом виступає забезпечення стійкості культурної пам'яті, що набуває особливого значення в умовах воєнних загроз, руйнування культурної інфраструктури та необхідності післявоєнного відновлення культурного середовища.

Особливістю запропонованої моделі є її орієнтація на функціонування в умовах цифрового суспільства, що характеризується переходом від локальних інформаційних ресурсів до інтегрованих цифрових екосистем культурної спадщини. У таких екосистемах НКС постає як динамічна інформаційна сутність, що постійно доповнюється, переосмислюється та актуалізується внаслідок взаємодії між інституціями пам'яті, носіями традицій та користувачами цифрових ресурсів.

У межах запропонованої моделі бібліотеки виконують комплекс взаємопов'язаних функцій, виступаючи інформаційними агрегаторами культурної спадщини, центрами цифрового документування, координаторами доступу до інформаційних ресурсів, посередниками між носіями традицій і цифровим середовищем, а також активними учасниками міжінституційної співпраці. За таких умов бібліотеки трансформуються із традиційних сховищ документів у багатофункціональні соціокомунікаційні центри, що забезпечують збереження, актуалізацію та популяризацію НКС у цифровому просторі.

Отже, розроблена модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України дозволяє розглядати систему збереження НКС як цілісну багаторівневу цифрову екосистему, що поєднує інституційні, інформаційні, технологічні та комунікаційні компоненти. Реалізація запропонованої моделі сприятиме підвищенню ефективності процесів документування, збереження та популяризації НКС, забезпеченню її сталого функціонування в умовах

цифрового суспільства, а також зміцненню культурної пам'яті й національної ідентичності України в умовах сучасних викликів та післявоєнного відновлення держави.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі досліджено трансформацію бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрового суспільства та обґрунтовано сучасні підходи до її удосконалення на основі цифрових технологій.

Встановлено, що бібліотеки в умовах цифрової трансформації набувають нових функцій і виступають не лише традиційними інформаційними інституціями, а й ключовими центрами цифрового збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Їхня діяльність поступово переходить від класичних форм зберігання інформації до створення інтегрованих цифрових середовищ доступу до культурних ресурсів, що забезпечує розширення аудиторії користувачів та підвищення доступності культурної спадщини.

Доведено, що удосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини передбачає впровадження сучасних цифрових технологій, які забезпечують ефективність інформаційних процесів, оперативність доступу до ресурсів, підвищення рівня їх збереженості та інтеграцію у глобальний інформаційний простір.

Особливе місце у процесах цифрової трансформації бібліотек займають хмарні сервіси, які забезпечують гнучкість, масштабованість, економічну доцільність та високий рівень доступності цифрових ресурсів. Їх використання сприяє оптимізації процесів зберігання, обробки, резервного копіювання та поширення інформації, а також підвищує рівень захисту даних і стабільність функціонування бібліотечних інформаційних систем.

Обґрунтовано, що ефективна реалізація цифрових технологій у бібліотечній діяльності потребує системного підходу, який інтегрує організаційні, технологічні, нормативно-правові та комунікаційні компоненти. У цьому контексті розроблено авторську модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрового суспільства, яка відображає взаємозв'язок між ключовими суб'єктами, інформаційними ресурсами та цифровими інструментами.

Запропонована модель забезпечує комплексний підхід до цифрового збереження та використання елементів нематеріальної культурної спадщини, сприяє підвищенню ефективності бібліотечно-інформаційної діяльності та інтеграції національних культурних ресурсів у глобальний інформаційний простір.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний аналіз трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах розвитку цифрового суспільства. Отримані результати дозволяють узагальнити теоретичні положення, методологічні підходи та практичні механізми функціонування бібліотек як ключових інституцій цифрового збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Проведене дослідження підтвердило гіпотезу про те, що цифровізація радикально змінює функціональну роль бібліотек, перетворюючи їх на активних учасників процесів формування цифрової культурної пам'яті та інтеграції спадщини у глобальний інформаційний простір.

1. У процесі аналізу сучасного стану наукової розробленості проблематики нематеріальної культурної спадщини в бібліотекознавчому, інформаційному та культурологічному дискурсах встановлено, що дослідження цієї сфери характеризуються міждисциплінарністю та фрагментарністю підходів. У науковій літературі переважають праці, присвячені окремим аспектам фіксації, архівування та популяризації культурних практик, тоді як комплексне осмислення НКС як об'єкта бібліотечно-інформаційної діяльності в цифровому середовищі залишається недостатньо розробленим. Водночас спостерігається зростання інтересу до цифрових форм репрезентації культурної спадщини, розвитку електронних ресурсів і платформ відкритого доступу, що актуалізує необхідність системного підходу до її вивчення.

2. Розкриття теоретико-методологічних засад дослідження дозволило комплексно обґрунтувати доцільність застосування системного, соціокомунікаційного, інформаційного та культурологічного підходів як взаємопов'язаних і взаємодоповнювальних аналітичних рамок. З'ясовано, що системний підхід забезпечує розгляд нематеріальної культурної спадщини як

цілісної багаторівневої структури, що функціонує у взаємодії інституційних, ресурсних та технологічних компонентів. Соціокомунікаційний підхід дає змогу інтерпретувати процеси створення, трансляції та актуалізації культурних смислів у цифровому середовищі як динамічні комунікаційні процеси між носіями традицій, інституціями пам'яті та користувацькими спільнотами. Інформаційний підхід дозволяє розглядати нематеріальну культурну спадщину як специфічний вид структурованого та неструктурованого інформаційного ресурсу, що підлягає документуванню, опису, систематизації та довготривалому збереженню в цифрових системах. Культурологічний підхід, у свою чергу, забезпечує інтерпретацію НКС як носія культурних смислів, традицій, цінностей і практик, що формують культурну ідентичність суспільства.

Доведено, що в умовах цифрового суспільства нематеріальна культурна спадщина набуває ознак складної, багаторівневої та динамічної інформаційної системи, яка функціонує в інтегрованому інформаційно-комунікаційному середовищі та характеризується постійним оновленням, трансформацією й мультимедійною репрезентацією. Її структурними складовими виступають як традиційні форми культурної пам'яті (усні традиції, обряди, звичаї, ремесла, виконавські практики), так і їх цифрові еквіваленти, представлені у вигляді текстових описів, аудіовізуальних матеріалів, інтерактивних платформ, цифрових архівів і віртуальних експозицій.

3. У межах аналізу нормативно-правових засад охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному та національному рівнях встановлено, що фундаментальною основою формування глобальної політики у цій сфері виступає Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 року. Саме цей міжнародний документ заклав концептуальні принципи ідентифікації, інвентаризації, збереження, популяризації та передачі елементів НКС, а також визначив ключову роль держав-учасниць у забезпеченні життєздатності культурних практик. У сучасних умовах

цифрової трансформації положення Конвенції набувають нового змістового наповнення, оскільки процеси документування та репрезентації НКС дедалі активніше переміщуються у цифрове середовище.

В Україні сформовано нормативно-правову базу, що регламентує питання виявлення, обліку та охорони елементів нематеріальної культурної спадщини, зокрема через національні переліки, облікову документацію та діяльність уповноважених органів державної влади у сфері культури. Водночас проведений аналіз засвідчив, що чинне нормативне поле переважно орієнтоване на традиційні (паперові та організаційно-адміністративні) механізми фіксації культурної спадщини та недостатньо враховує специфіку її функціонування у цифровому середовищі.

Зокрема, потребує подальшого розвитку нормативне забезпечення цифрового документування елементів НКС, включаючи уніфікацію підходів до створення електронних реєстрів, стандартизацію метаданих, визначення вимог до структурованого опису культурних практик, а також забезпечення сумісності національних інформаційних ресурсів із міжнародними платформами та базами даних. Окремої уваги потребує питання правового регулювання використання цифрових репрезентацій НКС, зокрема у контексті авторських прав, етичних норм фіксації культурних практик та захисту інтересів носіїв традицій.

4. Виявлення та характеристика процесів конвергенції документальної та нематеріальної культурної спадщини засвідчили, що в умовах цифрової трансформації суспільства відбувається поступове розмивання традиційно усталених меж між документованими інформаційними ресурсами та живими, практиками-орієнтованими формами культурної спадщини. Нематеріальна культурна спадщина, яка раніше функціонувала переважно в усній, практичній та локально-спільнотній формах передачі, дедалі частіше набуває ознак документованого інформаційного об'єкта, що фіксується, структурується та репрезентується у цифровому середовищі.

Цифрові платформи, мультимедійні архіви, електронні бібліотеки, репозитарії культурних даних та спеціалізовані вебресурси формують новий тип гібридних інформаційних середовищ, у межах яких поєднуються властивості документальних систем і комунікативних культурних практик. У таких умовах нематеріальна культурна спадщина набуває багатовимірної форми існування – одночасно як жива соціокультурна практика, як об'єкт цифрового документування та як інтерактивний інформаційний ресурс, доступний для глобальної аудиторії.

5. Узагальнення досвіду українських бібліотек засвідчило їх поступову трансформацію з традиційних інформаційних інституцій у важливі центри цифрового збереження, документування та популяризації нематеріальної культурної спадщини. У сучасних умовах бібліотеки все активніше виконують функції не лише зберігання та організації документних ресурсів, а й створення цифрового культурного контенту, який забезпечує багаторівневу репрезентацію елементів НКС у відкритому інформаційному середовищі.

У межах практичної діяльності реалізуються різноманітні ініціативи зі створення віртуальних музеїв, цифрових колекцій, тематичних електронних каталогів, мультимедійних архівів і вебплатформ, що забезпечують розширений доступ користувачів до культурної спадщини незалежно від їхнього географічного розташування. Такі проєкти сприяють не лише збереженню культурної інформації, але й її актуалізації в сучасному соціокультурному просторі, підвищуючи рівень суспільної обізнаності щодо традиційної культури України.

6. Охарактеризовані міжнародні практики бібліотечно-інформаційного забезпечення цифрового документування нематеріальної культурної спадщини засвідчують високий рівень розвитку інтегрованих інформаційних платформ, які функціонують на основі принципів відкритих даних, інтероперабельності, семантичного структурування інформації та використання краудсорсингових моделей залучення користувачів. У провідних європейських країнах такі платформи розглядаються як складні

цифрові екосистеми, що об'єднують ресурси бібліотек, архівів, музеїв, науково-дослідних установ та громадських організацій у єдиному інформаційному середовищі.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про ефективність застосування спільних цифрових інфраструктур, які забезпечують не лише збереження та систематизацію культурних даних, але й їх активну соціальну актуалізацію через механізми участі спільнот, експертного наповнення та інтерактивної взаємодії користувачів з інформаційними ресурсами. Важливою особливістю таких систем є орієнтація на довготривалу інтеграцію культурної спадщини у глобальний інформаційний простір із забезпеченням її відкритості, доступності та повторного використання.

7. Порівняльний аналіз цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини в європейських та українських вебінформаційних середовищах, здійснений за інформаційно-комунікаційними критеріями, дозволив виявити суттєві відмінності у рівнях мультимедійності, інтерактивності, соціальної присутності, а також технологічної інтеграції відповідних ресурсів. Оцінювання здійснювалося з урахуванням таких параметрів, як ступінь використання мультимедійного контенту, наявність інтерактивних сервісів, рівень залучення користувачів до формування контенту, застосування семантичних технологій, а також інтегрованість цифрових колекцій у ширші інформаційні екосистеми.

Установлено, що українські цифрові ресурси, присвячені нематеріальній культурній спадщині, загалом вирізняються високим культурно-змістовим потенціалом, значною інформативною насиченістю та детальністю описів культурних практик. Водночас вони демонструють певне відставання від провідних європейських платформ у частині технологічної інтеграції, зокрема щодо використання семантичних технологій, стандартів Linked Open Data, інструментів структурованого представлення даних та автоматизованих механізмів пошуку.

8. На основі проведеного комплексного дослідження розроблено та науково обґрунтовано модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в умовах цифрової трансформації суспільства. Запропонована модель розглядається як цілісна багаторівнева система, що інтегрує взаємопов'язані інституційні, ресурсні, технологічно-інформаційні, комунікаційні та результативні компоненти, забезпечуючи системність і безперервність процесів документування, збереження, актуалізації та поширення культурної спадщини.

Реалізація запропонованої моделі забезпечує інтеграцію інституційних, технологічних і соціокультурних компонентів у єдину цифрову екосистему, що сприяє підвищенню ефективності бібліотечно-інформаційного забезпечення у сфері нематеріальної культурної спадщини та розширює можливості її збереження, репрезентації й використання в умовах цифрового суспільства.

Отже, результати дисертаційного дослідження підтверджують, що бібліотеки в умовах цифрового суспільства трансформуються у ключові інституції культурної пам'яті, які забезпечують не лише збереження, але й активну репрезентацію та популяризацію нематеріальної культурної спадщини. Подальший розвиток цієї сфери потребує поглиблення цифрової інтеграції, удосконалення нормативно-правового забезпечення та впровадження інноваційних інформаційних технологій, зокрема семантичних та штучно-інтелектуальних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова Н. Потенціал нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: стан і перспективи // Географія та туризм. 2019. № 48. С. 62–73.
2. Анісімова О., Ребреньок Ю. Роль електронних бібліотек у збереженні і доступності культурної спадщини // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук, 2023, № 11. С. 50–61.
3. Антіпіна І. Музична спадщина України в епоху цифрових технологій // Часопис НМАУ. 2024. № 4 (65). С. 7–24.
4. Архів української періодики онлайн «LIBRARIA». Про проект Архівні Інформаційні Системи. URL: <https://libraria.ua/about/> (дата звернення: 30.03.2026)
5. Баркова О., Кульчицький І. Європейський та український досвід використання цифрових технологій у сфері культури. Аналітичний огляд та пропозиції на основі матеріалів дискусійного форуму «Синергія мистецтва, культури та технологій як джерело креативності та інновацій». м. Львів, 14 червня 2019 р.
URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717853/1/Barkova%20Kulchytsky%20Kultura%20vs%20Technology%20Forum%20materials%20.pdf> (дата звернення: 30.03.2026)
6. Безносюк О. І. Нематеріальна культурна спадщина та її потенціал у розробці інноваційного туристичного продукту // Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі. 2023. № 9. С. 20–29.
DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-9-3>
7. Бергелська А. Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 69. С. 193–214.

8. Бережна К. Використання хмарних технологій у бібліотеках України. URL: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/paper/viewFile/14710/7523> (дата звернення: 30.03.2026)
9. Бережна Ю. М. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО: поняття, тенденції, український вимір // Географія та туризм. 2012. № 23. С. 93–100.
10. Бібліотеки в умовах війни. Досвід Американської бібліотечної асоціації. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5103-biblioteky-v-umovakh-viiny-dosvid-amerykanskoj-bibliotechnoi-asotsiatsii> (дата звернення: 28. 07. 2025)
11. Біловус Л. І. Вплив російсько-української війни на систему збереження та відновлення культурної спадщини України: інституційний та емпіричний вимір // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2025. № 3. С. 66–72. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2025.350576>
12. Біловус Л. І. Музейна практика у збереженні та презентації нематеріальної культурної спадщини // Історія науки і біографістика. 2024. № 1. С. 179–195. DOI: doi.org/10.31073/istnauka202401-11
13. Біловус Л. І. Цифрове документування втрат культурної спадщини України в умовах війни: інформаційні ресурси та практики фіксації // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2026. № 1. С. 65–75. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2026.356336>
14. Білушак Т. М., Добровольська [Курасова] С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 1. С. 41–52. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276764>
15. Бородін Є., Першина Н. Еволюція інституціонального дизайну охорони нематеріальної культурної спадщини // Аспекти публічного управління. 2023. № 11.4. С. 35–41. DOI: <https://doi.org/10.15421/152350>

16. Василенко Д. П., Бутко Л. В. Нормативно-правове регулювання процесу цифровізації українського архівного простору // Вісник Харківської державної академії культури. 2021. № 60. С. 79–88. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.07>
17. Василенко О. М., Поліщук Р. В. Нормативне забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності // Бібліотечний вісник. 2013. № 6. С. 41–42.
18. Василенко О., Дем'янюк Л. Збереження та інноваційний розвиток бібліотек у сучасних умовах // Бібліотечний вісник. 2023. № 4. С. 80–86.
19. Випуск 24. Борщівська народна вишивка. URL: <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/858/> (дата звернення: 3.09.2025)
20. Від зацифровування музеїв до документування війни: як зберегти історію для майбутніх поколінь. URL: <https://sil.media/p/vid-zaczyfrovuvannya-muzeiv-do-dokumen-26621> (дата звернення: 27.06.2025)
21. Вовк Н. С. Особливості метаданих Європіани як сукупності інформації для опису цифрової культурної спадщини // Вісник Харківської державної академії культури. 2023. Вип. 64. С. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.064.01>
22. Волинець В. Цифрові технології у сфері культури // Цифрова платформа. 2021. № 4.2. С. 195–205.
23. Гаврилюк А., Плещан Х., Антоненко В. Інноваційні вектори збереження, охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини українського народу // Питання культурології. 2023. № 41. С. 63–77.
24. Гіренко Л. А. Нематеріальна культурна спадщина як чинник регіонального розвитку та визнання національних традицій України // Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. 2025. № 1 (8). С. 6–19.
25. Головач Н. М. Збереження культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів: міжнародні практики, проєкти та цифрові рішення // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2025. № 2. С. 30–35. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2025.350075>

26. Головач Н. М. Збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: формування національної стратегії // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2025. № 4. С. 39–45. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2025.351832>

27. Головач Н. М. Штучний інтелект і цифрові технології в збереженні культурної спадщини: можливості та ризики // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2026. № 1. С. 83–89. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2026.356339>

28. Гончаров В. В. До проблеми взаємовідносин традицій і нематеріальної культурної спадщини // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2014. № 20 (2). С. 180–184.

29. Горбань Ю. І., Прокопенко Л. І., Пристай Г. І. Цифрові архіви відкритого доступу в Україні: теоретичні засади, міжнародний досвід і виклики воєнного часу // Вісник Харківської державної академії культури. 2025. Вип. (68). С. 69–79. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.06>

30. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в контексті соціокультурних трансформацій ХХІ століття: дис.... д-ра філос. 034 Культурологія. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ, 2024. 260 с.

31. Григоревська О. В., Половинчак Ю. М., Удовик В. М. Цифрові колекції європейських установ пам'яті як платформи представлення документів українського визвольного руху в екзилі // Рукописна та книжкова спадщина України. 2026. № 2. С. 191–209. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.41.191>

32. Григорчак І. М. Охорона нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: міжнародна практика та українські реалії // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. № 2. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220337>

33. Григорчак І. М. Охорона нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: міжнародна практика та українські реалії // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2020. № 2. С. 10–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2020_2_4 (дата звернення: 18.09.2025)
34. Грінберг Л. Ф. Оцифрування документної спадщини архівів і бібліотек під час війни. Інформація та соціум: зб. матер. VIII Міжнарод. наук.-практ. конф., 02 червня 2023 р., Вінниця. ДонНУ імені Василя Стуса. Вінниця, 2023. С. 78–80.
35. Гуцол Г. Електронні бібліотеки: проблемні питання видавництва, бібліотек, обов'язкового примірника, авторського права // Вісник книжкової палати України. 2010. № 10. С. 48–49.
36. Дем'ян В. В. Нематеріальна культурна спадщина як поле міждисциплінарної взаємодії // Культурологічна думка. 2018. № 14. С. 161–169.
37. Дем'ян В. Понятійний апарат нематеріальної культурної спадщини // Мистецтвознавство України. 2020. № 20. С. 14–19.
38. Денисюк Ж. З. Комунікативні стратегії репрезентації та документування національної культурної спадщини в умовах консцієнтальної війни // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2025. № 3. С. 43–49. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2025.350574>
39. До Міжнародного списку культурних цінностей, які перебувають під посиленням захистом ЮНЕСКО, внесено ще п'ять об'єктів культурної спадщини України. URL: <https://detector.media/infospace/article/220614/2023-12-14> (дата звернення: 28. 10. 2025)
40. Добровольська В. В. Цифровізація культурної спадщини України в умовах воєнного стану // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2025. № 2. С. 22–29. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2025.350074>

41. Добровольська В. В., Курасова С. І. Проектна діяльність як інструмент збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: реставрація, цифровізація та просвітницькі практики // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2026. № 1. С. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2026.356337>

42. Добровольська В. В. Електронна бібліотека «Україніка» – унікальний інтегрований ресурс цифрової документальної спадщини // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 1. С. 79–87.

43. Добровольська В. В. Міжнародні стандарти у створенні цифрового фонду документації культурної спадщини // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. № 2. С. 86–94.

44. Добровольська [Курасова] С. І. Цифрові колекції нематеріальної культурної спадщини України: засади створення, збереження та організації доступу. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 10 квітня 2025 р.). Київ : НАКККиМ, 2025. С. 104–105. URL : https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/Zb_mater_konferencii_10_04_2025.pdf (дата звернення: 18.02.2026)

45. Добровольська [Курасова] Сніжана. Роль бібліотек та культурних закладів у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини України. Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 24 жовтня 2024 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю. О. Демидова, І. В. Мельничук; упоряд. В. О. Кудлай, О. В. Євмененко, І. О. Петрова, О. О. Федотова. – Київ : МДУ, 2024, С. 139–142.

46. Добровольська В. В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні: монографія / Вікторія Добровольська ; М-во культури та інформаційної політики України,

Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – Київ : НАКККиМ, 2020. – 352 с. : ISBN 978-966-452-305-6.

47. Добровольська [Курасова] С. І. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України: порядок ведення. Новітні дослідження культури і мистецтва: пошуки, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац. акад. керів. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 18 травня 2023 р.). Київ : НАКККиМ, 2023. С. 150—151. URL : https://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/Konferencii/Tezy_18_05_2023_1.pdf (дата звернення: 18.02.2026)

48. Добровольська [Курасова] С. І. Національні проєкти зі збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини України. Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко, відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2023. С. 234–237. URL : https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004726.pdf (дата звернення: 18.02.2026)

49. Добровольська [Курасова] С. І. Нематеріальна культурна спадщина у формуванні соціокультурного простору України. У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур : матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 травня 2024 р.) / упоряд. В. П. Дячук. Київ : НАКККиМ, 2024, С. 35–438. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/Konferencii/Zbirnyk_tez_Diachuk_vypravl.pdf (дата звернення: 18.02.2026)

50. Документальна спадщина України: опитування в межах проєкту зі створення Національної електронної бібліотеки України. URL: https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5144-dokumentalna-spadshchyna-ukrainy-opytuvannia-v-mezhakh-proiektu-zi-stvorennia-natsionalnoi-elektronnoi-biblioteki-ukrainy?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.07.2025)

51. Донцов О. Картографування нематеріальної культурної спадщини України в інформаційному забезпеченні туризму // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2018. Вип. 28. С. 4–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbgo_2018_28_3 (дата звернення: 30.07.2025)
52. Дубровіна Л. А. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини // Рукописна та книжкова спадщина України. 2016. Вип. 20. С. 232–251.
53. Дубровіна Л. А. До витоків концепцій інформаційних ресурсів україніки: міжвідомчі проекти та державні програми в галузі архівознавства, археографії та бібліографії в 90-х роках ХХ ст. // Рукописна та книжкова спадщина України. 2017. Вип. 21. С. 213–232.
54. Дубровіна Л. А. Рукописно-книжна спадщина України в сфері національної культури: створення традиційних та електронних ресурсів // Рукописна та книжкова спадщина України. 2014. Вип. 18. С. 286–315.
55. Дубровіна Л. А., Лобузін К. В., Онищенко О. С., Боряк Г. В. Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України // Рукописна та книжкова спадщина України. 2020. Вип. 25. С. 290–309.
56. Дубровіна Л. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини // Рукописна та книжкова спадщина України. 2016. Вип. 20. С. 232–251.
57. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України // Бібліотечний вісник. 2017. № 1. С. 3–10.
58. Думанський Н. О., Вовк Н. С. Використання VR- та AR-технологій у збереженні культурної спадщини України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2025. № 4. С. 65–73. DOI:<https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2025.351584>

59. Дутчак О. І. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму // Карпатський край. 2017. № 1. С. 165–170.
60. Електронна бібліотека «Культура України». URL: <https://elib.nlu.org.ua/> (дата звернення: 30.03.2026)
61. Електронна бібліотека «Україніка». Про проект. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=ELIB> (дата звернення: 30.03.2026)
62. Електронна бібліотека DIASPORIANA. URL: <https://diasporiana.org.ua/> (дата звернення: 30.03.2026)
63. Електронна бібліотека Історична спадщина України. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <https://nibu.kyiv.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi> (дата звернення: 30.03.2026)
64. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів : колектив. монографія / Спірін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. та ін. Київ : Пед. думка, 2012. 176 с.
65. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2011. 235 с.
66. Елементи нематеріальної культурної спадщини України в Міжнародних списках ЮНЕСКО. URL: https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/ukrayinska_nks_u_mizhnarodnyh_spyskah_yunesko_12.12.24.pdf (дата звернення: 23.03.2026)
67. Загоруйко О. Роль сучасних цифрових технологій у процесах зберігання та обробки архівних матеріалів // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. №1. С. 65–76. DOI: <https://doi.org/10.31202/2617-2674.2023.1.276766>.

68. Зозуля Ю. Віртуалізація музеїв під час війни. URL: <https://freegen.games/news/virtualizaciya-muze-dl-97v-pid-chas-vijni-war-museum/> (дата звернення: 20.07.2025).
69. Ільганаєва В. Розвиток інтегрального підходу в методології наукових досліджень і соціальній практиці // Вісник Книжкової палати. 2023. № 10. С. 19–25.
70. Іонов В. І. Культурна спадщина як ресурс: проблеми та стратегічні перспективи її розвитку // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2025. № 2. С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338820>
71. Кадол О. Роль музеїв у збереженні культурної спадщини України під час воєнних викликів // Філософія та управління. 2025. № 1(5). С. 51–58. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.1.06>
72. Капітан Л., Товтин Я. Роль музеїв та культурних інституцій у збереженні та популяризації культурної спадщини в цифрову епоху // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2025. Вип. 51. С. 548–554.
73. Ковалів М., Єсімов С., Петков С., Козяр Р., Цюх С. Правове регулювання зберігання інформації у хмарних сховищах // Path of Science. 2023. Vol. 9. № 8. S.1001–1007. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/90023/90023_2.pdf?sequence=2 (дата звернення: 20.03.2026).
74. Ковальська Л., Яворська Т., Ковальський Г. Документно-інформаційні ресурси архівів, бібліотек і музеїв: цифрові трансформації та виклики війни // Бібліотечний вісник. 2024. № 4(276). С. 3–18. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.04.003>
75. Ковальчук Г. І., Лобузін К. В. Проблеми створення інтегрованого веб-ресурсу книжкових пам'яток України. Матеріали III Міжнародних книгознавчих читань «Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці» (Одеса, 15–17 вересня 2015 р.). 2016. С. 8–17.

76. Ковальчук Н. В. Нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотек: управлінсько-документаційний аспект // Соціально-гуманітарні науки. Польсько-український науковий журнал. 2019. № 1. URL: https://sp-sciences.io.ua/s2645324/kovalchuk_nataliya_2019_.social_and_human_sciences.polish-ukrainian_scientific_journal_01_21_ (accessed 29 March 2019).
77. Ковтанюк Ю. Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану // Бібліотечний вісник. 2024. № 2. С. 12–31. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.02.012>
78. Ковтанюк Ю. С. Нормативно-правове регулювання оцифрування фондів закладів культури як вимога для розбудови державних інтеграційних електронних ресурсів національного історичного та культурного надбання. Рукописна та книжкова спадщина України. 2023. Вип. 31. С. 379–406. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.31.379>
79. Ковтанюк Ю., Гарагуля С. Національна електронна бібліотека України: підсумки жовтневих обговорень експертною спільнотою її розбудови // Бібліотечний вісник. 2025. № 4. С. 87–111.
80. Ковтанюк Ю., Шевченко З. Актуальні питання створення цифрових колекцій історико-культурної спадщини Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в контексті цифрової трансформації гуманітарної галузі. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2024. Вип. 72. С. 208–245. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.72.208>
81. Колихаєва В. Г. Культурна спадщина України та її збереження в епоху цифрових технологій. Магістерські студії. Альманах / ред. кол.: Д. С. Мальчикова, Т. С. Корнішева. Херсон; Івано-Франківськ: ХДУ, 2024. Вип. 24. С. 496–499.

82. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 17.06.2025)

83. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text (дата звернення: 17.06.2025)

84. Костюк В. Культурна політика у сфері збереження нематеріальної спадщини // Українська культура. 2019. № 33. С. 80–84.

85. Костюк В. Нематеріальна культурна спадщина України: проблема збереження // Культура і сучасність. 2018. № 2. С. 232–236.

86. Кудерська Н. І., Кудерська І. О. Генезис становлення та розвитку охорони нематеріальної культурної спадщини // Європейські перспективи. 2016. № 1. С. 57–64.

87. Кудерська Н. І., Кудерська І. О. Нематеріальна культурна спадщина України, її об'єкти (прояви) // Європейські перспективи. 2015. № 7. С. 59–67.

88. Кузик З. Застосування цифрових моделей місцевості для документування об'єктів культурної спадщини. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/1508/gka78201316.pdf> (дата звернення: 28. 09. 2025)

89. Культурна спадщина: українські надбання під захистом ЮНЕСКО. URL: https://tor.gov.ua/list/?id=19080&type=view&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.09.2025)

90. Купрійчук В. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану 2022-2023 рр. // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 45. 2023. С. 36–42.

91. Курасова С. Цифровізація бібліотек: проблеми, перспективи та інноваційні підходи до збереження нематеріальної культурної спадщини // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2025. Вип. 76. С. 133–146. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.76.133>

92. Курасова С. І. Бібліотеки як комунікаційні центри збереження та популяризації культурної спадщини в умовах цифрової трансформації. Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 23–24 жовтня 2025 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю. О. Демидова, І. В. Мельничук; упоряд. В. О. Кудлай, О. В. Євмененко, І. О. Петрова, О. О. Федотова. – Київ : МДУ, 2025. С. 279–283.

93. Курасова С. І. Нормативно-правові засади охорони нематеріальної культурної спадщини України. Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір : матеріали IX Всеукр. наук. конф. молод. вч., асп. та магістран. / М-во осв. і науки України, М-во культ. України, Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 06 листопада 2025 р.). Київ : НАКККиМ, 2025. С. 161–162.

94. Курасова С. І. Роль інформаційних інституцій у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали II Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 9–10 квітня 2026 р.). Київ : НАКККиМ, 2026. С. 47–48.

95. Курасова С. І. Цифрова репрезентація нематеріальної культурної спадщини України в бібліотечно-інформаційних проєктах // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2025. № 4. С. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2025.351586>

96. Лагута М. Музейна діяльність публічних бібліотек України (ч.2). URL: https://oth.nlu.org.ua/?p=11252&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.09.2025)

97. Левченко Л. Л., Попова Л. М., Хромов А. В. Національні архівні ресурси: правові засади реформування архівної справи // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2021.

Вип. 1. С. 249–263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2021_1_24 (дата звернення: 18.09.2025)

98. Литовченко В., Дем'ян В. Нематеріальна культурна спадщина як найголовніший інструмент збереження української нації. Київ: Креативна агенція «Артіль», 2023. 180 с.

99. Лобузін І. Цифрові колекції наукової бібліотеки: організація інформаційних ресурсів та мережевої комунікації : дис. ... канд. соц. ком. : 27.00.03. Київ, 2017. 258 с.

100. Лобузін І. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія. Київ, 2016. 216 с.

101. Лобузін К. В. Створення інтегрованого бібліотечного простору: основні проблеми та шляхи вирішення // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 2. С. 34–41.

102. Макарова О. Цифрові проекти у бібліотечній сфері України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 1. С. 77–88

103. Марковець О., Вовк Н., Бек Я. Стратегія реставрації та збереження документів в архівах у воєнний час // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук, 2024. (14), 162–176. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318334>

104. Мартиненко Я. Ю. Нормативно-правові аспекти використання хмарних технологій у бібліотеках України // Вісник Харківської державної академії культури. 2024. Вип. 65. С. 96–111.

105. Матлай Л. С. Історико-культурна спадщина України у цивілізаційному діалозі // Historical and Cultural Studies. 2014. № 1. С. 45–48.

106. Міністерство культури та інформаційної політики України. Офіційні повідомлення та звіти щодо збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану. URL: <https://mkip.gov.ua> (дата звернення: 17.06.2025)

107. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://mcsc.gov.ua/> (дата звернення: 21.07.2025)

108. Міністерство культури України. URL: <https://mcsc.gov.ua/> (дата звернення: 27.12.2025)
109. Мокрій Д. Поняття «нематеріальна культурна спадщина» в працях сучасних українських дослідників. 2024. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2024-49-130-137>.
110. Москвяк Я. Діджиталізація як інструмент збереження нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні в умовах післявоєнного відновлення // Development Service Industry Management. 2023. № 4. С. 21–28.
111. Мусієнко Н. Роль культурної спадщини в європейському контексті Художня культура // Актуальні проблеми. 2021. № 17 (1). С. 177–181.
112. Мякінченко І. О., Доділова К. Д. Нематеріальна культурна спадщина України як туристичний ресурс // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія. 2026. № 32. С. 155–170.
113. Наукова бібліотека КНУКіМ презентувала свою діяльність з поширення знань про нематеріальну культуру спадщину. URL: https://lib.knukim.edu.ua/naukova-biblioteka-knukim-prezentuv/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.09.2025)
114. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/06/naczionalnyj-perelik-elementiv-nks-stanom-na-25.06.2025.pdf> (дата звернення: 18.08.2025)
115. Нематеріальна культурна спадщина в документних джерелах. URL: <https://www.nibu.kyiv.ua/nks/> (дата звернення: 19.09.2025)
116. Нематеріальна культурна спадщина України. Вип. 1 : бібліогр. покажч. / [уклад. : С. Бадрук [та ін.] ; ред. : В. Кучерява, Н. Лінкевич] ; Держ. б-ка України для юнацтва. Київ : [Б. в.], 2020. 103 с.

117. Нематеріальна культурна спадщина. URL: <https://tvr.osv.org.ua/nematerialna-kulturna-spadschina-15-28-39-21-03-2025/> (дата звернення: 25.09.2025)
118. Нематеріальна культурна спадщина: від покоління до покоління. URL: https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/313/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.09.2025)
119. Олексин М., Кунанець Н., Білоусова Р. Хмарні сервіси як сучасний засіб зберігання ресурсів бібліотек // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2024. Вип. 70. С. 167–182.
120. Орехова С. Є., Линська Н. М. Застосування хмарних технологій в системі інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек // Вісник Маріупольського державного університету. Філософія, культурологія, соціологія. 2019. Вип. 18. С. 71–76.
121. Орищук В. В. Категорійний апарат у сфері цифрового розвитку // Публічне управління та митне адміністрування. 2023. № 1. С. 94–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2023_1_16 (дата звернення: 29.09.2025)
122. Орищук В. Роль державної політики в забезпеченні доступу до культурної спадщини в епоху цифрової трансформації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. 2023. Вип. 2. С. 90–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknud_2023_2_16 (дата звернення: 29.09.2025)
123. Осієвська В. Культурна спадщина як драйвер соціокультурного розвитку на сучасному етапі: ефективність регіональної моделі // Культура і сучасність. 2022. № 1. С. 99–105.
124. Першина Н. Г., Бородін Є. І. Формування державної політики України у сфері нематеріальної культурної спадщини // «Наукова весна» 2023 : матеріали 13-ої Всеукраїнської наук.-техн. конф. студ., аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 1-3 березня 2023 року. Дніпро : НТУ «ДП», 2023.

С. 326–328. URL: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164162> (дата звернення: 29.09.2025)

125. Петриківський розпис : бібліогр. покажч. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка ; уклад.: Г. О. Стешенко, О. О. Скаченко. Київ, 2018. 77 с.

126. Половинчак Ю. Ідентичнісні практики інтерактивного інтернет-середовища в діяльності сучасних бібліотек // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2019. Вип. 52. С. 35–48.

127. Половинчак Ю., Горова С. Бібліотека в інформаційному суспільстві // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2017. Вип. 48. С. 249–259.

128. Половинчак Ю., Матвійчук Л. Візуальна аналітика та інфографічна продукція у науково-інформаційній діяльності бібліотек // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2022. Вип. 65. С. 137–151.

129. Положення про Міністерство цифрової трансформації України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019р. № 856. Дата оновлення: 14.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.02.2025).

130. Про бібліотеки та бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 №32/95-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.09.2025)

131. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення: 15.09.2025)

132. Про електронні комунікації : Закон України від 30.06.2021 № 1591-ІХ. Дата оновлення: 17.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення 23.08.2024).

133. Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-23#Text> (дата звернення: 17.06.2025)

134. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. Дата оновлення: 05.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.05.2024).

135. Про захист персональних даних : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. Дата оновлення: 19.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення 03.03.2024).

136. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2658-XII. Дата оновлення: 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 08.01.2025).

137. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 15. 09. 2025)

138. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 №249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15. 09. 2025)

139. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 №3814-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 15. 09. 2025)

140. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 №1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 15. 09. 2025)

141. Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини. Закон України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text> (дата звернення: 18.08.2025)

142. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 01.12.2022 № 2811-XI. Дата оновлення: 04.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення 14.02.2025).

143. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3.03.2021 № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 14.02.2025).

144. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1349-2024-%D1%80> (дата звернення: 04.11.2025)

145. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення 26.01.2025).

146. Про хмарні послуги : Закон України від 23.08.2023 № 3343-IX. Дата оновлення: 05.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text> (дата звернення 22.02.2025).

147. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення 12.02.2025).

148. Прокопенко Л. І., Сіра О. А. Законодавче регулювання у сфері діяльності бібліотек : нормативно-правові аспекти // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. 2015. Вип. 32. С. 67–71.

149. Рачков Є. Нематеріальна культурна спадщина України під час війни: проблеми збереження, управління та популяризації // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 2024. Вип. 65. С. 228–256.

150. Рекомендація ООН про збереження традиційної культури та фольклору. URL: <https://old.honchar.org.ua/p/rekomendatsiya-oon-pro-zberezhennya-tradytsijnoji-kultury-ta-folkloru/> (дата звернення: 28.07.2025)

151. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е., Пасічник В. В. Інформаційні сервіси в бібліотеках, що базуються на застосуванні хмарних технологій. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Бібліотекознавство. Книгознавство. 2015. Вип. 4. С. 264–267 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npkpnuibk_2015_4_52 (дата звернення: 28.07.2025)

152. Рибачок О. Документальна спадщина як складова культурних цінностей // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2017. № 2. С. 81–91.

153. Рибачок О. М. Європейський досвід формування електронних ресурсів історико-культурної спадщини // Рукописна та книжкова спадщина України. 2016. Вип. 20. С. 478–487.

154. Рябчикова Ф. До питання про музеєфікацію елементів нематеріальної культурної спадщини // Острозький краєзнавчий збірник. 2017. С. 229.

155. Садовенко С. Соціальні мережі як інструмент популяризації нематеріальної культурної спадщини регіонів України (на матеріалах інформаційно-комунікативного контенту Вінницького обласного центру народної творчості) // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2024. № 3. С. 21–31. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2024.313263>.

156. Сенченко М., Костенко Л., Копанєва В. Розвиток бібліотечно-інформаційних систем в умовах цифрової трансформації України // Вісник Книжкової палати. 2022. № 1. С. 16–22.

157. Сенченко Н. М., Сенченко О. М. Нормативно-правові засади оцифровування документальної спадщини України // Молодий вчений. 2024. № 1 (125). С. 15-23. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1-125-15>

158. Сербін О. Публічні бібліотеки України в умовах російської збройної агресії: аналітичний огляд далекоглядного аналізу // Бібліотечна планета. 2024. № 1. С. 4–5.

159. Сергій Литвин, Сніжана Добровольська [Курасова]. Хмарні сервіси в бібліотеках України: проблема безпеки даних і ресурсів в умовах цифрової трансформації // Вісник Книжкової палати України. 2025. №4. С. 45-52. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4\(345\).45-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4(345).45-52)

160. Сінельников Д. І. Культурна спадщина та її атрактивність як ресурс розвитку сучасних туристично-рекреаційних DESTINATION // Culturological Almanac. 2025. № 3 (15). С. 361–371.

161. Скарби нації : лонгрід / підгот. Олена Скаченко ; технічна підтримка Євгена Дорошенка ; Наук. б-ка Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Електрон. текст. і граф. дані. Київ, 2017. URL: <http://skarbi-natsiyyi.tilda> . (дата звернення: 18.08.2025)

162. Сліпчишин Л. Сучасні підходи до збереження культурної спадщини: зарубіжний досвід // Актуальність збереження культурної спадщини України : зб. наук. ст. Львів : СПОЛОМ, 2023. С.31–39.

163. Смірнова Т. В., Коноплицька-Слободенюк О. К., Буравченко К. О., Смірнов С. А., Кравчук О. В., Козірова Н. Л., Смірнов О. А. Дослідження технологій забезпечення кібербезпеки хмарних сервісів IAAS, PASS та SAAS // Кібербезпека: освіта, наука, техніка. 2024. № 4. С. 6–27. URL: <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/588/460> (дата звернення: 28.07.2025)

164. Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис. ... канд. із соц. ком. : 27.00.03. Київ, 2019. 297 с.

165. Сокур О., Клименко О. Цифрова україніка – доступ до національної культури та наукової спадщини // Бібліотечний вісник. 2026. № 2. С. 176–184. URL: https://bv.nbu.gov.ua/doc/bv_2026_2_13 (дата звернення: 14.06.2026).

166. Снігирьова Л., Нестеренко О. Роль та значення бібліотек у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Національна бібліотека України для дітей. 2021. URL: https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2021/11/01/snigyrova_nesterenko_rol_ta_znachennja_bibliotek.pdf (дата звернення: 17.06.2025)

167. Струнгар А., Струнгар В. Вплив соціальних медіа на вебсайти як складник політики бібліотечної діяльності в інтерактивному вебсередовищі // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2022. Вип. 66. С. 211–227.

168. Тарангул Л. М., Чернікова І. В., Дрогомирецька Л. Р. Збереження історико-культурної спадщини України як чинник національної ідентичності // Культурологічний альманах. 2024. № 1. С. 147–159. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.18>

169. Терес Н. В. Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. 2011. Вип. 36. С. 58–63.

170. Трач Ю. Культурна спадщина в Україні: ініціативи щодо збереження та оптимізації захисту // Питання культурології. 2025. № 45. С. 194–209.

171. Тур О. М., Шабуніна В. В., Саранча В. І. Дигіталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій як чинник збереження національної культурної спадщини України // Бібліотекознавство.

Документознавство. Інформологія. 2023. № 3. С. 49–56.
DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290983>

172. Турчан В. Проблеми збереження нематеріальної культурної спадщини України // Травневі студії. 2024. С. 180–182.

173. Удовик В. М., Матвійчук Л. О. Бібліотечно-музейно-архівна колекція Фонду Президентів України в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського: історико-культурологічний аспект // Рукописна та книжкова спадщина України. 2024. № 2. С. 186–199.
DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.33.186>. (0,6 авт. арк.). WoS (Q2). Scopus (Q1)

174. Удовик В., Литвинова Л., Пономаренко З. Питання про повторне використання творів образотворчого мистецтва статусу Суспільного надбання галерей, бібліотек, архівів і музеїв (GLAM) в аспектах європейської реформи авторського права // Бібліотечний вісник. 2022. № 2. С. 3–17.
DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.003>

175. Український центр культурних досліджень. Елементи нематеріальної культурної спадщини України
URL: <https://uccr.org.ua/nks/elementy-nks/> (дата звернення: 03. 05. 2026)

176. Українська культурна спадщина: матеріальні та духовні надбання нації. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/ukrayinska-kulturna-spadshhyna-materialni-ta-duhovni-nadbannya-nacziyi/> (дата звернення: 03. 05. 2026).

177. Цифровий розвиток. Проєкти цифрової трансформації. URL: https://mcsc.gov.ua/czyfrovyj-rozvytok/derzhavnyj-reyestr-neruhomyh-pamyatok-ukrayiny/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.07.2025)

178. Чернишук П. Музеї та нематеріальна культурна спадщина України під прицілом: відбулася презентація звіту. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/muzeyi-ta-nematerialna-kulturna-spadshchina-ukrayini-pid-pricilom-vidbulasya-prezentaciya-zvitu.html> (дата звернення: 18. 07. 2025)

179. Щербіна О. С., Шевчук О. С. Кооперація бібліотек України в напрямі збереження національної документальної спадщини //

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2019. № 4. С. 32–38.
DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2019.189844>

180. Юдов А. М. Традиційні та сучасні бібліотечні сервіси: трансформаційні перетворення // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 3. С. 34–41. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290980>

181. 3D Pottery. URL: <https://artsandculture.google.com/experiment/3d-pottery/nwHg1D0riJ1ltA?hl=en> (дата звернення: 18.08.2025)

182. Abid A., Manzoor M. F., Farooq M. S., Farooq U., Hussain M. Challenges and issues of resource. allocation techniques in cloud computing. KSII Transactions on Internet and Information Systems (TIIS). 2020. Vol. 14, No 7. Pp. 2815–2839. URL: <https://itiis.org/digital-library/23716> (дата звернення: 2.03.2025).

183. Afolasade A. Adewumi. Protecting intangible cultural heritage in the era of rapid technological advancement. International Review of Law, Computers & Technology. 2022. 36:1, 3–16. DOI: [10.1080/13600869.2021.1997084](https://doi.org/10.1080/13600869.2021.1997084).

184. Arcos-Pumarola J., Conill-Tetuà M. Promoting intangible cultural heritage through social networks: a case study of the Fête de l'ours in France. CABI Regional Tourism Series. CABI International. 2021. DOI: [10.1079/9781789248753.0011](https://doi.org/10.1079/9781789248753.0011).

185. Artese M., Gagliardi I. Cataloging intangible cultural heritage on the web. In Proceedings of the 4th international conference on Progress in Cultural Heritage Preservation (EuroMed'12). Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg. 2012. P.676–683. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-34234-9_71.

186. Asiáin Ansorena A. El patrimonio cultural inmaterial: estado de la cuestión en el décimo aniversario de la Convención de la UNESCO (con una mirada especial a Navarra). *Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra*. 2013. № 88. P.127–168.

187. Authentic Ukraine: Intangible Cultural Heritage. <https://authenticukraine.com.ua/intangible-heritage-of-ukraine> (дата звернення: 17.09.2025)
188. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. URL: <https://ich.unesco.org/en/basic-texts-00503> (дата звернення: 17.09.2025)
189. Beznosiuk O., Vakulenko N. Intangible cultural heritage as a tool of tourist product creation and a source of local economic development // *Tourism and Hospitality*. 2020. № 1. С. 28–37.
190. Bibliotecas humanas, la apuesta por el patrimonio cultural inmaterial. URL: <https://www2.culturarecreacionydeporte.gov.co/es/leer-es-volar/bibliotecas-humanas-la-apuesta-por-el-patrimonio-cultural-inmaterial> (дата звернення: 15.09.2025)
191. Bilushchak T., Dobrovolska V., Ivanochko I., Boiko N. The use of information and communication technologies as a means of analyzing public interest in historical events in wikipedia regarding documenting the social and cultural sphere. *CEUR Workshop Proceedings of the International Workshop of IT-professionals on Artificial Intelligence (ProfIT AI 2021)*. 2021. vol. 3003. P43–54, [Online]. Available: <http://ceur-ws.org/Vol-3003/paper5.pdf>. (дата звернення: 17.09.2025)
192. Bozorgi K., Lischer-Katz Z. Using 3D/VR for Research and Cultural Heritage Preservation: Project Update on the Virtual Ganjali Khan Project. *Preservation, Digital Technology & Culture*. 2020. vol. 49. P. 45–57. DOI: <https://doi.org/10.1515/pdtc-2020-0017>
193. Canberra's National Library of Australia's free online discovery service, Trove, is used widely by both Australian residents and the international community, making it not only an Australian resource, but a global one. URL: https://biblioasia.nlb.gov.sg/vol-9/issue-2/jul-sep-2013/australia-library-trove/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 17.09.2025)

194. Chaudhary N., Raj M., Bhattacharjee R., Srivastava A., Sah R., Badoni P. Aipan VR: A Virtual Reality Experience for Preserving Uttarakhand's Traditional Art Form. *arXiv preprint*. 2024. 11 p.
URL: <https://arxiv.org/abs/2404.12643> (дата звернення: 17.09.2025)
195. CHDE model for cultural heritage aggregation (2018). ResearchGate.
URL: <https://www.researchgate.net/figure/CHDE-model> (дата звернення: 17.09.2025)
196. Collection of Jewish Musical Folklore (1912–1947). URL: <https://www.unesco.org/en/memory-world/collection-jewish-musical-folklore-1912-1947> (дата звернення: 18.08.2025)
197. Conceptual foundations for documenting intangible heritage (2016). ScienceDirect. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.daach.2016.11.001>
198. Convention on the Protection of Intangible Cultural Heritage of 10.17.2003. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d69/page (дата звернення: 18.08.2025)
199. Discover Europe's digital cultural heritage.
URL: <https://www.europeana.eu/en> (дата звернення: 29.08.2025)
200. Dive into Intangible Cultural Heritage.
URL: <https://ich.unesco.org/en/dive>
201. Dobrovolska Viktoriia, Cherednyk Liudmyla, Hunchenko Yuliia, Dobrovolska [Kurasova] Snizhana, Dumanskyi Nestor. Electronic Library as Modern Information Center // CEUR Workshop Proceedings. 2023. Proceedings of the 2nd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA-2023), Lviv, Ukraine, November 9, 2023. P. 288–298.
URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3608/paper22.pdf> (дата звернення: 18.08.2025)
202. Dobrovolska, V., Cherednyk, L., Hunchenko, Y. Modern Library as a Socio-Cultural Space. 1st International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities, SCIA 2022; Lviv; Ukraine; 20 October 2022. C. 83-93. ISSN: 16130073.

URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2026/apr/42339/paper7.pdf>

203. Documentary Heritage and the Role of Libraries: A Southern African perspective. URL: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/75f3842e-91f9-4e98-bffa-fbbbe89ef3f0/content> (дата звернення: 28.07.2025)

204. Dubrovina L., Lobuzina K., Onyschenko O. And Boriak H. Digital humanities and databases of cultural heritage in libraries of Ukraine. Manuscript and Book Heritage of Ukraine. 2020. 25. P. 290-309. DOI: 10.15407/rksu.25.290.

205. FOLKWAYS. URL: <https://folkways.si.edu/> (дата звернення: 29.08.2025)

206. Gabardón de la Banda J. F. La tutela del patrimonio cultural inmaterial en España: la ley para la salvaguardia del patrimonio cultural inmaterial // Anuario Jurídico y Económico Escurialense. 2016. № 48. P. 429–448.

207. GND für Kulturdaten (GND4C). URL: https://gnd.network/Webs/gnd/DE/Projekte/GND4C/projektGND4C_node.html (дата звернення: 28.07.2025)

208. González Alcantud J. A. El patrimonio “inmaterial” según la UNESCO. Entre el malabarismo conceptual y el interés material // Imago crítica: Revista de antropología, comunicación y estudios culturales. 2011. № 3. P. 125–144.

209. Gracy K. F. Emerging technologies in library preservation // Library Resources & Technical Services. 2013. № 56(2). P. 90–106.

210. Green C. Augmenting Heritage: An Open-Source Multiplatform AR Application // arXiv preprint. 2023. 9 c.

211. Hammou I., Aboudou S., and Makloul Y. Social Media and Intangible Cultural Heritage for Digital Marketing Communication: Case of Marrakech Crafts. Marketing and Management of Innovations. 2020. N.(1). P. 121–127. doi:10.21272/mmi.2020.1-09.

212. Hernandez A., Lee S. Preserving Marginalized Communities' Heritage: The Role of Libraries. *Cultural Heritage Quarterly*. 2020. № 15, 4. P. 221–238.

213. Hong Kong Intangible Cultural Heritage Datadase. URL: <http://www.hkichdb.gov.hk/en/index.html> (дата звернення: 29.08.2025)

214. Ichpedia. Intangible Cultural Heritage Encyclopedia. URL: <https://ichpedia.org> (дата звернення: 16.09.2025)

215. Indigenous librarianship. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Indigenous_librarianship (дата звернення: 15.09.2025)

216. Intangible Cultural Heritage | UNESCO. URL: https://www.unesco.org/en/intangible-cultural-heritage?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.08.2025)

217. Intangible cultural heritage collection Sri Lanka. URL: <http://www.natlib.lk/collections/ich.php> (дата звернення: 15.09.2025)

218. Internet Archive Launches Collaborative, Web-Based Art Resources Preservation and Access Initiative. URL: <https://blog.archive.org/2021/06/24/internet-archive-launches-collaborative-web-based-art-resources-preservation-and-access-initiative> (дата звернення: 16.09.2025)

219. iSchool faculty release white paper on preserving intangible cultural heritage. URL: <https://ischool.illinois.edu/news-events/news/2017/09/ischool-faculty-release-white-paper-preserving-intangible-cultural> (дата звернення: 10.09.2025)

220. Jones P., Walters S. Digital Platforms and Language Revitalization: Libraries as Facilitators. *Language and Society*. 2018. № 47, 2. P. 134–150

221. Kirshenblatt-Gimblett B. Le Patrimoine immatériel et la production métaculturelle du patrimoine // *Museum international*. LVI, 1-2 / 221–222. P. 52–65

222. Ledesma Rodríguez U., Acosta Morales H., & León Quintana R. El patrimonio institucional inmaterial y los objetivos de la Agenda 2030: Papel de la biblioteca // Revista Iberoamericana de Información en Ciencias Sociales y Humanidades. 2022. № 11(1). P. 47–63

223. L’Inventaire du Patrimoine culturel immatériel en France. URL: <https://www.pci-lab.fr>. (дата звернення: 18.08.2025)

224. Living Human Treasures — Bulgaria. URL: <https://www.treasuresbulgaria.com/main.php> ((дата звернення: 18.08.2025)

225. Living Human Treasures: a former programme of UNESCO. URL: <https://ich.unesco.org/en/living-human-treasures> (дата звернення: 10.09.2025)

226. LOCKSS. URL: <https://www.lockss.org> (дата звернення: 17.06.2025)

227. Malysh N., Shevchenko V. and Tkachuk-Miroshnychenko O. State policy in the sphere of protection of cultural heritage in Ukraine. Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable. 2021. Vol. 11. No. 3,. P. 262–279. DOI: doi.org/10.1108/JCHMSD-03-2020-0047

228. Martin J., Stevens R. Funding Challenges in Library Preservation: Strategies and Solutions. Journal of Library Management. 2021. vol. 42, no. 3. P. 289–305.

229. Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Masterpieces_of_the_Oral_and_Intangible_Heritage_of_Humanity (дата звернення: 17.06.2025)

230. McDonough J. La preservación del patrimonio cultural inmaterial en bibliotecas y archivos: definición de un programa de investigación. [e-Book]. Illinois University of Illinois, 2017. URL: <https://universoabierto.org/2017/09/19/la-preservacion-del-patrimonio-cultural-inmaterial-en-bibliotecas-y-archivos-definicion-de-un-programa-de-investigacion/> (дата звернення: 30.07.2025)

231. Memory of the World. URL: <https://www.unesco.org/en/memory-world> (дата звернення: 10.09.2025)
232. MeshLab. URL: <https://www.meshlab.net/> (дата звернення: 29.08.2025)
233. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. URL: <https://mkip.gov.ua/content/nematerialna-kulturna-spadshchina.html> (дата звернення: 10.09.2025)
234. Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe. URL: https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/ (дата звернення: 10.09.2025)
235. Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. URL: <https://ich.unesco.org/en/directives> (дата звернення: 10.09.2025)
236. Point Cloud Library. URL: <https://pointclouds.org/> (дата звернення: 29.08.2025)
237. Procedure for maintaining the National List of Elements of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-18#Text> (дата звернення: 10.09.2025)
238. Romphf J., Neuman-Donihue E., Heyworth G., Zhu Y. Resurrect3D: An Open and Customizable Platform for Visualizing and Analyzing Cultural Heritage Artifacts // Proceedings of the 26th International Web3D Conference. 2021. P. 81–87. DOI: 10.1145/3485444.3487644.
239. Sevilla Herrera O. Dimensiones constitutivas del Patrimonio Cultural Inmaterial. Aproximaciones desde la propuesta de la UNESCO // Culturas. Revista de Gestión Cultural. 2024. Vol. 11 (N.º 1). P. 18–32. DOI: 10.4995/cs.2024.20948.
240. Shevchenko M., Solianyuk A. The State of Digitization of Documentary Heritage in Scientific Libraries of Ukraine. Vilnius University Press. 2022. Vol. 79. Pp. 223–249.

URL: <https://www.journals.vu.lt/knygotyra/article/view/25055/29485> (дата звернення: 10.09.2025)

241. Shivottam J., Mishra S. Tirtha – An Automated Platform to Crowdsourcing Images and Create 3D Models of Heritage Sites. In Proceedings of the 28th ACM Web3D International Conference (Web3D '23), October 9–11, 2023, San Sebastián, Spain. ACM. DOI: <https://doi.org/10.1145/3611314.3615904>

242. Skublewska-Paszkowska M., Milosz M., Powroznik P. *et al.* 3D technologies for intangible cultural heritage preservation – literature review for selected databases. *Herit Sci.* 2022. № 10, 3. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40494-021-00633-x>

243. Smith L. C. Role of AI and Machine Learning. *Library Trends*. 2022. Vol. 70, No. 1. P. 98–115.

244. Smith M. Public Libraries and Literary Culture: Supporting Authors and Readers. *Journal of Literary Studies*. 2016. vol. 8. P. 89–105

245. Talawar A. B. Role of Libraries in Promoting Cultural Heritage Preservation. *Journal of Research and Analytical Reviews*. 2023. Vol. 10. N. 4. P. 469–477.

246. Tauschek M. Reflections on the metacultural nature of intangible cultural heritage. *Journal of Ethnology and Folkloristics*. 2011. № 5(2). P. 49–64.

247. Taylor A., Brown D. Community Engagement in Cultural Preservation: Libraries and Local Heritage. *International Journal of Cultural Heritage*. 2023. vol. 9. P. 52–68.

248. The Role of Digital Libraries in Preserving Cultural Heritage – Wonderslate Blog. URL: https://blog.wonderslate.com/the-role-of-digital-libraries-in-preserving-cultural-heritage/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.07.2025)

249. Thompson R., Green H. Preserving Literary Heritage in the Digital Age: Opportunities and Challenges for Libraries. *Literature and Libraries*. 2019. vol. 5. P. 213–229

250. Twin it! A pan-European collection of heritage 3D models. URL: <https://www.europeana.eu/en/galleries/15694-twin-it-a-pan-european-collection-of-heritage-3-d-models> (дата звернення: 28.07.2025)

251. University of Illinois (UIUC): iSchool Faculty Release White Paper on Preserving Intangible Cultural Heritage. URL: <https://ischool.illinois.edu/news-events/news/2017/09/ischool-faculty-release-white-paper-preserving-intangible-cultural> (дата звернення: 10.09.2025)

252. Virtual museum of intangible cultural heritage of Ukraine. URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua/site/introdaction> (accessed February 11, 2023).

253. WEAVE, a project of relevance for cultural communities. URL: <https://www.digitalmeetsculture.net/article/weave-a-project-of-relevance-for-cultural-communities/> (дата звернення: 30.07.2025)

254. What is Intangible Cultural Heritage? UNESCO. URL: <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> (дата звернення: 30.07.2025)

255. Wijesundara, Ch., Sugimoto, S. Metadata model for organizing digital cultural heritage archives (2018). ResearchGate. URL: <https://www.researchgate.net/publication/353661818> (дата звернення: 30.07.2025)

256. Wiki-inventory for living heritage. URL: <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/> (дата звернення: 30.07.2025)

257. Williams D., Patel N. Collaborative Preservation Efforts: Libraries, Museums, and Archives in the Digital Era. *Journal of Cultural Preservation*. 2017. vol. 13. P. 74–88.

258. Ziku M. Digital Cultural Heritage and Linked Data: Semantically-informed conceptualisations and practices with a focus on intangible cultural heritage. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*. 2020. 30(1) P.1–16. DOI: <https://doi.org/10.18352/lq.10315>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України, затверджених МОН України

1. Добровольська В. В., Курасова С. І. Проектна діяльність як інструмент збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: реставрація, цифровізація та просвітницькі практики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2026.356337>

Здобувачці належать загальна постановка проблеми, основна теоретична частина дослідження, аналіз проектної діяльності у сфері збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану, узагальнення практик реставрації, цифровізації та просвітницьких проєктів, а також формулювання висновків. (Внесок здобувачки 70 %).

2. Курасова С. І. Цифрова репрезентація нематеріальної культурної спадщини України в бібліотечно-інформаційних проєктах. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 4. С. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2025.351586>

3. Курасова С. Цифровізація бібліотек: проблеми, перспективи та інноваційні підходи до збереження нематеріальної культурної спадщини. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2025. Вип. 76. С. 133–146. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.76.133>

4. Сергій Литвин, Сніжана Добровольська [Курасова]. Хмарні сервіси в бібліотеках України: проблема безпеки даних і ресурсів в умовах цифрової трансформації. *Вісник Книжкової палати України*. 2025. №4. С. 45–52. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4\(345\).45-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4(345).45-52)

Здобувачці належать аналіз використання хмарних сервісів у бібліотеках України, дослідження проблем захисту даних і цифрових ресурсів в умовах цифрової трансформації та формулювання основних висновків. (Внесок здобувачки 60 %).

5. Білушак Т. М., Добровольська [Курасова] С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 41–52. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276764>

Здобувачці належать загальна постановка проблеми, аналіз європейських і національних аспектів охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, дослідження цифрових колекцій у вебінформаційному середовищі та формулювання основних висновків. (Внесок здобувачки 70 %).

Статті у інших наукових виданнях:

6. Viktoriia Dobrovolska, Liudmyla Cherednyk, Yuliia Hunchenko, Snizhana Dobrovolska [Kurasova], Nestor Dumanskyi. Electronic Library as Modern Information Center // CEUR Workshop Proceedings. – 2023. – Proceedings of the 2nd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA-2023), Lviv, Ukraine, November 9, 2023. – P. 288–298. URL : <https://ceur-ws.org/Vol-3608/paper22.pdf>
Scopus.

Здобувачці належать аналіз функціонування електронної бібліотеки як сучасного інформаційного центру, дослідження її інформаційно-комунікаційних функцій у цифровому середовищі та формулювання основних висновків.

Інші опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Курасова С. І. Роль інформаційних інституцій у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали II Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 9–10 квітня 2026 р.). Київ : НАКККіМ, 2026. С. 47–48.

8. Курасова С. І. Бібліотеки як комунікаційні центри збереження та популяризації культурної спадщини в умовах цифрової трансформації. Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб.

матер. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 23-24 жовтня 2025 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю. О. Демидова, І. В. Мельничук; упоряд. В. О. Кудлай, О. В. Євмененко, І. О. Петрова, О. О. Федотова. – Київ : МДУ, 2025. С. 279–283.

9. Курасова С. І. Нормативно-правові засади охорони нематеріальної культурної спадщини України. Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір : матеріали IX Всеукр. наук. конф. молод. вч., асп. та магістран. / М-во осв. і науки України, М-во культ. України, Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 06 листопада 2025 р.). Київ : НАКККиМ, 2025. С. 161–162.

10. Добровольська [Курасова] С. І. Цифрові колекції нематеріальної культурної спадщини України: засади створення, збереження та організації доступу. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали Всеукр. наук. конф. з міжн. участю / М-во освіти і науки України, М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 10 квітня 2025 р.) Київ : НАКККиМ, 2025, С. 104–105.

11. Добровольська [Курасова] С. І. Нематеріальна культурна спадщина у формуванні соціокультурного простору України. У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур : матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 травня 2024 р.) / упоряд. В. П. Дячук. Київ : НАКККиМ, 2024, С. 435–438.

12. Добровольська [Курасова] Сніжана. Роль бібліотек та культурних закладів у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини України. Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 24 жовтня 2024 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю. О. Демидова, І. В. Мельничук; упоряд. В. О. Кудлай, О. В. Євмененко, І. О. Петрова, О. О. Федотова. – Київ : МДУ, 2024, С. 139–142.

13. Добровольська [Курасова] С. І. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України: порядок ведення. Новітні

дослідження культури і мистецтва: пошуки, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 18 травня 2023 р.). Київ : НАКККиМ, 2023. С. 150–151.

14. Добровольська [Курасова] С. І. Національні проєкти зі збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини України. Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко, відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2023. С. 234–237.

Відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи:

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Новітні дослідження культури і мистецтва: пошуки, проблеми, перспективи» (м. Київ, 18 травня 2023 р.).
2. International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA-2023), (Lviv, Ukraine, November 9, 2023)
3. Міжнародна науково-практична конференція «У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур», (м. Київ, 2–3 лютого 2023 р.; 16–17 травня 2024 р.).
4. Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» (м. Київ, 3–5 жовтня 2023 р.).
5. Всеукраїнська науково-практична конференція «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі» (м. Київ, 24 жовтня 2024 р.; 23–24 жовтня 2025 р.).
6. Всеукраїнська наукова конференція молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» (м. Київ, 06 листопада 2025 р.).
7. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог» (м. Київ, 10 квітня 2025 р.; 9–10 квітня 2026 р.).